

Varga Katalin

KISLÁNYOM,
ÉDESEM

REGÉNY

MÓRA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 1971

AHOGYAN ELKEZD DÖTT...

A történelemórán kis cédulát csúsztattak Johanna padjába:

Holnaptól kezdve nem járok iskolába.

Kérd n fordult hátra. Márta egyenes derékkal ült, mereven nézett maga elé. Cseppet sem látszott jókedv - nek.

- Radics, ne forogjon! - hangzott a katedra fel l.

Johanna ismét a táblát bámulta, amire egyenletes, gömböly bet kkel máter Bozsó éppen a vázlatot írta.

Egyetlen szavát sem értette.

A kíváncsiság, az esetleges tréfa izgalma furcsa szorongással keveredett benne.

Mi történt?

Mártát tényleg kicsapták?

Ugyan! Az osztály els tanulóját?

Lehetetlen!

Hirtelen október eleje jutott eszébe, amikor behívták anyját az igazgatón höz, mert az osztályban azt mesélte, hogy Erdélyben él egy nagyherceg rokona, és az egész nyarat nála töltötte.

„Mi lesz bel led, Radics? ” - Máter Weber hozzá intézte a szavakat, pedig mindez anyunak szólt, hogy megértse: lánya, Radics Johanna, notórius hazudozó, akinek tulajdonképpen az iskola falain kívül lenne a helye, és ha nagymama nem tanított volna itt közel hús esztendeig, most élnének is az alkalommal.

„Mi lesz bel led, Radics? ” - Mater Weber fontoskodva részletezte anyunak az egész szégyenletes hazugságot: a nagyhercegi rokont, negyven szobájával, parkjával, szök kútjával, hátslovaival együtt. „Még a tapéták mintáit is pontosan leírta! ” - hallatszott diadalmas szigorral, s Johanna lesütötte szemét, hogy ne értsék meg tekintetéb l: mennyire örülne, ha mégis kicsapnák, és visszamehetne Szépuvvarosra, az intézetbe, ahol Ágnes jelenleg is tartózkodik. Visszamenni Szépuvvarosra! Ahol született, és ahol élt! Annyira kívánta, annyira áhította, hogy szinte hallotta a vonat zakatolását.

Nem csapták ki. De minden elnézésükben benne izzott: anyunak semmi reménye, hogy bel le valaha is ember válják. „Egy nagyherceget rokonnak kitalálni! Ez minden képzeletet felülmúl! ”

Kertész Márta sohasem találna ki magának egy nagyherceget. Nincs is rá szüksége.

Neki nincsenek titokzatos rokonai, akikr l mostanában hallgatni kell, akik helyett az ember kitalál valami képtelenséget, csak azért, hogy mégis lehessen mesélni a nyárról.

Kertész Márta itt született a várossban. Mindenki ismeri t is, családját is. Különben is nemcsak az osztály legjobb tanulója, de a legfegyelmeltebb is.

Ágnesr l el tudnám képzelni, hogy kicsapják! Mert hiába jeles rend , nála sohasem lehet tudni, mikor eszel ki valami olyant, amit már semmi sem tussolhatna el. De Márta?

Észre sem vette, s már ki is csengettek.

- Mi történt? Mesélj! - fordult a siet sen csomagoló Mártához.

- Kitettek. Nem elég ez?

A válasz inkább ellenséges volt, mint baráti.

Márta máris futott le a lépcs n. Johanna mindenütt a nyomában.

2.

Nem lehetett Mártát beérni.

Johanna tétován fordult a lépcs ház kanyarában Rábay Liához.

- Miért tették ki?

- Kis hülye! Ezt sem tudod? Mert zsidó.

- Hozzánk tavaly óta nem járnak zsidók.

- A kikeresztelkedettek közül igenis jártak. Kertész Márta meg tulajdonképpen már katolikusnak született.

Johanna utálta Rábayt.

Utálta elegáns ruháiért, állandó jólérsütségséért, a fogatért, ami szombatoként birtokukra vitte, a két hatalmas hízóért, amit Rábayék minden karácsonykor, kegyelemteljes ünnepi kívánságok közepette juttattak az intézet konyhájára, annak a csekély óhajnak adva kifejezést, hogy Liát engedjék át a vizsgákon.

Johanna utálta Rábayt, mégis borzongva t rte, hogy belekaroljon, s diadalmasan mesélje: hiába volt a nagy kikeresztelkedési flanc, hiába járt a kis savanyú béka oly buzgón a Mária-kongregációba: aki zsidó, az zsidó, s nem rontja többé az iskola leveg jét.

Johanna vacogott, pedig Lia lehelete szinte perzselt.

Márta az iskola leveg jét rontja?

Ez sokkal furcsább volt, mint hogy közismerten notórius hazudozó.

Egyáltalán: hogyan lehet valaki zsidó, ha katolikus, ha Mária-kongregációba jár? S még akkor is? Miért baj az, ha valaki másként hiszi az istent? Mi az, hogy más? Mi az, hogy idegen?

Apa jutott eszébe, s mintha valami illetlenségen érték volna, elvörösödött. Lia csodálkozva meredt rá.

- Mi bajod?

Maga sem értette, de egyáltalán nem apáról beszélt, hanem arról a nyárról, amir l hallgatnia kell.

- Johann is éppen olyan gyerek, mint a többi.
- Miféle Johann?
- Gessler Johann. Az a fiú, akivel a nyáron teniszeztem.

- A nagyhercegnél? - Lia fuldokolva nevetett.

Már-már kikiabálta, hogy: nem, nem a nagyhercegnél, hanem nagymamánál Bácsszálláson, annál a nagymamánál, aki csak törve beszél a magyar nyelvet, de az a falu nincs, arról a faluról itt Várf n tilos beszélnie.

- Szervusz! - szakította ki magát Lia karjából.

Futott fel a dombon.

- Májkoli! Didoli! - motyogta a régi, kedves szavakat.

Arcán szinte ismét ott égtek a pofonok, amiket Gessler Johannért kapott Májkótól, a szegény, szelíd nagymamától, aki soha senkit sem ütött meg, és mégis a teniszezés után úgy megverte, hogy utána órákig ült lecsüng , zsibbadt karokkal.

3.

Akkor kezd dött az egész, ott, abban a bácskai faluban.

Aznap délel tt a boltban találkozott unokán vérével, Radó Etelkával.

Etelka szardíniát és déligyümölcsöt vásárolt, mert vendégeket vártak.

- Te is átjöhetsz, ha Májkó átenged - mondta kedvesen.

Johanna keser en bólintott, mert tudta, Májkó haragszik legid sebb fiára, aki az érvényesüléséért nem áttalotta Radics Ivánról Radó Jánosra magyarosítani nevét.

„Még ha Ágnes is itt lenne! - t n dött az ebédnél. -

Ágnes bizonyára kikunyerálná. Ágnes mindenkit l minden kier szakol. ”

De Ágnes azon a nyáron nem nyaralt Májkééknál.

Már-már úgy látszott, hogy semmi sem lesz az egész- b l, amikor Májkót áthívták a szomszédba.

Johanna villámgyorsan átöltözött, és megszökött a kertajtón.

Nem lehet azt a napot elfelejteni!

Nagybátyja gyönyör rózsáit, a sötétzöld gyepet, a hangos fiúkat és lányokat.

Az els fiút, akivel kezet fogott.

-Johann - mondta az; Johanna - mondta , s ezen mindenki nevetett, mint valami jó tréfán.

- Hiszen ti druszák vagytok! - tapsolt Etelka, s hamarosan szereztek neki is egy teniszüt t.

Johann hibátlan magyarsággal t választotta párjául, t, Radics Johannát, a tizenkét éves kölyköt, pedig minduntalan a labda mellé ütött, és Radó Etelka volt a házbeli, a körülrajongott, a tizenöt éves, gyönyör sudár lány.

És még aznap este: Májkó sikoltozva szidta nagybátyját és egész flancos pereputtyát.

- Mit játszol te? Kikkel teniszezel te? Ó, te sátán-fajzat!

Didó mentette ki kezéb l.

- Még megököd ezt a szerencsétlen gyereket!

Májkó a leveg t csépelte tovább tehetetlen dühében.

- Szerencsétlen! Volksbundistákkal játszik... az apját meg Újvidéken...

Tovább nem lehetett érteni. Didó villámgyorsan befogta Májkó száját, behúzta a házba, s fojtott hangon szerbül vitatkoztak.

Kés bb Májkó ott ült a kerti széken. Didó pedig tétován köszörülte a nyes ollót.

-Hiszen még gyerekek! Mind a ketten gyerekek!

Mit tudnak k az egészr l! Azt mondják, annak a Gessler fiúnak elt nt az apja a fronton. Az is árva, éppen úgy, mint...

Májkó el rehajolt a széken.

- Ki ne mondd! Ki ne mondd! Jovanka nem árva! Jovanka nem! Köpök a volksbundista árvádra. Az apja önként ment ki a frontra.

így mondta: köpök.

Ez sokkal furcsább volt, mint maga a verés.

Igaz, a faluban sid k óta nem barátkoztak a szerbek a helybeli németekkel. Mintha két külön falu lett volna Bácsszállás. De Májkó sohasem gy lölködött.

Májkóval valami történt.

A felismerés csak villanásnyi ideig tartott. Nyomban egy másik, egy sokkal súlyosabb szó tolult eléje: árva.

Ki árva?

Gessler Johann is, én is?

Nem tudott meg semmi bizonyosat.

Didó csak annyit mondott, Johanna apja másfél éve elt nt Újvidéken, azon a bizonyos borzalmas napon.

Johanna semmit sem értett. Négy évvel ezel tt, amikor anyuval és Ágnessel hirtelen Várf re költöztek, a dunántúli nagymamához, mindenki azt mondta, apu külföldre utazik.

Hogyan került Szépudvarosról Újvidékre?

S mi volt az a bizonyos borzalmas nap, amir l Májkó és Didó csak suttogva mer beszélni, és annyit mond: nem kell mindent tudni egy gyereknek.

Otthon sem tudott meg b vebbet.

Mindenki csak titokzatoskodott.

Újvidéken sok embert a Dunába l ttek. Apja véletlenül éppen ott volt, de azóta semmi hír róla.

- Miért titkoltátok el?

- Mert kicsi voltál.

- Nem! Nem voltam kicsi!
- Még most is kicsi vagy! Gyerek! Fogalmad sincs az életről. Anyád is jobban tenné, ha nem engedne többé Bácsszállásra.

Johanna csak suttogni tudott:

- De nagy! Májkó éppen olyan nagymamám, mint te!
- Hiszen éppen azért, te szerencsétlen! - Nagymama zokogva borult Johannára, és sokáig csókolgatta.

De Johanna már nem is hallotta becézéseit. Befelé, saját magába hallgatózott: „Kislányom, édesem! Fogadj szót anyunak! Mindig fogadj szót anyunak!” - hallotta apa hangját.

- Hogyan fogadjak szót, ha már Májkótól is el akarnak tiltani?

A sikoltás némán, csak bensejében rezgett, mégis csodálkozott, hogy senki sem válaszol rá.

Még sohasem várta úgy Ágneset haza, mint azon az estén.

Pedig várnia kellett karácsonyig.

Karácsony éjszakáján elborzadva hallgatta, hogyan fogdosták össze az újvidékieket: gyerekeket, asszonyokat, öregeket, hogyan vágta őket a Dunán, s letették a jeges vízbe.

- Honnan tudod?! Honnan tudod?! - Úgy rázta, tépte Ágnes ruháját, hogy beleizzadt, s úgy áhította, hogy Ágneset rajtakapja a hazugságon.

Ágnes kitaratóan bólogatott.

- Odahaza, Széppudvaroson ezt mindenki tudja. De erről senkinek egy szót se, Jovanka! Ezért börtön jár!

Johanna csüggedten bámulta az ágyból a homályban csillogó karácsonyfát.

Etelkára és Gessler Johannra gondolt, aki a mai napon lett végérvényesen a volksbundista árvája, akinek az apja megtagadta Bácsszállást, vagyis birodalmi németnek vallotta magát, és önként ment ki a frontra.

-Az ilyen fiú hiába drusza... Johannért önként ölnek... Talán Johannért ölték meg apát?... , Didoli, Májkoli! Hát ezt titkoltátok?

Sírva aludt el Ágnes karjaiban.

4.

Felért a református templomhoz.

Pontosan oda, ahol tegnapel tt nézték a bevonuló német tankokat

Innen már látni lehetett a várf i nagymama házát.

Johanna most érezte el ször világosan, hogy miért fogja el újra és újra az a furcsa izgalom, valahányszor meglátja nagymama házát.

- Még mindig csak vendég vagyok! Négy éve, nap mint nap vendégségbe járok hozzá! Csak a szépudvarosi ház az igazi! Ahol születtem, és ahol apával éltünk.

Döngve csapódott mögötte a kapu.

A fecskék riadtan szétrebbentek.

Nagymama a t zhely mellett állt. Fel sem nézett.

- Mártát kitették az iskolából!

- Ne kiabálj!

Addigra már anyu is ott állt.

A hangja cseppet sem volt biztató: a bevonuló német tankok megszállták az országot. Tegnap negyven férfit, köztük Márta apját, máris teherautóra rakták és elhurcolták.

- Mától kezdve csak Johanna vagy!

Johanna nem értette.

- Mától kezdve itthon is csak Johanna vagy, Jovanka! És apuról többé semmit! Elváltunk.

- Nem! Nem!

Johanna sikoltozva dobálja magát a hever n.

-Nem! Nem! - Ez az egyetlen szó, amit ki tud mondani.

De ebben lázadás van és b ntudat. B ntudat Májkó iránt, aki Újvidék óta feketében jár, s nem magyarosította a nevét Radóra.

- Ti egyszer en elsikkasztjátok apát, mintha a világon se volna! Pedig Májkó is megmondta, csak az nincs, akir l lemondunk! Nem mondok le apáról! Nem halt meg! Csak kitaláltatok! Mert szerb, és nektek így kényelmesebb! De én úgyis kikiabálom!

A pofon váratlanul csattant.

Súlyos csend állt be közénk.

Anyu zavartan nézett nagymamára. Mintha t le akarna bocsánatot kérni a pofonért, amit Johanna kapott.

Nagymama úgy tett, mint aki semmit sem látott. Pislogva teríteni kezdett.

- Te már majdnem feln tt vagy, kislányom!

Johanna gyanakodva hallgatózott.

- Eddig mindig gyerekek tartottatok!

-Tizenhárom éves vagy! Meg kell értened: háború van. S miattatok történik így minden. Ágnesért és érted. Végtére is: apád akarta így. Jaj, fiam, nem tudod te még, mi a háború! Szedd el a kanalakat!

Johanna engedelmesen terít.

- Miért akarta apa, hogy különköltözzünk? Miért baj az, ha valaki szerb?

Lopva anyjára nézett.

Lehet, hogy neki sem egyszer ... És ha hiába titkolja? Ha mégis kiderül? Ha engem is kitesznek, mint Mártát?

A kanál csörömpölve zuhan a padlóra.,

A lépcs házban még hallja anyja tiltó szavát s nagyanyja csitítását:

- Hagyd! Csak átmegy Kertészékhez! Úgysem lehet sokáig!

A FÜGEFÁT BELEPI A HÓ

1.

Kertészéknél mindenki otthon volt.

Csak Kertész bácsi nem, de én nem mertem kérdezni róla, s furcsa módon mindenki megértette: tudom, hol van.

Én akkor csak annyit tudtam, hogy Mártát kitétek az iskolából, és hogy Kertész bácsit elhurcolták, s akkor még nem is csomagoltak, mégis az egész házon valami tétova készül és uralkodott.

Apró kis semmiségek, különös jelentéssel. Vica abbahagyott kötése, kis Vera riadt csendessége, Kertész néni kezében az ágyterít . Pedig akkor még nem varrt belé a zsákot, csak éppen kettébe hajtva mérte a karjához. De délid volt, s az ágyterít levétele és összehajtása sehogyan sem illett a képbe.

És az óra sem. Az állóóra, ami mindig ott állt a márványlapon, és most Márta kezében villogott.

Azt hiszem, nem is köszöntek.

Csak néztek rám furcsa kíváncsisággal. Márta, mint ha szégyellt volna, de ugyanakkor dicsekedve nézett volna Vicára.

- Menjete a másik szobába! - mondta Kertész néni, pontosan úgy, mintha azt akarta volna mondani: „Szegény kislányom, hadd örüljön.”

Odaát a nagy csendességben egyszerűen minden mondanivalóm kihuny.

Márta még mindig fogta az állóórát, és tétován bólintott a szék felé.

- Szóval te zsidó vagy! - fújtam az arcába, s már abban a pillanatban tudtam, hogy ez sértés, nem kérdés, s az indulatom nem Mártának, hanem Rábay Idának szól, de annyira furcsa volt, hogy pont ezt tudtam kinyögni, hogy abba kellett hagynom az egészet.

- Ezért jöttél?

Márta hangja nem volt sem haragos, sem szomorú. Egyszer en csak tudomásul vette az én szerencsétlen kérdésemet.

Az órát az asztal szélére tette, de az megbillent, s hangos csörömpöléssel lezuhant.

Egyszerre guggoltunk le az üvegcserepekhez.

Úgy kapkodtuk fel, mintha a világ legfontosabb munkájáról lenne szó.

És szinte egyszerre néztünk egymásra.

Akkor már mindketten sírtunk.

És ott, az üvegcserepek felett guggolva, mindent elmondtam neki: apát, Újvidéket, Májkót, az egész nyarat, Gessler Johann-nal együtt, ami a „nagyhercegséghez” vezetett. Úgy beszéltem neki Johannról, a volksbundista árvájáról, hogy megvessen, utáljon, utáljon úgy, ahogyan én utálok Rábay Liát és az egész várfi iskolát.

Márta gyengéden nézett rám.

- Jó lány vagy te, Jovanka.

Oly furcsa volt, hogy Márta is Jovankának hív, és az is, hogy azt érti, amit érzek, s nem azt, amit mondok.

- Miért lettünk mi mások?

- Nem mi lettünk mások - válaszolt Márta olyan öregesen, hogy akár Didó is mondhatta volna.

- Azt még csak értem, hogy apa szerb, és félig én is az vagyok. Látod: mi még most is Didónak mondjuk bácsszállási nagyapánkat, és Májkónak az ottani nagymamát. De te, Márta? Te teljesen magyar vagy. És keresztény! Annak születél!

Márta elgondolkozva állt fel.

- Én az vagyok, ami apa és anya. Az embernek vállalnia kell a szüleit. Ez nincs másként.

- Mi nincs másként? Minden másként van! Ó, apa!

Váratlanul megbillentem guggoló helyzetemben, és beletenyereztem az üvegszilánkokba.

Miközben Kertész néni a gézt csavarta vérz kezemre, kis Vera szünet nélkül csipogott:

- Nem fáj, Johanna? Ilyen a vér, Johanna?

A buta kis kérdést l súlyos csend lett.

A megkezdett beszélgetést nem lehetett többé folytatni.

2.

A megkezdett beszélgetést soha többé nem lehetett folytatni.

Az egymásra torlódó események minden alkalmat megszüntettek.

Az iskolát rövidesen bezárták.

Még aznap táviratot kaptunk Szépuvvarosról, hogy Ágneszt beszállították a helyi járványkórházba skarláttal.

Anyu rögeszmésen féltett bennünket minden betegségt l, meg volt gy z dve, hogy ápolásunkat csak maga végezheti tökéletesen. Leutaztunk hát Szépuvvarosra.

Ott laktunk Mihály bácsinál, apa másik testvérénél mindaddig, amíg Ágnes lázas volt.

Anyut persze nem engedték be a kórházba, mégis mindennap szorgalmasan bejárt a kórház kertjébe, s onnan kiabálta be napi intelmeit az ablakon keresztül Ágnesnek.

Egész napokat átkóboroltam. Bejártam az utcákat,

bekukkantottam a házak udvarába, a parkban meg számoltam a fákat, és órákon át bámultam a Házat.

A *Házat*. Ahol születtem.

Idegenek lakták. Idegen függönyök fehérlettek az ablakokon. A kerítést égszínkékre festették, s ett l furcsa lett a kert is, ahol egy tíz év körüli fiú szaladgált egy utálatos bulldoggal.

- Ez az én kertem! - Az arcomat odaszorítottam az undok kék kerítéshez, és b gve figyeltem, hogy a fiú hogyan ugratja a gyepen a bulldogot.

- Rád ereszem a kutyát? - harsant fel a fiú hangja, azután nyelvet öltött. - Hiszen te b gsz! B g masina! B g masina!

Másnap nem mentem el a Házhoz. Nem a kutyától féltem, hanem a kék kerítést l. A kerítés teljesen idegen volt.

3.

Mire Várf re visszaértünk Márta ruhájára már felvarrták a sárga csillagot, s csak pár órára hagyhatta el otthonát.

Nem engedtek át hozzá többé.

Mindössze egyszer sikerült átszöknöm.

A házból éppen egy koporsót vittek ki.

- Az öreg Braun! Mérget vett be. Itt akar maradni. Itthoni földben akar nyugodni.

Nem mertem a koporsóra nézni, és számolni kezdtem a lépteimet, hogy ne kelljen semmit sem hallanom. Kertészek csomagoltak.

A sarokban Vica csecsem je b gött.

Kis Vera a babáját egy újságpapírba göngyölte.

- Ugica jó kislány! Ugica elutazik! Ugica, ha nem sír, cukrot kap.

- Hova mentek? - A kérdésemre senki sem válaszolt.
Mintha véletlenül tévedtem volna közéjük.
A bútorok a szoba közepére tolva, kifakult világoszöld vászonba csomagolva.
- Ezeket nem vihetjük magunkkal! - hallatszott.
Már akkor sem tudtam, hogy Kertész néni vagy Vica hangja volt-e.
- Holnap ismét átjövök! - mondtam Mártának.
- Persze. Persze. - Márta fel sem nézett, úgy hajtogatta a ruháit.

4.

Másnap nagymama elém állt.
- Sehova sem mégy! Elköltöztek!
-Oda?
Nagymama bólintott.
Akkor már tudtam, hogy a zsidó templomot jelölték ki átmeneti lakhelyükül. Mégis hihetetlennek t nt.
- Mindenkit oda?
Nagymama ismét bólintott.
Fel sem tudtam fogni, hogyan fér meg annyi ember egyetlen épületben: több mint ötszázan.
- Több mint nyolcszázan. A környez falvakból is felhozták ket.
Egész délután az ablaknál álltam.
A szemközti ház mögött jól látszottak a hagymakupolák.
Mit csinálhat most Márta? És kis Vera? Vica csecsem je biztosan most is b g. Az ilyen csecsem nek a legjobb. B g, és elalszik az anyja ölében. De hol alszanak a többiek? A padokban? Milyen érzés lehet Mártának egy idegen templomban?

Hirtelen eszembe jutott Dédike. Májko édesapja.

Talán hétéves lehettem, amikor egy nyári este azon kaptam Dédikét, hogy egy sz nyeget tesz a gyümölcsös-kosárba.

- A piacra viszed?
- Csitt! Megyek a fügefához!
- Aludni?
- Imádkozni.

A furcsa válaszokat Májko magyarázta meg: Dédike gyerekkorában mohamedán volt. Már régen nem tartja a vallást, de minden újholdkor kimegy a fügefához.

Furcsa. Az ember többfélét hihet?

Mártáról nem tudtam elképzelni. Márta azt mondta, az, ami az apja és az anyja. De hát k is katolikusok. Hogyan lettek újra zsidók?

Semmit sem értettem.

Pedig valaminek történnie kellett, amit el lem elhallgatnak.

Álltam, és bámultam a hagymakupolákat. Azel tt is naponta láttam, de nem volt semmi jelent sége.

Most egyszeriben ez is másként lett.

- Szóval ilyen a háború. Egyik napról a másikra elköltöztetik a családokat a lakásukból a vallásuk miatt. És aztán?...

5.

Álmomban Mártát láttam Dédike kis sz nyegével.

- Kimegyek a fügefához!
- Én csak dadogni tudtam.
- A fügefához csak titokban szoktak!
- Semmi sem marad titokban!

Már ment is. A jól ismert Mária-ének dallamára Ugicáról, kis Vera babájáról énekelt.

A kis sz nyeget kiterítette. Furcsa módon akkora lett, hogy beborította az egész kertet.

Márta a fa melletti bokorba nyúlt, s kivett egy tenisz-üt t.

- Veled teniszezem, mert mi egyformák vagyunk!

Ahogy a labdát felütötte, már nem is labda volt, hanem üveggömb, és hangos csörömpöléssel cserepekre tört.

Márta szomorúan leguggolt.

- Látod, minden hiába, mert te meg én...

A hang öblösen bűgött, és tisztán, kivehet en közbesikoltott Májkó hangja:

- Ki ne mondd! Ki ne mondd!

A szél zűgni kezdett.

Elnyelte Májkó hangját.

S r pelyhekben esni kezdett a hó.

De nem fehér volt, hanem kék, égszínkék.

Úgy fedte el el lem Mártát és a fügefát, mint szépudvarosi kertünket az újrafestett kerítés.

Már ott is állt a fiú a bulldoggal.

- Rád ereszem a kutyát?

Iszonyodva futni kezdtem.

És mégis hallottam kis Vera hangját, amint lelken-dezve szárnyalt:

- Nem fáj, Johanna? Ilyen a vér, Johanna?

6.

Hirtelen ébredtem.

Az arcom csupa könny volt.

S az az esztelen menekülési vágy még mindig bennem lobogott.

Ma valamit tennem kell.

Elszántan dörzsöltem le magamat hideg vízzel.

Anyu és nagymama éppen olyan hangtalanul, fegyelmetlenül ültek a reggelinél, mint tegnap, tegnapelőtti hetek óta.

Nem maradok itt! Percig sem maradok! Májkóhoz szököm. Ott legalább sírnak, suttognak, és kétségbeesésükben ütnek.

Anyu elment a fatelepre, nagymama a konyhában matatott.

Hirtelen kapkodással szedtem össze kincseimet.

Akkor esett a földre az iskolai fényképünk.

Baloldalt én és Márta.

Mártát is elviszem. Az elhatározás hirtelen sarjadt ki bennem, de nem hagyott nyugton, egész délelőtt az utazást színeztem magamban.

Ebéd után, zsebemben az elcsent három szelet lepénnyel elindultam. Egyre inkább úgy éreztem, hogy Márta megszöktetése a világ legtermészetesebb dolga.

Már ott is álltam a tér közepén, a kút mellett. Megszaporáztam lépteimet.

Az emberek sietően elhaladtak mellettem. A gettónál letértek a járdáról az úttestre.

A bejáratnál fegyveres őrk állt.

Erre nem számítottam.

Tétován egyik lábamról a másikra álltam, majd buzgón keresgélni kezdtem a földön.

- Valamit elvesztettél? - hajolt fölém valaki.

- A gyűrűmet! - Fel se mertem nézni. Még buzgóbban rúgtam a kavicsokat, de mire a rendőr is odajött, futni kezdtem.

Csak a kútnál álltam meg.

Onnan lestem vissza a bezárt gettóra, az őrk álló rendőrré és az úttesten gyalogolókra.

Nem merem! Nem merem!

Folytak a könnyeim a lepényre, amit Mártának csen-

tem, és most vak dühvei, két marokkal tömtem mégis magamba.

- B g masina! - füttyült arcomba a Csukma pék szemtelen fia, pontosan úgy, mint a kék kerítés mögül a kutyás fiú.

Összerezzenem, és ismét futni kezdtem.

Éreztem, reszket a lábam, s képtelenség: ahogyan távolodok, egyre könnyebb a szívem - szinte örülök.

A kapu ismét dongott.

A fecskék ismét szétrebbentek.

A konyha közepén nagymama, anyu és... igen, Ágnes, egy ismeretlen kisgyerekekkel.

Csak most fogtam fel, hogy a bécsszállási utazásomból semmi sem lesz, s ugyanaz a menekülési vágy lobbogott bennem, amit álmomban is éreztem.

- A fügefát belepi a hó! - suttogtam, vagy csak az ajkam mozgattam.

Furcsa módon megértettek.

Nagymama bólintott, anyu idegesen a homlokához nyúlt.

Ett l a mozdulattól ismét az a kínzó éhség jött rám, amit a kútnál is éreztem. És ismét a zsebembe nyúltam, s a maradék lepényt enni kezdtem.

Ágnes élesen felnevetett.

- Megmondtam! Kár izgulni! Nem mer ez bemenni! Csak szájal!

RED NY MÖGÖTT

1.

Az ablak alatt furcsa nyüzsgés és morgás.

Johanna percek múlva fogja fel, kíváncsi tömeg ver -
dőtt össze: a gettót lesik hajnal óta.

Iszonyatos! A roló dörögve szalad le. A kis réseken
áthatoló májusi fénynek szinte éle van.

Ma viszik el ket!

Johanna nem fordul hátra, de pontosan érzékeli a
családot.

Nagymama már hajnal óta dühödten takarít a kamrá-
ban. Nagymama a tehetetlenségét, a fájdalmát éppúgy,
mint a tanácstalanságát mindig a rendcsinálásba öli.
Dünyög, szuszog, az üres bef ttesüvegekkel perleke-
dik. Johanna nem látja, de tudja, nagymama orra be-
dagadt a hosszú sírástól.

Anyu kapkodva csomagol az aktatáskájába. Azután
a táskát a székre dobja, s a homlokát dörzsöli. Két
napja olyan fejfájása van, hogy a család csak suttogva
beszél a közelében.

- Gyere el az ablaktól! - dünyyögi elkínzottan, de
talán csak azért, hogy mondjon valamit, hiszen a moz-
dulatlanul álló Johannára nem szól többet.

Kik állnak az ablak alatt? Csupa ismeretlen arc.
Oldalt mintha Csukma pék fiát fedezné fel.

Kik ezek? Rábay Lia is köztük van? Aligha. „Úri-
lány nem vegyül a cs cselék közé! ” - mondaná. Pedig
tegnap újságolta kárörömmel, hogy igen, viszik már
a zsidókat Sárvárra, de a polgármester szerint az csak

afféle gy jt tábor. Onnan továbbviszik ket. Úgy mondta: munkára.

- A gyerekeket és az öregeket?
- Ne kínozz! - Anyu hangja fojtott, elgyötört.

Kik állnak az ablak alatt?

Vajon ugyanazok, akik tegnap és tegnapel tt sorban álltak Kardosék garázsánál, ahol ruhát osztogattak?

Márta ruhája is köztük volt. Köztük kellett lennie. Mondták, mindent oda gy jtöttek. Hogyan lehet más ruhájában, más cip jében járni, más ágyába belefeküdni?

Tegnap Mártáék házában, pontosabban az udvaron, egy ismeretlen asszony és két kamasz fiú tett-vett. Az egyik fején Márta szalmakalapja. Röhögve pipiskedte körül az anyját. És az asszony vele vihogott.

Lehetséges ez?

- Lehetséges, Johanna! Ebben az rült világban minden lehetséges. Láthatod: apád is, kinek ártott? Senki-nek! És mégis!

Anyu az asztalon dobol, és ideges, mert ezek teljesen felesleges kérdések, csak arra valók, hogy az ember feje még jobban megfájduljon.

Mert igenis lehetséges a lehetetlen: Rábay Lia és mater Weber részvétlen suttogása a templom el tt, a sorállás a garázs el tt, a röhög fiú Márta szalmakalapjában, az emberek siet s lekanyarodása a gettó melletti járdáról az úttestre, a feln ttek hallgatása és kint, a májusi fényben az ablak alatti zshivaj.

Ágnes a gyereket fésüli. A gyerek dűnnyög éktelenül pöszén, hamisan.

Furcsák az ilyen kisgyerekek. Ágnes két hete hozta, s máris úgy tesz-vesz, mintha mindig náluk lakott volna.

2.

Johanna kifelé bámul az útra, de azt a reggelt látja maga előtt, amikor a szégyenletes megfutamodása után felébredt.

A szomszéd szobában nagymama hangja szárnyal:

- Hogyan képzelitek? És ha keresik?

- Ki keresné? Itt senki sem ismeri. - Anyu hangja teljesen természetes.

A külső ajtó csapódik, a világos mondatokat elnyeli a konyha.

Ágnes! Tegnap megérkezett. Nyilván arról a gyerekről van szó, aki vele volt.

Az óvatosan nyíló ajtóra a gyerek ügyet sem vet.

Ott térdepel a sarokban, és a babáját csomagolja.

- A baba jó kislány! A baba elutazik! A baba, ha nem sír, cukrot kap!

Mintha már hallotta volna ezeket a pösze mondatokat.

- Kis Vera!

A gyerek kíváncsian megfordul.

Ismeretlen gyerekarca fitos, gömböly .

- Hogy hívnak? - guggol a gyerek mellé.

- Évike.

- Milyen Évike?

- Évike. Kis Évike. Kicsi Évike.

Ezek szerint a *kis* nem a vezetéknév.

- Hogy hívják apukádat?

- Tándó.

Direkt selypít ez a gyerek, vagy tényleg ilyen pösze?

Később kiderült: ilyen pösze. Szinte minden mássalhangzót t-nek és cs-nek ejt. Azt mondja: csölmecsek, azaz fölmegyek.

- Évikének külön tolmács kell! - Ágnes sugárzott az örömtől, hogy a gyerek annyira beszédhibás, hogy

mindenki csak annyit ért meg szavaiból, amennyit lefordít.

Johanna hasztalanul faggatta Ágnest a gyerek fel l.

Csupa homályos, ellen rizhetetlen választ kapott: a gyerek Gizi nénié, a járványkórház ápolón jéé, akit váratlanul operálni kellett, s nem volt kire bíznia a kicsit.

- És rád bízta.

- Igenis, rám!

- Nincs is Gizi néni!

- De van! - bólogat a gyerek. - A Gizi az anyukám!

Johannának az is eszébe jut, hogy Ágnes odahaza, Széputvaroson többször lopott kutyát, macskát. „Egyszer en nem tudott ellenállni a buksi fejüknek. ” Egyszer egy pávát is hazavitt. Talán a gyereket is lopta. A kórházból vagy az állomáson.

Lehetetlen. A gyerek túlságosan ragaszkodik hozzá. Bízik benne.

Ágnes közben már buzgón meséli az intézetben töltött utolsó napokat.

- Képzelheted, micsoda arcot vágott kedvesn vér Christophora, amikor megtalálta szekrényemben Martin du Gard-t! Már meg is született a kicsapásomról a döntés, és estére belázasodtam. Végzőra jött az egész! A járványkórház kocsijában a kivonulásom is sokkal mulatságosabb lett.

Valóságos színiel adást tartott, pontosan úgy, mint amikor anyu gyanúját akarja valami miatt elaltatni.

Ahogy pipiskedett, a gyerek sikoltozott, és egyre utánozta:

- Csisztofora! Csisztofora!

Túlságosan hamis volt ez a jókedv.

- Mi az a Martin du Gard?

- Nem mi, hanem ki. Francia író. Egy hitehagyott professzorról írt. Remélem, kedvesn vér Christophora

is beleolvasott, s így szerzett magának egy nyugtalan éjszakát.

Johanna szorongva faggatta nagymamát is:

- Ágnes istentelen könyvet olvasott?

- Hallgass!

- Kicsapják?

- Ugyan! Egy ilyen remek lányt! Csak nem ment el az eszük?

- És a gyerek?

- Miféle gyerek?

- Akit hozott.

-Jaj, kisfiam, hát az a Gizidé, azé a szerencsétlené.

- Ki az a Gizi?

- Te nem emlékszel Gizire?

Nagymama olyan csodálkozással nézett Johannára, mintha a gyerek anyja közeli rokonuk lenne. Pedig világos, hogy egészen másról van szó.

3.

Johanna makacsul bámul kifelé a red ny mögül.

A gettó elé ponyvával letakart teherautó áll be. Csendrök ugrálnak le róla.

A ponyva szélét veri a szél.. Szinte fehérnek látszik a fényben. Majdnem olyan innen messzir l, mint Mártáéknál a bútorhuzat, amivel letakarták a szoba közepére tolt bútorokat.

A szoba közepére tolt bútorok: ez volt a második gyanús jel a gyerek körül.

- Még a bútorokat is összetolták, s anyu a vécében akart engem tartani!

Ágnes nevetve kapta fel, s gügyögve magyarázta, hogy milyen butus ez a gyerek, hiszen az csak a nagy-takarítás miatt volt.

Hát persze. Mindenre lehet válaszolni, ha van, aki elhiggye.

Érdekes, a vasárnapi misén is mindenki természetesen vette, hogy a gyerek hozzájuk tartozik.

- Ki az a piros kabátos?
- A Balogh kántortanító nagyobbik unokája.
- Már ekkora gyereke van?
- Ugyan. Az még lány.
- Attól még...

A suttogás elhalt, s Johanna ámulva látta, hogy Ágnes, ahelyett, hogy pirulna, mosolyog.

A mise után a templomtéren anyu és Ágnes egymás szájából kapkodták a szót, mondták a gyerek történetét, s a gyerek, mint egy betanított csóka, öregesen bólogatott: „Bizony!”

Ilyen egyszer az egész?

Pedig világos, a gyerek körül valami nincs rendben.

Éjszaka gyakran sír, és folytonosan csomagol. Akár kis Vera. Csomagolást játszik. Tegnap kiejtette a babáját a papírból, és sikoltozva taposta.

- Nem tudsz bújni és meghalsz! - Nagymama alig tudta megvigasztalni.

Az utcai zaj feler södött.

A kíváncsiskodók egymást taposták.

- Elindultak! - suttogja Johanna.

Egyszeriben ott a red ny mögött az egész család.

Kint a menet a ház felé tart.

Jól látni a csend rök szuronyát, a hatalmas bugyrokot az asszonyok hátán. Valaki babakocsit tol. Amott egy kézikocsi telerakva. A csomagok tetején két kisgyerek. Talán kis Vera! De nem, nem. Hátrább egy szekér halad, rajta fekv emberek: nyilván betegek.

- Az öreg Braunnak már nem kell kocsi! - Nagymama keresztet vet.

Johanna hasztalan ágaskodik, se Mártát, se Kertész nénit nem látja.

- Talán a szekér túlsó oldalán haladnak.

Odakinn iszonyatos zaj, zsvivaj, füttyögés.

Ágnes hirtelen felkapja a gyereket, és kirohan.

Anyu és nagymama csak néz kifelé meredten.

Johannának meg kell kapaszkodnia az ablakfélfába: olyan hangosan sír egy gyerek, mintha a szobában lenne.

A fülsiketít zajban is meghallja Ágnes hangját az utcáról:

- Nézd meg ket, Évike! Jól nézd meg ket, Évike!

Anyu felsikolt:

- Meg rült az a lány!

Sebesen kopog a cip sarka az udvaron.

Pár perc, talán csak pillanat, már löki is be Ágnes a gyerekekkel.

A gyerek szeme óriássá n tt a félhomályban. Úgy bújik nagymamához, hogy közben az ujját szopja.

Anyu a túlsó szobában fojtott hangon szidja Ágnes:

- Aki feln tt, az végérvényesen feln tt! Ha vállaltad, csináld végig fegyelmezetten!

Ágnes nyöszörögve, szinte abbahagyhatatlanul motyogja:

- A gyerekeknek joga van hozzá! Meg kell hogy jegyezze ezt a napot! A gyerekek emlékeznie kell!

Johanna képtelen a kinti eseményekre figyelni.

Most, hogy mégis kibomlott a gyerek titka, egyszerre nézné az utat, keresné Mártát, és hallgatózna befelé: mi lesz itt még, ha mások is rájöttek!

De nem! Nem jöttek rá. Hihetetlen.

A menetnek már csak a vége látszik.

Az utolsó csend r bolond Jóskát löki a sor végére. Bolond Jóska fején egy óriási horpadt lavór táncol.

-Még a bolondokat is! - motyogja Johanna, és gépiesen számolni kezdi a szemközti ablakokat.

NAGYMAMA RENDBE TESZI A GYEREKET

1.

- Rendben van ennek a gyerekeknek a keresztlevele?

A kérdés a hetipiacon hangzott el. Nem sokkal azután, hogy Mártáékat marhavagonokba rakva Sárvárra vitték.

- Hogy érted ezt, Linácskám? - Nagymama el ször Johannára bámult, azután a kérdez re, s mintegy futólag csak kis Évára.

Özvegy Bossányiné szemmel láthatóan diadalt ült.

- Manapság mindenkinek rendben kell lennie a keresztlevelének, még ha ilyen tökmag is az illet .

- Ez csak természetes - helyeselt nagymama, de az özvegyel elmulasztotta a futó csókot, szuszogva vonszolta maga után a gyereket az emelked n. - Manapság! Még hogy manapság!

Egész délután dühödten magozta a meggyet, s rakta az üvegekbe. Az egyik üveget el is törte.

- Ennek is te vagy az oka! - förmedt az elképedt Johannára. - Mit mászkálsz folytonosan a sarkamban!

Reggelre kelve vidáman megpaskolta a gyereket.

- Majd én rendbe teszek!

Azzal már osztotta is a feladatokat Ágnesnek és Johannának, miközben felvette egyetlen szürke selyemruháját.

Anyu délután nyugtalanul járt-kelt a lakásban. Nagymama hirtelen elt nését sehogyan sem értette.

Johanna is nyugtalanul szemlélte anyut. „Megmondjam neki Bossányinét? De miért hallgatott róla nagy? ”

Anyu egyre szórakozottabban tett-vett. A csapat kétszer is teljesen megnyitotta, nézte, hogyan zuhog a víz, s a gyereket Johanna felkiáltással intette csendre.

- Végül is mit mondott? Hova utazik?

- Csak annyit, hogy Viktor bácsihoz megy le.

- Viktorhoz? Képes volt meggyért leutazni olyan messzire!

Viktor bácsi, nagypapa unokaöccse egy közeli faluban paposkodott, s messze földön híres volt nemesített gyümölcsfáiról.

Már a vacsorán is túl voltak, amikor nagymama a jól ismert fürgeséggel berobbant közéjük.

Selyemtarsolyát diadallal lengette. Majdnem arcul ütötte vele anyut.

- Vidd a gyereket aludni! - parancsolt Ágnesre, majd a tarsolyból egy összehajtogatott papírt vett el. - Mert nektek a legegyszerűbb dolgok sem jutnak eszetekbe.

- Mi ez? - Anyu tétován szétnyitja a papírt.

- Mi lenne? Évike keresztlevele.

- Viktor hamisított neked egy keresztlevelet? - csodálkozik anyu.

- Mit érnének egy hamisított keresztlevéllel? Teljesen hiteles.

- De miért két évvel ezelőtt a dátum rajta?

- Mert Kádárék, azaz „Évike szülei”, pontosan két évvel ezelőtt költöztek Pestre a Városmajorba. Ez a Viktor egy fenyőfa termés! Még arra is volt gondja, hogy olyan keresztlevelet halásson ki, ami oda szól, ahol nemrégiben bombázások voltak. Így azután még a gyerekek csomagolási mániája is teljesen érthető. Hanem ez a Bossányiné megéri a pénzét! - Azzal már meséli is anyunak a tegnapi piactéri jelenetet.

- Szó, ami szó - mondja anyu eltűnt nőt -, Bossányiné akaratlanul is szívességet tett nekünk.

2.

Négy nap múlva hangos csengetésre riadtak.

- Hány óra? - prüszög nagymama.

Mindig haragos, ha id el tt felköltik.

Anyu felkattintja az éjjeliszekrény-lámpát.

- Fél öt.

- Fél öt? Ki a csuda keres minket hajnalban?

Addigra a kapun már dörömböltek.

Anyu kiles az ablakfüggöny mögött.

- Jesszusom! Egy rend r meg egy civil.

- Biztosan valami nyomozó. - Nagymama fürgén kapkodja magára a ruhát. - Siess, fiam, végy magadra valamit.

A két rémült asszony szaggatottan suttog az ajtóban. A dörömbölés egyre erélyesebb.

- Megyek már! - Nagymama hangja méltatlankodó.

-Házkutatás! - nyomakodik be a rend r. Nyomában egy hosszúra nyúlt civil.

- Zoltánka! De rég láttam! - Nagymama olyan nyájas, mint amikor váratlanul kedves vendégek érkeznek.

- Hogy van a kedves édesanyja? Nahát, Erna! Te már biztosan nem emlékezel. Rapsa Zoltán. Valamikor tanítványom volt. Úgy bizony. Emlékszik, Zoltánka? Olyan apró volt a keze, hogy nem érte át az oktávot. Hogy megn tt, édes fiam! Milyen derék ember lett magából.

A *derék ember* ridegen félbeszakítja:

- Asszonyom, házkutatási parancsom van...

- Persze... persze... - Nagymama hangja változatlanul der s. - Csak hát ebben a házban rajtunk kívül senki sem lakik.

- Éppen önökhöz jöttünk. -*Zoltánka* hangja cseppet sem biztató.

- Tévedés lesz, édes fiam, tévedés - veregeti meg a

vállát nagymama. - Nincs nálunk lopott áru, megnyugtathatom.

- Mi nem lopott árut, egy gyereket keresünk, asszonyom. Feljelentés érkezett, hogy önöknél idegen gyerek rejt zködik.

- A gyerek! - Johanna rémülten felugrik.

Ágnes visszahúzza.

- Mit csinálsz?

- Betszem a szekrénybe a gyereket.

- Hülye! Feküdj le azonnal, és hunyd be a szemed.

Ágnes keze bilincsként szorítja Johanna karját. Johanna tétován lefekszik, engedelmesen behunyja a szemét. „Istenkém! Verd fejbe egy téglával! Egy icipici téglával! Mind a kett t! Te megteheted!” Olyan er sen kívánja, hogy már szinte hallani is véli a téгла zuhanását, és anyu sikoltozását orvos után. De a téglazuhanásból ajtócsapódás lesz, s anyu helyett még mindig nagymama nyájaskodik:

- Még hogy nálunk egy gyerek rejt zködik! Hallottad, Erna? Kis Éva rejt zködik! Nahát, ez igazán mulatságos! Egy hároméves gyereknek ugyan mi szüksége lenne a bujkálásra?

Zoltánka, a derék ember, akinek kiskorában a keze nem érte át az oktávot, úgy látszik, nem érti a humort.

- Egy ötéves kisfiút keresünk, akit valaki kihozott a gettóból. Meg kell néznünk a gyereket.

- Egy kisfiút? - Anyu váratlanul felhangzó hangja friss, magabiztos. - Tessék befáradni, fogalmazó úr.

A három kislány a hirtelen támadt er s fényt l bambán hunyorog.

A hosszúra nyúlt nyomozó meghajol Ágnes felé.

- Bocsánat, kisasszony. - Azzal már emeli is az ágyból Évikét. - Hogy hívnak, kicsikém?

A kicsike, mint mindig, ha idegent lát, még jobban selypít:

- Csicsi Évicse.
- És édesapádat?
- Acstat Csándónak.

Johanna a paplan alá bújik, hogy senki se lássa hirtelen támadt szinte vigyorát: a gyerek és a nyomozó pontosan azt a jelenetet ismétli, ami közöttük már lejátszódott a megérkezése másnapján.

- Hát anyukád?
- Kórházban alszik.
- Bombatámadás érte ket - világosítja fel anyu a nyomozót. - Kíváncsi a gyerek adataira?

Nem. Zoltánka nem az iratokra kíváncsi, hanem még mindig a gyereke. Levetkzött, miközben kis Évi fékezhetetlenül méltatlankodik:

- Én máma máj mocsdottam! Nem mocsdok többet!

Kés bb anyu csitítva öltözteti, nagymama pedig az egyre ingerültebb nyomozót tipegi körül, aki benyit a másik szobába, a harmadikba, nagypapa szekrényébe is bekukkant, majd a fürdő szobába megy, s mintegy véletlenül benyit a kamrába.

Nagymama szünet nélkül fecseg a kedves, aranyos Rapsánéről, akit már oly rég látott, s természetesen Zoltánka régi csínjeit is elsorolja.

Zoltánka tétován kifordul a konyhába.

- Különös. A feljelentés egészen megbízhatónak látszott. Megnézhetem a pincét, asszonyom?

A kérdés határozott. Parancs.

Nagymama hirtelen elvörösödik.

Johanna ámulva lesi a paplan alól, ahogyan fenyeget en hadonászik a pincekulccsal.

- Itt van! Tessék! Maga a bolondját járhatja az emberrel. Betör a házamba, s feltúrja az egészset. Mi vagyok én? Gyerekrabló?! Nevetséges! Még ma feljelentést teszek!

Zoltánka, mint aki teljesen süket, már megy is a pincébe, miközben a rendőr a padlásra küldi.

Nagymama mindenütt Zoltánka nyomában.

- Megmondom az édesanyjának! Maga nagyon jól tudja, hogy itt nincs semmiféle gyerek! Fel fogom jelenteni!

A nyomozó szinte futva hagyja el a házat.

A rendőr azonban ráér senki baktat, a kapuban megáll, megigazítja derékszíját.

- Haragosa maguknak Bossányiné?

- Bossányiné?

Nagymama szeme kerekre tágul, de válaszolni már nincs ideje: a rendőr a nyomozó után siet.

Döngve csapódik a kapu.

- Szóval Bossányiné! Még hogy Bossányiné! S ez a Zoltánka is!

Odabent szigorúan rászól a lányokra:

- Alvás! Mit baglyoskodtok? Semmi sem történt. Értitek? Egy kislányt kerestek. Ennyi az egész.

Anyu tétován törli könnyeit.

- Talán el kellene vinni a gyereket falura.

- Majd ha meg rültem! Hogy gyanút fogjanak! Neked sem nebe sose a fejed lágya. Szó, ami szó, szívességet tett nekünk Bossányiné! Láthatod, milyen szívességet! - Azzal már teszi is vissza a fiókba a teljesen feleslegesen elráncigált keresztlevelet. - Azért ez a Viktor mégiscsak egy aranyember! Nem gondolod, Erna?

Nem, Erna, azaz anyu csak arra gondol, hogy mi lehet itt még, ha az emberre így rátörhetnek éjnek idején a saját lakásában.

- Lélekjelenlét kérdése az egész. - Nagymama hangja fölényes és gyűlöletes. - Láthatod. Nem kell hagyni kettszóhoz jutni. Csak beszélni, beszélni, összefecsegni mindenféle szamárságot, hogy azt higgyék: kettőt is sem

tudsz számolni. Láthattad, ez a Zoltánka is hogy menekült el lem, mint valami bogaras vén bolond el l. Már a végén azt is szégyellte, hogy hozzám járt zongora-órára.

Johanna boldogan hallgatja az egyre jobban er sőd hajnali fényben nagymama hosszú fejtegetését arról, hogy tulajdonképpen a dinamika dönti el a zongorajáték min ségét, s közben csodálkozva veszi tudomásul, hogy nem fél.

- Lélekjelenlét kérdése az egész! - dünnyögi Ágnesnek, de a választ már nem hallja.

A SZEPL S FÉRFI

1.

- Furcsa dolog egy nagy házban teljesen egyedül lenni!

Ágnes tulajdonképpen magamagának raktározza el az élményt, pedig hűgának magyarázza, hogy az intézetben az a legfurcsább, hogy soha sincs egyedül az ember.

Még a fürdés is közösben történik. Igaz, lefüggönyözött bokszokban, de az ember még ott sincs egyedül.

Majd az intézeti hálók, tanulószobák felsorolása után nagymama házára is sort kerít.

Szemmel láthatóan unatkozik. Felesleges fecsegéssel tölti az időt.

Milyen lehet egy ilyen ház kívülről? Idegen szemmel?

Elképzei nagymama házát, ami nem is az övé, nagymama csak lakja, hiszen a ház nagymamán kívül még két testvéréé.

A fecskefészek a döntés! Ezzel fejezik ki, hogy ásatag, falusi lelkek vagyunk! Ház az elegáns korzón! Egy majdnem elegáns ház, korszerű tlen kapuval és még korszerű tlenebb fecskefészekkel.

Hirtelen felugrik.

- Gyere, pincézzünk!

Évek óta nem pincézték.

Kiskorukban imádták a házhoz tartozó hatalmas pincét, ami nagymama szerint a domb alá, sziklába van vájva.

A pince három részre van elosztva tömör deszka-

falakkal. Az egyik rekeszben fa, a másikban szén, a harmadikban pedig egy tágas m hely még nagyapának: nagymama ide zte le folytonos kopácsolásával.

Ebben a m helyrészben mindenféle limlomot tartalmazó hatalmas ládák, köztük egy zöld szín , idejétmúlt képeslapokkal, bádogból készült cigarettatárcákkal. A házban lev trafik egyik bérl je hagyta itt egyszer régen házbér fejében.

A képeslapokon mulatságos ábrák. Bubifrizurás, hosszú fürd ruhás hölgyek, csíkos trikós, klottgatyás férfiak.

- Ide nézz! Pontosan olyan, mint Sztás bácsi! - Ágnes egy pipás férfi képét lobogtatja.

- Ki az a Sztás bácsi?

Ágnes csodálkozik.

- Te nem emlékszel Sztás bácsira?

Nem Johanna el ször nem emlékszik. De ahogy Ágnes mesélni kezd a lengyel menekültr l, aki Szépudivarson rendszeresen járt apuhoz sakkozni, mintha haloványan derengene neki is valami.

- Sztás bácsi miatt döntött apu úgy, hogy mi ide költözzünk Várf re, a nagymamához. - Ágnes feleleveníti az estét, amikor apa anyuval meghányta-vetette Sztás bácsi történetét. - „Világos, engem is internálnak, ha valami történik” - mondta apa. - „Márpedig minden jel arra mutat, hogy a németek nem elégszenek meg Csehszlovákiával és Lengyelországgal. Nem várhatod meg a gyerekekkel. ” Anyu persze sírt, ellenkezett, mert a családnak éppen a legnehezebb id kben kell együtt maradnia, de apa hallani sem akart arról, hogy ott maradjunk. „Azt még csak megbocsátának, hogy szerb származású vagyok, de az újságcikkeimet?! Nem, Erna! Ha itt maradsz, még veled is történhet valami. S akkor mi lesz a gyerekekkel? ”

Szóval így történt - t n dik Johanna. - Lassanként

minden titokra fény derül... Apa tehát elre tudta, hogy itt mi lesz.

Kicsit még turkáltak a hatalmas ládában, de valahogyan elmúlt a jókedvük.

- Nincs ebben a pincében semmi érdekes!

2.

Odafönt a fürdőszobában Ágnes dühödten mosni kezd. Johanna a szokott mosogatást végzi.

Amióta itt járt a szeplős férfi, azóta ez az a dolguk lett.

Igen, a szeplős férfi látogatása óta alaposan megváltozott nagymama házában is minden.

Nagymama leutazott Bóni bácsihoz a gyerekekkel.

- Kell ennek a vérszegény gyerekek egy kis jó erdei levegő!

Ez önmagában még nem lenne baj.

De a szeplős férfi látogatása óta anyu is folytonosan utazik.

Ki ez a szeplős férfi? Anyut hiába faggatnám, úgysem mondaná meg: egy gyerek ne üsse mindenbe az orrát. Pedig minden a szeplős férfival függ össze. Akárcsak a Széppudvarosról való elutazás Sztás bácsival.

Furcsa. Ebben a felfordult világban félni kell az ismerősöktől, mint Bossányinétól, s az ismeretlenségben felbukkant személyekről megkiderül, hogy barátok.

Mert a szeplős férfi barát.

Anyu azon a napon adta oda a kockás papírt, amit Márta Sárvárról küldött: „Elvisznek bennünket Németországba. Ha találkozol apámmal, mondd meg neki!”

Világos. A szeplős férfi hozta az üzenetet. Mit kerestett a szeplős férfi a sárvári gyjtáborban? Hát

mégis vannak olyan emberek, akik segítenek a bajba jutottakon? Persze Mártáékon már nem lehetett. De valamit mégiscsak tesznek, vagy legalábbis terveznek. Anyuval órákon át suttogtak a belső szobában.

A búcsúzáskor a szeplős férfi Ágnessel kezét rázotta.

-Derék kislány vagy! - mondta, Johannát pedig dicsérte, hogy megint: pedig azelőtt sohasem látta.

Valami köze mégis van hozzájuk, még akkor is, ha anyu nem mondta meg a nevét.

Máskülönben miért utaztak le nagymamáék Bóni bácsihoz? S miért utazgat anyu is folytonosan?

3.

Ágnes áll az ajtókeretben a kék pettyes ruhájában.

- Elmégy? - Johanna nyugtalanul nézi Ágnest, mert Ágnes egész nap, szinte egész héten rendetlenül jár-kele a lakásban, sokszor még a szandálját sem veszi fel, csak papucsban csoszog, mint az öregasszonyok, vagyis a kék pettyes ruha mindig valami fontos tervével áll összefüggésben.

- Gülbabához! - Csatolja hajába vidáman a margarétás csatot.

- Nem mehetsz! Anyu megtiltotta, hogy elhagyjuk a házat!

- Nagyokos! Mire anyu megjön, én is itthon vagyok.

- És én? Nem hagyhatsz egyedül a házban!

- Félsz, te híres?

- Persze hogy félek, de én meg is merem mondani, nem úgy, mint te.

Ágnes szinte összeszorított ajakkal mormolja:

- Én félek? Mi?

Johanna nem válaszol, mert úgyis tudja a választ.

Mert nem igaz, hogy Ágnes sohasem volt félős, s az is

lehet, hogy még most is az. Kiskorukban úgy félt a sötétben, hogy esténként nem mert kimenni, s voltak hetek, amikor mindaddig, amíg el nem aludt, nem lehetett a villanyt eloltani. Az intézetben meg fogadásból kimászott az ablakon, s a kert legtávolabbi zugából huhogott vissza. „Nem féltél?” „Nem!” Ezt is olyan sugárzással mondta, hogy teljesen nyilvánvaló: félt, éppen azért büszke, mert többé senki sem tudja rábizonyítani. Egyszer en kifogott a félelmén. A hiúságával fogott ki.

- Ágnes, tudom, hogy nem félsz, hogy sohasem félsz! De ne menj el!

- Gülbaba vár!

Johanna hasztalan kérleli, hasztalan hajtogatja anyu tilalmát, Zoltánkát, a nyomozót, aki lám, egy kisiútból is mekkora felfordulást csinált, Gülbaba meg éppen séggel felntt fiú már: munkaszolgálatos.

- Észreveszik, hogy veled beszélgetsz, és kiküldik ránk a nyomozót.

Ágnes vállat von.

- Nem veszik észre. Különb is: Gülbabának szüksége van rám.

Johanna irigykedve vizsgálja Ágnes arcát.

- Te szereted Gülbabát?

- Ugyan! Ez valami egészen más dolog. Gülbabának szüksége van arra, hogy valaki pár szót váltson vele, mint egy normális emberrel, vagyis hogy ne éreztesse, hogy munkaszolgálatos. Különb is: mit gondolsz, miért hallgattam olyan nagy szorgalommal a rádiót? Hogy elmondhassam a híreket.

Johanna elgondolkozva törli a kezét. Ágnesnek bizonyára igaza van. Számára mindig csak azok fontosak, akik felett anyáskodhat, mint a gyerek felett is. S az a vékony fiú ott a pékségben éppenséggel nagyon is rászorul.

Mire feleszmél, Ágnes már kívülről zárja az elszobaajtót.

- Te csak vigyázz a házra!

Johanna hasztalan fut a konyhán keresztül a kapuhoz; Ágnes már be is fordult a sarkon.

Hüppögve fejezi be a mosogatást.

Nagyon szerencsétlennek érzi magát, mert a legkisebb a családban, akinek még egy ilyen tizenhét éves tökmag is parancsolhat.

Mert tökmag! Nyolc centivel alacsonyabb, mint én! De mehet Gülbabához, ellophatja a gyereket, és bemehet a szobába, amikor a szeplős férfival suttognak... Engem pedig mindenki ostobának tart!

Hogy leszidta nagymama is, amikor megkapták a búcsúlevelet Mártától, és meg akarta keresni Márta apját.

„Egy kazalban keresnéd a tőt? Mi vagy te, prücsök? Egyáltalán: van valami elképzelésed?”

Nem. Johannának nem volt semmi elképzelése.

Azaz: ami volt, azt sem merte megvalósítani. Semmi sem lett belőle.

Pedig milyen gyönyörűen kitervelte!

A Csukma pékségben, ahová a sütni való kenyeret hordták, ott dolgozott Gülbaba, a fiatal munkaszolgálatos.

Mindössze arra volt szükség, hogy kiharcolja; vigye le a sütni való kenyeret.

Nem volt a pékségben senki. Csak elől az üzletben Csukma bácsi.

A fiú, aki alig volt Ágnesnél valamivel idősebb, ráragasztotta a cédulát a kenyérre, már be is vetette a kemencébe.

Johanna csak állt, állt tétován.

- Nem adtam oda a számot?

A fiú csodálkozott.

- De igen! - Johanna sírva kifutott a pékségbe, azaz egyszer en átengedte a szépen elképzelt tervet Ágnesnek.

Mert Ágnes nemcsak hogy meg merte szólítani a fiút, kikérdezve, hol a táboruk, kikkel van együtt, de azóta a legkülönfélébb ürüggyel leszökik hozzá. Híreket hord neki. Mert neki tilos újságot venni!

Még a nevet is adta a fiúnak. A Gülbabát.

- Képzeld, ez a szamár rózsákkal álmodik! Ahelyett, hogy kenyeret lopna a többieknek, és kivinné esténként a táborba, képzeletben teleülteti a várost bordó rózsákkal!

Ágnes mindezt megvetéssel mondta, de sugárzott a szeme: látszott rajta, titokban meg van hatva, másképp miért adta volna a fiúnak a Gülbaba nevet?

Ágnes mindig ilyen.

Egyszer en nem lehet az ellágyulásain sem rajta kapni.

4.

Megszólaltak a szirénák.

Johanna tétován törölte kezét, beszaladt a szobába, teljesen feleslegesen ki- és becsukta a szekrényajtót, és tanácstalanul megfordult maga körül.

A városban még sohasem volt bombatámadás, de a pincébe kötelez a levonulás, hiszen sohasem lehet tudni, hogy a magasan húzó, szinte apró, fényes pontoknak látszó Liberátorok mikor ereszkednek le, vagyis hova indultak.

- Ágnes! Ágnes! - kiáltozik Johanna, mintha Ágnes csupán a szomszéd szobában lenne, s magához ölelve a félig kiürült baracklekváros üveget, lefut a pincébe.

Bármennyire is otthonos a pince, így egyedül félel-

metesen nagy, kongó, a lecsukott rekeszek mögött furcsa neszek motoznak.

Johanna a zöld ládára kucorodik, s a lekvárosüveget egy pillanatra sem meri elengedni.

Hol lehet Ágnes? Vajon leengedték a Csukma pék pincéjébe? És anyu? Azt se mondta meg, hogy a fa-telepre megy-e, vagy pedig ismét elutazik. S miért utazik folytonosan? Miért titkolja?

Els utazása alkalmával mindenki tudta, hogy Szépuvvarosra megy a lányok keresztleveléért, s vidáman, szinte kicserélve, két nap múlva meg is érkezett, mondván, hogy az, hogy apu szerb, mit sem számít, szerencsére Ágnes lány, így t nem vihetik munkaszolgálatra.

Johanna csak akkor tudta meg, hogy munkaszolgálatra nemcsak zsidókat, de szerbeket, románokat, szlovákokat is visznek, természetesen katonaköteles férfiakat.

- Ágnes nem is katonakorú!

Anyu és Ágnes jót mulatott, hiszen egy lány akkor sem katonaköteles, ha katonakorú.

- Pedig isteni lenne laposkúszásban felnyalni a jutasi laktanya kövezetét!

- Ágnes, te nagyzási mániában szenvedsz! Csak nem képezed, hogy egyenesen altisztképz be küldenének?

- Tisztképz be, anyukám!

Ágnes ebb l is cirkuszt csinált, mint mindenb l, ami lehetséges. Johanna pedig arra gondolt, hogy mi volna, ha Ágnes mégis fiú volna, vagyis munkaszolgálatra vinnék?... Johannát a rászakadt súlyos felismerés napokig fojtogatta. „Mik vagyunk mi voltaképpen? Pontosabban mik lettünk ebben a háborúban? Hogyan lehet valaki egyik napról a másikra megt rt idegen, gyanús, minden körön kívüli? Az ember megszületik egy alföldi városban, iskolába jár egy dunántúliban, Benedek Eleket g gicsél, Jókait és Gárdonyit olvas, az

akácra és a pulira gondol, s egyik napról a másikra nekiszégezik a kérdést: »Rendben van ennek a gyerekeknek a keresztlevele? « S ha nincs, belövik a Dunába, mint apát, vagy elviszik, mint Mártát. Pedig Márta még csak egy Májkóval s egy titokban mohamedán Dédikével sem rendelkezik. Éppen úgy nem tudja, mint Didó, hogy sei hány száz éve gyökereztek ebbe a földbe, amely most megtagadja. »

- Ez túlzás, kisfiam - mondta anyu -, az embert megalázhatják, de nem vehetik el hazaszeretetét, az érzéseit. Hidd el, a legtöbb ember úgy érez, mint te vagy én. Csak félnek. A háború komoly dolog.

5.

A szirénák ismét felvijjogtak.

A légiveszély elmúlását jelzik, de Johanna felocsúdva gondolataiból, ismét rádöbben, hogy teljesen egyedül van a házban, pontosabban kuksol a pincében. Reszketve húzza maga alá a lábát.

Ágnes úgy talál rá.

- Hát te? Itt nyalakodsz a pincében?

Johanna rábámul a lekvárosüvegre, amit még mindig a kezében szorongat.

Ágnes már fut is vissza, fel a lépcsőn. Egyenesen a padlásnak.

-A repül teret bombázták! A háztet r l kit n en látni! A Csukma fiú is kiment a tet re megnézni!

Johanna hasztalanul fut utána, húzza vissza, Ágnes még rúg is, s máris csapódik a háztet ablaka.

- Oda nézz! Mekkora füstje van!

Johannának esze ágában sincs kimászni.

Reszketve várja Ágnest az ablak alatt.

Ágnes a t zoltóautók rült zajában kiabálja, hogy

éppen most fordult be az útra a ment kocsi és három teherautó.

- Teherautókon hozzák a sebesülteket! Annyi a sebesült, hogy be sem fért a ment kocsiba!

Kés bb Csukma pék kézikocsiját véli felfedezni.

- Gülbaba! Gülbaba! - kiabálja, és eszeveszetten integet.

- Hagyd abba! Hagyd abba! - zokog a lábánál Johanna.

- Mit b gsz? - huppan le mellé Ágnes. - Azt hiszed, rajtam kívül tudja valaki is, ki az a Gülbaba? Légy nyugodt, nem vagyok én rült.

Johanna egyáltalán nem nyugodt, mert anyu még mindig nem jön, pedig ennyi id alatt már a fatelepr l is haza lehetett volna érni.

- A fatelepet nem bántották?

-Kik?

- A bombázók.

- Nem. Anyu különben sincs a fatelepen. Elutazott.

- Megint?

- Megint.

- A szepl s férfival?

- És ha azzal? Mit ütöd bele az orrodát?

- Ágnes, én csak azért... mert apa úgysem halt meg, és anyu azel tt sohasem állt szóba senkivel.

Ágnes dühödten teregeti a ruhát, prüszög, fúj, mint egy macska.

- Tyúkesz ! Libaesz ! El bb Gülbaba, most meg a szepl s férfi! Pedig ha tudnád, hogy mir l van szó! Hogy mir l, hogy mir l... - Az utolsó szavakat már énekli, titokzatosan, hunyorogva.

Johanna egyre nyugtalanabb, és egyre kíváncsibb.

- Mondd meg! Ki ez a szepl s férfi?

- Semmi közöd hozzá!

- Hová vitte anyut? Mi történik itt hetek óta?
- Ez titok.

Johanna sír.

- Hogyan lehet valaki ennyire utálatos?

6.

Anyu hajnalban érkezett meg.

Johanna arra ébredt, hogy anyu és Ágnes hemperegnek és sírnak.

- Megtaláltam! Él! Él!

Johanna azonnal tudja: apáról van szó. Bénult a hirtelen támadt örömtől. Maga alá húzott lábbal hallgatja a hihetetlen csodát: anyu megtalálta apát, igaz, nem abban a táborban, ahol most voltak a szeplős férfival, de beszéltek ott valakivel, aki májusban együtt volt apával.

- Májusban! Értitek? Semmi sem igaz Újvidékből! Holnapután már utazunk is hozzá.

- Én is? - lelkenedik Ágnes.

Johanna rosszat sejt. „Ismét kihagynak belőle!”

Sír, sír, szinte abbahagyhatatlanul, hogy inkább megsejtenek, de megy apához, mert apát látni kell, hallani kell, és különben sem marad soha többé egyedül a háznál, a vijjgó szirénák közt, a kongó pincében.

Anyu fürkészve néz a két kislányra, mint aki valamit megsejtett a tegnapi napból, de Johanna mélyen hallgat, hogy Ágnes igenis, tilalma ellenére elment, itt hagyta egyedül, Ágnes pedig ártatlan együgyű séggel bámul anyu arcába.

- Johannát viszem - határozza el anyu.

Ágnes szeme kikerekedik.

- De anyu! Hiszen Johanna gyáva!
- Éppen azért! Meg kell szoknia a háborút.

LÁTOGATÁS

Apa!

Te nem tudod, milyen gyönyör volt az a három nap, amíg arra készültünk, hogy téged felkeresünk.

Ágnes nagyon féltékeny volt, hogy csak én mehetek anyuval.

- Ha itthon lenne nagyi, úgysem engedné! - mondta megvetéssel. - Johanna olyan gyáva, hogy elég egy pofon, s mindent kifecseg.

- Mit kellene kifecsegnie? - csodálkozott anyu. - Ott mindenki tudja, hogy apu micsoda. Vagy beengednek bennünket, vagy nem.

Behúzódtam a fürd szobába, s megpróbáltam magamnak akkora pofont adni, hogy fájjon. Sajnos, kiderült, az ember nem tud magának akkora pofont adni, hogy igazán fájjon, így nem ért semmit az egész edzés.

Johanna megint b gött! - Ágnes azt hitte, a sírástól piros az arcom.

Juszt sem szóltam, hogy a próbapofontól olyan, elvégre a hallgatás is edzés.

Anyu szalonnát meg kockacukrot vásárolt valakit l, a boltban pedig kekszet és csokoládét, mert neked tartós és tápláló ételekre van szükséged.

Ágnes csinált neked egy pamutkutyát, én pedig egy könyvjelz t. Anyu megengedte, hogy betegyük a csomagba, pedig azt mondta, ott nincs szükséged pamutkutyára és könyvjelz re, mert ott nem is olvashatsz.

De a szeretet, az a fontos! Vagyis ebből látni fogod, hogy gondolunk rád.

Ágnes félt, hogy egyedül kell maradnia. Ezt abból is lehetett látni, hogy egyre dűnnyögött:

- Legalább egy kutya lenne a házban! Egy akármi-lyen apró, közönséges kutya!

Nagyon csodálkoztam, hogy kutyát akar, pedig a kutyától félne kis Éva, és ezt neki kellene a legjobban tudnia, mert hozta ide.

- Inkább te félnél, te híres! - öltötte rám a nyelvét.

Anyu haragosan közénk csapott:

- Még az állomáson is civakodtok? Két ekkora nagy számár!

A vonaton anyu minduntalan attól félt, hogy ellopják a csomagot, pedig nem is lehetett ellopni, mert az ölében tartotta.

De nehogy azt hidd, hogy anyu gyáva. Ellenkez leg: elképzelní sem tudod, milyen nehéz volt megkeresni a tábort.

Az emberek, ha megszólította ket, minduntalan el-siettek. A rend rt is megkérdezte. A rend r cseppet sem volt barátságos.

- Hiába is kujtorognak itt! Úgysem kapnak engedélyt!

- Legokosabb, ha keresünk egy szállodát! - t n - dött anyu.

A szállodában a szobaasszony nagyon udvarias lett, mert anyu tíz peng t adott neki.

- A laktanyával szemben lev kocsmában nézzenek szét!

Az a katona, akit megszólítottunk a laktanyánál, az se volt el ször barátságos, de anyu két csomag cigaret-tát adott neki, s akkor megmondta, hogy melyik r-mesterrel lehet szót érteni.

- Csak várjanak a kocsmában! Most munkán van a század.

A kocsmáros megmondta, hogy lehet szót érteni az rmesterrel. Száz peng vel lehetett szót érteni. Anyu-
nak összesen nyolcvan peng je volt, azt is neked akar-
tuk adni, de az rmesternek kellett odaadni. egy
kicsit kevesellte, pedig anyu-
nak csak százhusz peng
a fizetése. Tiszta szerencse, hogy nagymamánál lakunk,
s félre tudott tenni, s volt az a nyolcvan peng nk még,
amit az rmester kevesellt, ezt abból is lehetett látni,
hogy még mindig várni kellett, legalább egy óráig, pedig
már kés este volt, a század hazaért, s kint mosakodott
a laktanya kútjánál.

Végre hallottuk, hogy odakint valaki elkiáltja:

- Radics Miklós! Raportra!

A futó lépéseket is hallottuk. Nekem folytonosan
nyelnem kellett, pedig semmi sem volt a számban. Anyu
kétszer is lehúzta a keszty jét.

- Csak öt perc! - mondta az rmester, de nem ment
ki a szobából.

Szóval, nem mondhatom el neked se a gyereket, se
Mártát, se Gülbabát, se a szepl s férfit. De mosolyog-
tam, mert anyu is mosolygott.

A lépések egyre közeledtek. Kinyílt az ajtó, s az r-
mester el tt vigyázzban állt egy magas fekete férfi.

- Radics Miklós munkaszolgálatos raportra jelent-
kezem!

Anyu hangosan sikoltott, a fekete férfi csodálkozva
hátrafordult, én pedig becsuktam a szemem, mert úgy
éreztem, most valaminek történnie kell, valaminek,
vagyis pillanatokon belül ki kell derülnie, tévedés tör-
tént a név körül, hogy nem az a fekete férfi áll ott...
Mert nem te voltál, apukám!

Anyu egész éjszaka zokogott a szállodában, s én
úgy féltem, hogy bejön valaki, és megkérdezi, miért

vagyunk ott, mert most már semmi okunk sem volt rá,
mert nem te voltál az a Radics Miklós.

És álmomban ismét hallottam a kiáltást:

- Radics Miklós raporra!

Ismét nyelnem kellett. Anyunak a kalapján lengett a szalag, mert nem is a szobában voltunk, hanem egy nagy téren.

Jött a fekete férfi. A homlokán ott volt egy kártya csupa fekete betűkkel: Radics Miklós.

Ismét jött egy férfi, ugyanolyan fekete. Annak is kártya volt a homlokán: Radics Miklós.

Egyre több férfi jött, már az egész teret betöltötték.

Olyan szorosan álltunk, hogy majdnem megfulladtam.

Mindegyik homlokán ott volt a kártya: Radics Miklós! Radics Miklós!

- Csak öt perc! Csak öt perc! - Az úrmeister nevetett, és a pénzt lobogtatta.

- Ez sem ! Ez sem ! - Anyu sikoltozott, egymás után letépte a férfiak homlokáról a kártyát, de hiába: mindig új kártya villogott a homlokukon.

És akkor nőtt körük a kék kerítés.

A kék kerítés, amit te nem láttál, amit Szépvárosban a mi házuk köré készítettek az új lakók.

Hiába szaladgáltam, hiába nyomtam az arcom a kerítéshez, többé nem lehetett közénk jutni, s már anyu sem köztünk állt, hanem a kerítésen kívül, pontosan mellettem.

Fogtam a kerítést, és néztem a sok-sok kártyát a te neveddel, és közben egyre kiabáltam:

- Látni akarom apát!

Minden férfi vigyázzban állt, és többé nem nézett ránk.

És jött a fiú a buldoggal. Rövidnadrágban, rövid

sörte hajjal, de hiába volt tízéves, mert magasabb volt a legmagasabb felnőttnél.

- Rád ereszsem a kutyát? - A fiú élesen füttyentett és felnevetett...

Másnap a vonatablakból láttam a nemzetiszin kar-szalagos többi munkaszolgálatost, ahogyan a pályatesten dolgoztak. Olyan egyformák voltak, mint álomban azok...

Folytonosan bognöm kellett, mert mindig arra gondoltam: hány Radics Miklós lehet ebben az országban? Lehet, hogy összesen csak kettő, az is lehet, hogy száz, vagy annyi, amennyit álmodtam? Én mindig azt hittem, hogy így csak téged hívnak. Most kiderült, hogy él még egy Radics Miklós. Apu, ez iszonyú! Ez olyan, mintha ellopták volna a nevedet.

- Meg fogom találni! Meg akarom találni! - Anyu képtelen volt lemondani arról, hogy megkeressen, hiszen látott téged egy újvidéki ember a tavasszal: élned kell.

Egész nyáron csak utazott. Hat másik helyen is volt. Ott is voltak Radicsok, de egyik sem te voltál. S anyu mégis folytonosan utazott, pedig azokkal már beszélni sem tudott, csak messziről nézhette őket, mert többé nem lehetett az úrmesterekkel szót érteni, mivel csak útiköltségre maradt pénze.

- rülség, Erna! Gondolj a gyerekekre! - Nagymama már cseppet sem örült az utazgatásoknak, mert legutóbb az egyik pályaudvaron anyut légítámadás érte. A vonatnak csak annyi ideje volt, hogy kifusson az állomásról, s a közeli kis erdőben elbújjanak az utasai. Az erdő egészen kicsi volt, nagyon vékony fákkal, s a gépek egy része alacsonyan leszállt, s géppuskázta az embereket. - Egy feltevésért nem kockáztathatod az életedet! Látod, most is a véletlenül múlt, hogy te nem maradtál ott, a halottak közt.

Ebb l is láthatod, hogy anyu nem kereshet tovább, s milyen fontos lenne, ha itthon lennél. Anyu már nem tanít: egy fatelepen dolgozik, kevés a pénzünk, és mindent jegyre kapunk.

Azt mondják, háborúban a férfiak soha sincsenek otthon. Látod, ez a legnagyobb butaság. Mert a háborúban lenne a legnagyobb szükség arra, hogy az a férfi vigyázzon a családra.

Nagypapa szobájába beköltöztettek egy katonatisztet, aki éjszakánként sok vendéget fogad.

Nagymama haragszik, hogy mi rosszat látunk.

- Mit gondol, asszonyom, ha ideér a front, mit látnak?

A hadnagy nem rosszindulatú. Anyunak kezet csókol, és a múltkor szerzett nekünk szaharint.

Csak akkor féltém, amikor anyut rá akarta beszélni, hogy ne várjuk be itthon a frontot, mert ha elmenekülünk, akkor te nem fogsz bennünket megtalálni. Szerencsére anyu csak a fejét ingatta mosolyogva.

- Én láttam, mi van a fronton, asszonyom! - bizonygatta a hadnagy.

- Mib l gondolja, hogy a front ideér? - Anyu nagyon okos, nem árulta el, hogy a rádióból mindent tudunk, és csodálkozott, amikor a hadnagy megmondta, hogy a szovjet csapatok már átlépték a Kárpátokat.

- Minden el fordulhat átmenetileg!

- Csak addig megússzuk! - sóhajtott az ágyban nagymama, és én tudtam, hogy kis Évára gondol, hiszen azt a kisfiút is megtalálták, akit nálunk kerestek, vagyis el fordulhat, hogy kis Évát is ugyanígy keresik, s egyszer majd ide is eljönnek.

- Csak addig megússzuk! - motyogtam én is, és Gülbabára gondoltam, akivel Ágnes mindig beszélget.

Tudod, is munkaszolgálatos. A Csukma pékséghez utalták ki, pedig nem is pék, hanem orvostanhallgató

lesz, ha vége lesz a háborúnak. Gülbabának Ágnes nevezte el, mert az az egyetlen szórakozása, hogy képzeletben beülteti az összes teret bordó rózsákkal. De hiába szereti a rózsákat, ha egy pékségben kell dolgoznia, s a Csukma pék egyszer mégis észreveszi, hogy Ágnes miatta jár le olyan szorgalmasan, vagyis viszi neki a híreket.

Mert itt most mindenb l baj lehet.

Sohasem lehet tudni, hogy kib l mi lesz egyik napról a másikra. Kertész Mártából zsidó lett a tavasszal, és elvitték Németországba. A Kolba suszterből szociáldemokrata lett, de t még márciusban elvitték egy teherautón.

Az is kiderült, hogy tiszta szerencse, hogy Ágnes lány, mert bel le meg munkaszolgálatos lenne nemzetiszín karszalaggal, miattad. A Nagynéből hadiözvegy lett, és minden gyereke hadiárva, s kett t a menhelyre kellett beadnia, mert kevés a segély, és hiába jár annyit mosni, és nagymama hiába tömi tele a szatyorját, hat gyereknek az nem elég.

Most, hogy megkezd dött a tanítás, kiderült, hogy az iskola sem a régi. A gyerekek nem mernek egymással semmir l sem beszélgetni, mert máter Weber kitétte a Juczala lányt, pedig csak azért szidta a háborút, hogy az apja hazajöhessen.

Légiriadó is olyan gyakran van, hogy mindig abba hagyjuk az órákat, és lent kuksolunk az iskola pincéjében. De ilyenkor sem lehet beszélgetni, mert hangosan imádkozunk egész id alatt.

Rábay Lia azt mondta, a múlt héten csúnyán összebombázták Fehérvárt, a pályaudvar miatt, és ott már nincs is tanítás. „Csuda klassz lenne egypár bomba itt is! Akkor itt se lenne tanítás!”

Én nem akarom, hogy bombázzanak, de nem bán-

nám, ha nem járnánk iskolába, mert Ágnes szomorú, hogy mégis kitették a Martin du Gard miatt, vagyis nem mehetett vissza az intézetbe, és itt nincs gimnázium.

- Legfeljebb vesztesz egy évet! Úgysem engedtelek volna vissza! - vigasztalta anyu, de Ágnes osztálytársai jöv re már érettségiznek, persze hogy szomorú.

OKTÓBER

1.

Édesapa!

Azt mondja Ágnes, teljesen feleslegesen firkálok neked, mert akinek nincs címe, annak postát sem visznek. Különben is: ha anyu megtalálja ket, úgyis elégeti.

Nem fogja megtalálni, mert a nagy kaucsukbabám hasában tartom ket. Ez egy kicsit rossz, mert most már nem adhatom oda a babát Évinek, s mindenki azt hiszi, nagyon irigy vagyok. De a levelek miatt muszáj.

Tegnap, október tizenötödikén, vasárnap gyönyör en süttött a nap, vagyis elmehettem kis Évivel sétálni.

Amikor elindultunk, egyszer vasárnap volt, de mire visszaértünk, teljesen megváltozott a helyzet.

Ágnes az udvaron kiáltozott:

- Béke lett, Johanna! Béke!

Anyu és nagyi a rádiót hallgatták.

Éppen akkor ismételték a kormányzó úr fegyverszüneti bejelentését.

Nagyi olyan ünnepélyes volt, mint bizonyítványkiosztáskor. A feln ttek mindig ünnepélyesek, ha váratlan dolog történik, ahelyett, hogy ugrálnának, mint Ágnes, kis Éva és én.

Megjött a hadnagy. Az is ünnepélyes volt.

Sorra kezét csókolta nagyinak, anyunak, Ágnesnek.

Nagyi homlokra csókolta, és édes fiának szólította.

- Most már örülhet az édesanyja! Rövidesen maga is hazamehet!

Közben biztosan arra gondolt, végre nagypapa szobájában nem fogad esténként vendégeket.

Akkor még nem sejtettük, hogy a hadnagy nem megy haza. Egészen máshova megy.

Pedig a rádió folyton mondta: „Beregfi! vezérezredes jöjjön Budapestre! Beregfi vezérezredes jelentkezzen!”

Nemsokára jött valaki a hadnagyhoz. A hadnagy csomagolt, s azt mondta, nyílt paranccsal el kell utaznia. Azóta se jött haza, pedig most már eltelt újabb két hét. Két tábori csend is kereste, mindent felforgattak a szobában, és elvitték a holmiját.

Amikor elbúcsúzott, még nem sejtettünk semmit.

Elmentünk Erzsí néniékhez, ahol nagyon sok vendég volt.

Mindenki nagyon örült, és azt mondta:

- Ugye, megmondtam?

Ágnes is észrevette, a felnőttek utólag mindig azt hiszik, hogy ők elre tudtak mindent.

Semmit se tudtak, mert amikor hat óra körül megérkezett Erzsí néni húga, Ilus néni, és nevetett, ők is vele nevettek.

Ez nagyon furcsa történet.

Ilus néni már az utcán is hangosan nevetett. Vele jött az a rendőr, aki a Rapsa gyerekekkel volt nálunk házkutatáson, mert Ilus néninek a vőlegénye, csak mi nem tudtuk.

A rendőr nagyon komoly volt, és Ilus néni nevetett.

Folytak a könnyei, kapkodta a levegőt.

- Nem igaz! Nem igaz!

A vendégek vele nevettek.

A rendőr csendet intett.

- Komoly baj van! A nyilasok átvették a hatalmat!

Mindenki elhallgatott, rámeredt a rendőrré, csak Ilus néni nem. Nevetett, folytak a könnyei, és egyre a gyomrához kapkodott.

A rendőr azt mondta, Ilus néninek nevet görcse lett az idegességtől.

Erzsi néni sírni kezdett.

- Orvost kellene hívni!

Senki sem vállalta. Mindenkinek sürgős dolga lett.

A rendőr nem engedte, hogy a sok vendég egyszerre menjen haza.

- Csak kettesével! Tilos a csoportosulás!

Muncz bácsit pedig félrehúzza. - Ne menjen haza, Muncz! Szedik össze a magaféléket!

Jól megnéztem Muncz bácsit, de semmi különösöt nem láttam rajta, csak annyit, hogy az egyik lábát erősen húzza.

- A sántákat is összeszedik! - közöltem Ágnessel.

- A baloldaliakat, mafla! - súgta, és elment anyuval orvosért, mert Ilus néni még mindig nevetett.

Én nagymamával és a gyerekekkel jöttem haza.

A gyerek olyan kicsi, hogy még nem számít, vagyis nem csoportosulás.

A Zrínyi utcán mégis láttunk egy csoportosulást. Férfiakat hajtottak az úttesten, rökök voltak mellettük.

- Ne nézz oda! - sziszegte nagymama, de muszáj volt odanéznem, mert még sohase láttam fekete ruhás rököt. A karjukon piros csíkos karszalag volt, zöld kereszttel.

„Úgy látszik, ezek már a nyilasok!” - gondoltam, de nagymamától nem mertem megkérdezni, mert akkor kiderült volna, hogy mégis odanéztem.

Óvatosan ismét visszapislantottam, és akkor hátul a sorban megláttam Gülbabát.

Muszáj volt megállnom és teljesen megfordulni, vagyis nézni Gülbabát, aki észre sem vett, azaz fel sem nézett, meg sem nézett, mintha nem is ismerne.

Nagymama rántott vissza a járda széléről.

- Megbolondultál? - sziszegte ugyanazon a hangon, mint az előbb.

- Gülbaba! - potyogtak a könnyeim egész úton hazafelé.

Nagyi pedig, a drága, akinek sejtelve sem volt, hogy kiről is van szó, megrovóan ingatta fejét.

- Egy ekkora nagy számár, és még most is csupa bolondságon töri a fejét!

2.

Másnap reggel eljött a szeplős férfi.

Nagymama kivitte a gyereket a konyhába. Ágnes pedig behívták nagypapa szobájába. Rólam teljesen megfeledkeztek.

Vagyis mindent hallottam.

- A Galagonya utca tízben lakik - mondta a szeplős férfi.

- Nem felejtetted el? - hallottam anyu hangját is.

- Persze hogy nem: a kukoricáért jöttem - ismételte Ágnes.

- Vigyázz! Ha valaki ott van, csak annyit kérdezz: „Nem kell tojás?” S ha azt válaszolják: „Ha nem adja drágán, lelkem, esetleg veszek egypárat”, akkor várj, amíg magatokra maradtok. De ha nem ezt válaszolják, akkor egyszer én menj tovább, és feltétlenül adj el valahol egypárat a tojásból.

A szeplős férfi elment. Ágnes pedig pettyes kendőben jött ki anyuval a konyhába.

A kosár is velük volt. És benne legalább húsz tojás.

Én csak néztem a tojásokat, de nem szóltam semmit.

- Megkért bennünket a szeplős férfi, hogy adjuk el ezt a pár tojást, mert pénzre van szüksége - közölte anyu.

Már-már azt mondtam, hogy akkor vegyük meg mi, de ismét csak hallgattam.

Ágnes elment, s nem sokkal utána anyu is útnak indult.

- Lemegyek a csemegéshez! - Pedig egészen biztosan Ágnes után ment.

Nagyi kikísérte, én pedig odamentem a t zhelyhez.

- Ötig számolok! Ha kibírom, sikerül!

Odatettem a kezemet a forró lapra, és ötig számoltam...

Tovább nem bírtam, mert nagyon fájt, és különben is odajött a gyerek.

Fújtam, fújtam a kezemet.

- Sikerülni fog! Kibírtam!

Nagyi kiabált. Sejtelve sem volt, hogy ez felajánlás azért, hogy sikerüljön elhozni azt a kukoricát, és edzés arra az esetre, ha nem sikerül, és baj lesz. Mert úgysem mondom meg, hogy itt járt a szepl s férfi.

- Ekkora ló, és nem tud vigyázni! - kenegette nagyi a kezemet. - Meg rjítitek az embert! Anyád, mint egy iskolás lány, lótfut, Ágnes meg... Mit vigyorogsz? Inkább vigyáztál volna! Még elkésel az iskolából.

Az iskolából egyáltalán nem késtem el.

Azaz mire odaértem, a többiek már jöttek is haza.

- Mit mondtam? Vége a tanításnak! Hurrá, most jön csak az aranyélet! - kiáltott Rábay Lia, és felült a kocsijukra.

- Bolond ez a Rábay! Ez neki aranyélet!

Mire hazaértem, otthon volt Ágnes is, anyu is.

A kamrát kulcsra zárták, vagyis nem tudtam megnézni a kukoricát.

- Mikor jönnek érte? - nyugtalankodott nagymama a mosogatósnál.

Tudtam, a kukoricáról beszél, s anyu is azért vesze-

kedik a rendetlenségért, ami a polcomon volt, mert nem jött a szepl s férfi.

A szepl s férfi másnap sem jött.

Harmadnap este csöngettek.

Laposa rend r jött, Ilus néni v legénye.

Nem fogod kitalálni hogy miért: a kukoricáért!

- Ilus kacsát akar tömni - mesélte a konyhában, de bent a szobában a szepl s férfiről suttoztak. - Elvitték ket. Munczot is. Ernácska, legokosabb, ha sehova sem jár, és mi sem ismerjük egymást.

- Nem tudtam, hogy ilyen rend rök is vannak - t n dtem.

- Milyen rend rök? - fürkészt nagymama.

- Akik kukoricát visznek egyik helyr l a másikra.

- Szóval hallgatóztál! - csapott le rám. - Nem megtiltottuk, hogy beleüsd mindenbe az orrodod?

- Nagyi, én igazán nem!

Hiába hazudtam. Alaposan megpofozott.

Juszt sem sírtam. Egyre csak motyogtam:

- Ez most edzés! Ez most edzés!

- Mit feleselsz? - Addigra már anyu is kijött.

- Ez most edzés! A pofon és minden! Azt hiszitek, hogy gyáva vagyok, és azért titkolódtok el ttem. Pedig a kezemet is akarattal égettem meg, hogy Ágnesnek sikerüljön elhozni a kukoricát. És nem fogok a próbapofonoktól megijedni.

Nagymama egyáltalán nem értette, hogy miért nevezem az igazi pofonját próbapofonnak, de anyu magához ölelt.

- Ne fantáziálj, kislám, Laposa bácsi nem ért rá elmenni a kukoricáért. Ennyi az egész. Hallhattad: Ilus néni kacsát töm.

- És ezért vártátok három napig hiába a szepl s férfit!

- Mondom, hogy fantáziálsz! A szepl s férfi a tojásokat bírta ránk.

Egyszóval még mindig tagadták, és olyan boldogtalan lettem, hogy csak nézni tudtam a függőnymintát, mert most már juszt sem akartam el ttük sírni.

- Persze hogy fantáziál - toldotta meg nagyí -, örökösen fantáziál. Vasárnap is, amikor hazafelé jöttünk, nyilasokat látott, és mégis törököket emlegetett.

- Törököket? - Ágnes már-már nevetni kezdett, látam a száján, hogy elhúzódik.

- Semmiféle törököket! Hanem Gülbabát! - vágtam egyenesen Ágnes arcába.

Nagyí és anyu még mindig semmit sem értettek, de Ágnes felkiáltott:

- Gülbabát?

- Gülbabát.

- És csak most mondod?

- Nekem is lehetnek titkaim.

Ágnes berohant nagypapa szobájába, nagyí pedig utána.

Csak anyu maradt ott velem, hiszen a gyerek a kishozobában rég aludt.

- Ki az a Gülbaba? - nézett rám szigorúan.

- Senki! Egyáltalán senki! Csak kitaláltam. Mint ti a tojásokat és a kukoricát.

Már sírtam is, nem bírtam tovább uralkodni magamon, mert láttam, hogy mégsem fogok semmit sem megtudni, és közben mérgemben kifecsegtém Ágnes titkát.

Különösképpen anyut egyáltalán nem izgatta tovább Gülbaba, s talán azt sem vette észre, hogy Ágnes nem véletlenül hagyott bennünket faképnél.

- Figyelj rám, kislányom! A szepl s férfit tényleg elvitték, de hidd el: ennek semmi köze a kukoricához. A szepl s férfit sok más emberrel együtt letartóztatták, és éppen ezért nincs helye semmiféle fantáziálgatásnak. Hagyd a nagyherceget és a Gülbabát másorra. Most

mindenb l baj lehet. Majd ha vége lesz a háborúnak, minden másképpen lesz.

Mosolygott, megölelt, és rólad beszélgettünk.

- Kislányom, édesem! Meglátod, hamarosan vége mindennek. Megjön apa, és hazamegyünk Szépuvrosra.

- A házunkba?

- Oda.

- Utálom a kék kerítést.

Anyu csodálkozva elengedett.

- Veled sohasem tudja az ember, hogy hányadán is áll!

Kiment a konyhába anélkül, hogy végighallgatta volna a kutyás fiút, és én bármit is megtudtam volna a kukoricaügyb l.

De most már nem is bánom. Mert a Gülbaba-ügyb l is láthatod, hogy bármennyire iparkodom: nagy fecseg vagyok.

A JÁZON CSALÁD

Drága Édesapa!

Lehet, hogy ez az utolsó levelem, a többit is kivettem a kaucsukbabám hasából, és eldugom a pincébe, egy nagy k mögé, amit még tavaly lazítottunk ki Ágnessel, pusztá játékból, de most nagyon jó, hogy így történt, mert err l a rejtekhelyr l senki sem tud, csak én és Ágnes, de Ágnes nem számít, mert utál írni, így neki semmit sem kell eldugnia.

Én nem utálok írni, és amíg a leveleket írom, olyan, mintha veled beszélgetnék, de most már nem lehet, és ezért ne haragudjál.

Október tizenötödike óta itt minden megváltozott. Békér l szó sincs, helyette a falakon falragaszok vannak. Mindig újabb és újabb csoportokat hívnak be katonának.

Az is a falon van, hogy aki szökik, vagy szökött katonát bújtat, az felkoncoltatik.

Ez egészen új szó, a Csuknia pék fia szerint olyasmi, mint amikor összeszedik és kinyuvasztják a szegény kóbor kutyákat: már aki hagyja magát!

Csukma pék fia, úgy látszik, nem akarja hagyni magát. Folyton hiányzik a leventéb l, és tegnap egy másik fiú jött érte, és bekísérte.

Akár hiszed, akár nem: semmivel sem volt id sebb a Csukma pék fiánál, mégis fekete egyenruhája volt, meg olyan karszalagja, amir l már írtam, és igazi géppisztolya.

Csukma fiú nevetett, de az anyja nagyon sírt, az apját meg úgy kellett berángatni a boltba, hogy bajt ne csináljon.

Ma reggel a szomszédunkban lakó Némethné is be-kísérték a fekete egyenruhások, pedig nem is levante.

Nagymama azt mondja, azért, mert nem engedte a lakását elrekviráltatni.

Ez is új szó, azt jelenti, hogy Némethné összes szobájában németek laknak, s csak a konyhában alhat.

Némethné egész úton sikoltozott:

- Velem ezt nem tehetik! Egy százados özvegyével!

De teheték. Vagyis elvitték, és most már a konyhában sem alhat.

Nálunk is volt rekvirálás, de az nem volt igazi, mert a menekültek Szépeudvarosról jöttek.

Egy Jázon nevű család jött, akit nem is ismertünk, de Iván bácsiék is velük jöttek, és így kerültek hozzánk.

Persze velük jött Etelka és kis Zsiga is meg ezenfelül a három Jázon gyerek, az Emese, a Boglárka, meg a Botond.

- Egy egész mondacsalád! - Ágnes egész nap rajtuk nevetett, mert a tetejébe mindenki magázta is egymást. Jázon úr Jázonné, ifjabb Jázon Emma kisasszonyt, a menyasszonyát, a gyerekek a szüleiket, a szülők a gyerekeket, és magázták Hannibált, a kutyát, és Kleopátrát, az angóramacsát. Csak Jolánkát tegezte mindenki. Őt is magukkal hozták, pedig nem is családtag, csak a kiscselédjük.

Ágnes elnevezte a fogkefét Huba úrnak, s azóta minden reggel köszön a fogkefének, és magázza:

- Hogy aludt, Huba úr? Remélem, már kiheverte a tegnapi fáradalmait! Méltóztassék megdörzsölni az én egészen közönséges bunyevác fogacskáimat.

Etelka is úgy nevetett, hogy a könnyei folytak, s elmesélte, hogy Jázon úr még kacagányt is varratott

magának, pedig az apjának még egyszer en csak Dittmann volt a neve, s kocsmája volt valamelyik sváb faluban, lenn a Bácskában.

Iván bácsi leszidta Etelkát, és azt mondta, Jázonék nagyon rendesek, hogy felvették ket a teherautóra, és magukkal hozták.

- Végtére is hová készültök? - Anyu szemmel láthatóan cseppet sem volt elragadtatva a hosszú útitervt l, ami az osztrák hegyeken túl a bizonytalanba vezetett. - Ha Ilona élne, sohasem ment volna bele ebbe az rülségbe!

Iván bácsi el ször is közölte, hogy t Jánosnak hívják, és tele volt rémtörténetekkel.

- Nem várhattam meg a frontot a két gyermekemmel!

Etelkától azt is megtudtam, hogy az utolsó hetekben a faluból, aki csak tehette, átszökött a szerb partizánokhoz, olyan közel volt a front.

Ágnes meg is mondta, hogy hülyeség volt erre jönni, ahol még tart a háború, ha ilyen könny volt átszökni Titóékhoz. Iván bácsi egyszer en gyáva!

Etelka persze sírni kezdett, hogy Ágnes ezt mondta az apjára, pedig szemmel láthatóan félt még Jázonéktól is, vagyis ha anyuval beszélgetett, folytonosan sutogott.

- Ernácska! Az istenért! Meg ne hallják Jázonék! - könyörgött anyunak, mert anyu is megmondta, hogy mi a világért sem hagynánk el az országot!

- A saját hazámban megaláztak. Elhurcolták az uramat! A te testvéredet! Mit vársz t lük az osztrák hegyeken túl?

Nagymama akkor még csitította anyut, de másnap, amikor megtudta, hogy Jázonék teherautója tele van leltári számmal ellátott perzsasz nyeggel, és a nagypapa szobájába azért nem lehet senkinek sem takarítani Jo-

lánkán kívül, mert egy kazetta ékszett is hoztak magukkal, már is csak legyintett.

- Közöséges tolvajok! Iván jobban tenné, ha velünk maradna.

Persze napok alatt kiderült, hogy a menekültek, még ha akarnának, sem maradhatnának a városban, mert rendelet van rá, hogy tovább kell menniük. Nagyi már hiába is javasolta anyunak, hogy valamiképpen csak kellene rajtuk segíteni.

-Jázonék feltétlenül feladnának bennünket! S már csak kis Éva miatt sem kockáztathatunk!

Pedig Ágnes is tele volt tervekkel, hogy Etelkát, Zsigát és Jolánkát milyen nagyszer en el lehetne bújtatni a padláson.

Jolánka s r n hányta magára a keresztet, és egyre csak a fejét rázta.

- Minek jöttél velük? - Ágnes és nagyi nagyon sajnálták, hogy egy ilyen fiatal kislánynak idegenekkel kell kóborolnia.

Jolánka reszketett és sírt.

- Jázon úr nagy úr, aki nem tetszik neki, internáltatja!

- Téged is? - csodálkoztunk valamennyien.

- Engem talán nem. De a bátyám leventére járt, és a leventeoktató a Jázon úr rokona.

- Szóval ezért jöttél velük. - Ágnes hiába tervezgett, Jolánka csak a fejét rázta.

- Nem tehetem! Jázon úr nagy úr!

- Ne bolondozz, Jolánka! Jázon már nem árthat a bátyádnak. Szépudivaroson már ott vannak az oroszok.

- Jázon úr azt mondta, ez csak átmeneti kiürítés, és jaj annak, aki elveszti a fejét. Jázon úr keze minden-hova elér.

Ágnes hiába oktatta, hogy nem lesz ebb l semmi, Jolánka csak a fejét rázta és sírt. Végül is anyu ránk

szólt, hogy hagyjuk abba, ne gyerekeskedjünk, nem hozhatjuk szegény kislányt bajba.

Jázon úr keze valóban mindenhova elért.

Naponként elment az öccsével a teherautón, és hol lisztet, hol krumplit hoztak.

- Honnan van ezeknek erre pénzük? - csodálkozott anyu.

- Ja, fiam, a rablott ékszerekből sok mindenre telik!
- mosolygott nagymama, de másnap, amikor egy eleven disznóval állítottak be, is megsokallta.

- Úristen! Maguk itt akarnak disznót ölteni? Az én házamban?

- Miért, asszonyom, az udvaron és a mosókonyhában igazán elférünk.

Anyu nem engedte, hogy nagyfi veszekedni kezdjen, és még a bödönöket is odaadta, amikor kérték.

- Sohasem látom többé a bödönjeimet! - sírt nagymama.

- Hát aztán? Mostanában úgysem lesz mit belerakni!

Este a konyhában vacsoráztak, s a két demizsonbor elfogyasztása után a mindig hallgatag ifjabb Jázon a pisztolyával sorra lövöldözte nagyfi mázos bögréit.

Nagyfi elgondolkozva fonta az ágyban a haját: „Meddig maradnak ezek itt?”

Még három nap maradtak, mivel a várost bombázták, s a szomszéd házat is találat érte, vagyis nem mertek tovább maradni.

Szerencsére volt bennük annyi becsület, hogy segítettek nekünk lehordani a pincébe a bútorokat. Csak a hever és a zongora maradt benn, mert az túlságosan nehéz, és nem vállalták a lecipelését.

Mindnyájan örültünk, hogy végre magunk maradtunk, pedig rossz volt, hogy Etelka és kis Zsiga is elment, de legalább többet nincs se disznóölés, se lövöldözés.

Anyu persze azóta is Iván bácsiékon töpreng, és nagyfi is folytonosan imádkozik értük, meg Jolánkáért is. Ezt abból is lehet látni, hogy minden este felsóhajt az ágyban:

- Szerencsétlen Iván! Azzal a két gyönyörű gyerekkel! S az a lány! Tizenöt éves! Ó, a szegény!

Persze amikor Jázonék és Iván bácsiék elmentek, még nem vitték el a Csukma fiút, sem Némethné, vagyis nem is sejtették, hogy a Jázon család szerencse volt számunkra.

- Most kerültünk csak bajba! - t n dött anyu. - Ha németeket szállásolnak hozzánk, lehet, hogy mi is mehetünk világgá.

- Legfeljebb lemegyünk Viktorhoz! - vigasztalta nagymama, de azért s r n hányta magára a kereszteteket.

Ebb l is láthatod, hogy a leveleket le kell vinnem a pincébe.

Ha nem is írok többet, ezeket megtalálod a második ablak alatt, a hatodik k mögött.

Ezt csak arra az esetre mondom, ha mégis elrekvirálnák a házat, vagyis el kellene innen mennünk.

Bár az is igaz, hogy te egyelőre nem tudsz a levelekr l.

De én már kitaláltam a megoldást, mert Ágnes szerint vannak emberek, akik ha valamit gondolnak, a másik kitalálja, mit akarnak, vagyis tudnak hipnotizálni.

Ezért, amikor majd visszarakom a követ, sokáig nézni fogom, és közben er sen rád gondolok, és azt mondom:

- Apa! Itt vannak a leveleim! A k mögött! Keresd a leveleket!

Szeretnék hipnotiz r lenni.

Kell hogy sikerüljön!

ÁGNES NYOMON VAN

1.

December közepe lett. Az utóbbi héten kétszer is bombázták a várost.

Az ablakokat hiába deszkázták be: a szobákat nem lehetett átféni.

- Üvegeztetni kellene! - Valamennyien tudták, üveget az egész városban nem lehet kapni.

Végül is a konyhába hordták ki a heverket. Ott fűztek, éltek, aludtak.

- Úgysem sokáig! Rövidesen a pincébe kell lehúzódnunk!

Nagymama egyre riasztóbb híreket hordott haza. A városban nyüzög a német és magyar katona és a sok menekült.

- Teljes a felfordulás! Könnyen lehet, hogy mi is lakókat kapunk!

- Ugyan, mamus, a szobák lakhatatlanok. - Anyu gondterhelten járta be a szobákat. - Még egy légitámadás, s talán a falak is összedőlnek.

- Katonának minden mindegy. Csak fedél alatt legyen. Menekült család már nem nagyon kerülhet hozzánk: az újonnan érkezők már nem is hagyhatják el a vagonokat. Csupán pár órára, amíg bevásárolnak.

De hogy mit, azt nagymama se tudta: a boltok valószínűleg ki vannak fosztva.

S még hátra a hosszú tél.

Nagymama leutazott Viktor bácsihoz.

- Öreg vagyok már. Értem, ha baj történik, nem kár.

Három nap múlva keveredett vissza.

- Szerencsém volt - bontotta a csomagot. Csupa kincs volt benne: bab, borsó, lencse, füstölt oldalas, csupor méz és tojás.

Nagymama az óráját, nyakláncát és a karikagyűrűt adta érte.

- Nincs már a pénznek szinte semmi értéke.

Ágnes fintorogva nézte a borsót, a babot. Cseppet sem örült a zsákmánynak. - Talán még kukoricát is hoztál?

- Persze! Hoztam! - Nagymama diadalmas. - Csodálatos lepényeket sütünk. A kukoricamálé valóságos mennyei manna! Majd meglátjátok!

2.

- Mennyei manna! - Ágnes elgondolkozva hallgatta a sötétben a többiek jóízű szuszogását. - Lassanként az ember már annak is örülhet, hogy lélegzik.

Ez nem túlzás.

Öten ebben a szűk kis konyhában.

- Mi lesz, ha valóban le kell húzódnunk a pincébe?

Elre fulladt a pince szagától.

- Minden helyiségnek más szaga van. És minden háznak is. Szépvárosi házunknak globolszaga volt. Az intézetnek mézszaga. Itt, nagymamánál mindennek kakukkfű szaga van.

Nagymama úgy hitt a kakukkfű molyirtó erejében, mint a csodában. Mégis, minden tavasszal ott volt valamelyik ruhadarabon a jól sikerült molyragta lyuk.

A felnttek csupa haszontalan dologban hisznek. Nem érhet ide a front - ismételtetik, s közben a szovjet csapatok már átlépték a Dunát. Nem lesz itt bombatámadás - hetek óta csak bombáznak. Motyognak,

bizakodnak, mint nagymama a kakukkf ben, egyik napról a másikra terveznek és élnek, és nem tesznek semmit, hogy vége legyen a háborúnak.

- Ha itt lenne a szepl s férfi... az egyetlen volt, aki tudta, hogy a háború ellen cselekedni kell.

Ágnes a mai napig sem tudja, hogy kihez kerültek a töltnyek, amiket a kukorica alatt hozott el. Az a fontos, hogy jó helyre kerültek. Ha nincs is itt a szepl s férfi, vannak, akik hasznát veszik. S ennek van értelme. De nem a várakozásnak. A pincében, ahol mindig szénporszag van.

Hirtelen a Csukma pékség jó illata tolult orrába. Gülbaba! Mi lehet a fiúval?

Október tizenötödike óta semmi hír róla. Johanna látta aznap este, fegyveresek vitték egy csoporttal valahová, az ismeretlenbe.

Gülbaba nem fulladna a pincében.

„Rendkívüli id kben az alkalmazkodás az ember legfontosabb tulajdonsága” - mondta. Vajon most mihez alkalmazkodik?

Ágnes még mindig képtelen volt megbirkózni az élménnyel. Hogyan lehet egészséges, er s, feln tt férfiakat rabságra kényszeríteni? Miért hagyják magukat egyik helyr l a másikra hajtani?

„Az a legfontosabb, hogy az ember meg rizze hitét és méltóságát, s ha kell, állva fogadja a halált, mint a pompeji rszem!” - Ez is Gülbaba bölcsességei közé tartozott, s Ágnes keser en nevetett, hiszen nem sokkal ezel tt, a náluk lakó hadnagy szinte majdnem ugyanezt mondta: „A katonának meg kell riznie méltóságát, teljesítenie kell a parancsot, s ha kell, állva fogadni a halált, mint a pompeji rszem.” Mindkét okoskodásban a beletör dés nyugtalanította. Mert nem kétséges: a gyilkos háború elleni lázadásnak nyomát sem találhatta benne.

Pompeji rszem! Hazugság. Öncsaló hazugság. Eddig még senkinek sem jutott eszébe, hogy miért maradt helyén a pompeji rszem? Egyszer en nem volt bátorsága otthagyni rhelyét. Világos. Jobban félt parancsnokától, a parancstól, mint a haláltól. A pusztulást rizte. Ahelyett, hogy mentette volna a gyerekeket és az aszszonyokat az öml láva el l.

Szégyen és sírás fojtogatta, valahányszor október tizenötödikére gondolt.

Ez a sok hülye felntt engem is megrészegített: „Béke! Béke!” - rikoltozták. Egy teljes napon át örültek ostobán, feleslegesen.

Ültek, és mámorosan kártyáztak, miközben a nyilasok már szedték össze a hazafiakat. Micsoda szégyen! Nem tettek semmit, pedig a cselekvés mindenre az egyetlen értelmes válasz.

A kapun mintha dörömbölnének. Miért nem csengetnek?

Nyugtalanul hallgatózott.

Egészen bizonyos: dörömbölnék.

Anyu tétován felül. Tanácstalanul bámul maga elé. A hold egyenesen rásüt arcára. Fogalma sincs, mire ébredt, de azonnal felneszeit: úgy alszik, mint a nyúl.

- Ágnes, ébren vagy?

Ágnes hangtalanul csodálkozik: mir l jöhetett rá? Megpróbál egyenletesen szuszogni.

A csel sikerül. Anyu kikel az ágyból, magára kapja pongyoláját, kabátját.

A dörömbölés megismétl dik.

Anyu óvatosan nyitja a konyhaajtót.

Ágnes szeretne utána lopakodni. Csendesen nyitja is az ajtót, de a kapu alatti suttogás megállítja.

- Földvárnál ért bennünket a légitámadás. Itt adtunk egymásnak találkozt.

Szerbül beszélnek!

Apa! Megjött apa!

Maga sem tudja, miért: még mindig vár.

A hangok a pince irányába távolodnak.

Ágnes nesztelenül lopakodik át az udvaron.

A pinceajtó kulcsra van zárva. Odalent zaj, kopácso-
lás. Mintha bútorokat tologatnának.

Apa! Apa! A tompa zajban jól kivehetőek a férfi-
hangok.

Dideregve visszamászik ágyába. Ó, hát mégis meg-
jött!

Az öröm és a tervezgetés egészen felzaklatja, álmat-
lanul forgolódik fekhelyén. - Minden másképpen lesz!
Apa tudni fogja, mi a teendő .

3.

A hajnali derengésben suttogásra riad.

- Hol a csudában mászkálsz? - Nagymama hangja
ingerült.

Anyu sugárzik:

- Mama, Nikola él!

- Mit beszélsz?

A két asszony behúzódik az üres szobába.

Ágnes hiába fülel: semmit sem hall a továbbiakból.

- Hát mégis! Megjött apa! De miért titkolódnak?

Ágnes jól ismeri anyut: senki és semmi sem veheti ki
belül a titkot. Meg kell lesni és tetten érni. Nem sajtá-
títhatja ki magának apát ennyire, hogy egyszer en el-
lük is eldugja.

Felkelés után fogja a szeneskannát.

- Megyek a pincébe.

- Majd én! - Anyu sebesen kikapja kezéből a kannát.

„Csak menj! Úgyis tudok mindent!” - Ágnes diadal-
masan mosolyog.

Anyu a pincét belülről ismét kulcsra zárta. Arra a kis időre is, amíg lemegy, és felhossa a tüzelőt.

Nagymama is, aki napokig kardoskodott, hogy csak a konyha az egyetlen lakható helyiség, mint aki teljesen elfelejtette.

- Visszahurcolkodunk az udvari szobába. Majd egész nap fűtjük. Nem kuporoghatunk itt egymás hegyén-hátán.

„Hogy ne lássunk semmit!” - gondolja Ágnes.

Egyre jobban örül, hogy nem kérdezett semmit: így sokkal könnyebb figyelni.

Mert van mit. Nagymama akkora fazékban fűzi a babalevest, mint amikor Iván bácsiék itt voltak.

- Mit mászkálsz mindig a sarkamban? Ma osztják a kenyeret! Siess! Még lemaradunk.

A bolt előtt nagy a csoportosulás.

Három óra, mire Ágnesre sor kerül.

Otthon a fazékban már csak félig van leves.

- Ettetek?!

- Dehogy. Téged vártunk.

Ágnes hangtalanul kanalazza a levest, s közben lopva körülnéz: sehol egyetlen mosatlan tányér sem.

Hogy ezek milyen szemfülesek!

De hiába. Anyu úgy sugárzik, mint aki folytonosan vár valakit: a viselkedése mindent elárul.

Így múlik el egy hét. Ágnes türelmesen hallgat, de minden kis neszt, minden mozdulatot, minden szemvillantást megjegyez.

Anyu mintha nyugtalan lenne.

- Mit hallott a frontról? - kérdezi a városból hazatérő nagymamát.

- Negyven kilométerre vannak az oroszok.

- Úristen! Olyan messze!

- Messze? Attól függ. Egy hét alatt ideérhetnek. A nyilasok ürítik a hivatalokat. Szentgotthárdra menekülnek.

Anyu felvillanyozva sodorja a tésztát. A *második levél* tésztát!

- Minek ez a temérdek tészta? - Ágnes hangja támadó: nincs tovább türelme várni.

- Minek! Hogy legyen.

- Nem eszünk mi meg ennyit!

- Hát? - Addigra nagymama már becsukta a szobaajtót.

- Nem mi esszük meg, hanem azok...

A két asszony megéri: Ágnes mindent tud.

Anyu gépiesen szedegeti kezér l a ráragadt tészta-maradékot.

- Mióta tudod?

- Aznap este tudtam. Amikor megjöttek. S te levitted ket a pincébe, és tologattátok a bútort. - Kapkodja a leveg t: sebesen mindent elsorol, amit csak megfigyelt, hogy lássák, t nem lehet semmib l sem kihagyni.

- Megmondtad Johannának?

- Volt eszembe! Azt hiszed, gyerek vagyok?

- Sajnálom, hogy te is megtudtad. - Nagymama cseppet sincs elragadtatva az új helyzett l.

- De miért? Igazán furcsa. Mit kell ezen sajnálni?

- Mert vakmer vagy. S a vakmer ség rossz tanácsadó.

- Óvatos leszek. - Ágnes diadalmas. Kétségtelen, hogy egyenrangú feln tt lett anyjával, nagyanyjával. Titkot tud, igazi titkot, s ezt maga nyomozta ki. - Ha kell, én mindent megteszek...

- Hiszen éppen ez az! Semmit sem kell tenned. Csak ülnöd és hallgatnod.

-Nem zárhatjátok el t lem apát! Feln tt vagyok!

- Apádat! - Nagymama hangja lesújtó. - Te feln tt!

Mi ez a hang, és anyu miért sóhajt? Csak a pillanat töredékéig tart Ágnesben a nyugtalanság: úgy örül

a titok kirobbanásának, alig várja, hogy szemt l szemben állhasson apával.

Err l egyel re szó sincs.

Johannára és kis Évára kell vigyáznia, amíg anyu leviszi az ebédet, s nagymama a kapu alatt strázsál.

Délután mosogatja el az edényeket, s anyu vigyáz a gyerekekre. „Ezzel evett apa! ” - Ha nem lenne ott nagymama, megcsókolná a villát.

Végre este, lefekvéskor anyu a konyhába kiinti.

- Gyere!

4.

Ágnes megy lefelé a pincelépcs kön. Mit megy? Lebeg! A szénpornak ünnepélyes szaga van, mint a méznek.

Az egész pince megváltoztatta hangulatát. Pedig minden a helyén van.

Csupán a fáskamrarészben vannak a bútorok magasabbra rakva.

Anyu nem oda megy. A mellette lev rekesznek, vagyis a szenespincének nyitja meg ajtaját.

A szénnek h lt helye. A rekeszben hever és szekrény.

Mintha be lenne rendezve egy hosszabb tartózkodásra.

De itt sincs senki.

- Nagymama fog itt aludni, ha légiriadó lesz.

- Értem!

Anyu mindenre gondolt. Nagymama lesz az r, mert itt van a titok. Valóban. Anyu megkocogtatja a deszkafalat. Azt, amelyik a fásrekeszt l elválasztja a szenest.

A deszkafal megnyílik.

Mögötte ott egy kis kuckó. Mindössze két fotel van benne, s a fotelok el tt keskeny kis szabad tér.

- A nagylányom!
- A kis Ágnes! - F fiatal, barátságos férfi szorongatja kezét.

Hátul a fotelban id s bácsi.

is feláll, és egy hosszú szerb mondatba fog.

Ágnesnek semmi kedve a beszélgetéshez.

Egyre csak befelé néz a kuckóba, a homályba.

- És apa?

A feln ttek felsóhajtanak. Apának, úgy látszik, nem sikerült a szökés. Egy másik bajtársukkal indult, amikor megkezd dött a bombázás. S azóta semmi hír róla. Egy hete hiába várják.

Ágnes fellobbanó bizalmatlansággal nézi a két ismeretlen férfit, akik lám, apa helyét elfoglalták. Apa megadta nekik a címet, és ezek egyszer en beültek az helyére, a biztos rejtekhelyre.

- Meddig maradnak itt? - Ágnes hangja goromba.

A feln ttek csodálkozva néznek össze.

A fiatal férfi széttárja a karját.

- Ameddig lehetséges. Remélem, egy hét múlva már itt lesznek a szovjet csapatok, és...

- És addig anya rovására bújnak! - gúnyosan csattan a hangja, s maga sem érti, de egyre gonoszabb, egyre ingerültebb, mert apa nélkül szinte semmi értelm sincs ennek az egésznek. Mit akarnak t lük? Két teljesen idegen férfi? F ként ezt a fiataalt, ezt az er set utálja.

- Egy újabb pompeji rszem! Micsoda bátorság! Mindenütt csupa bujkáló h ssel találja magát szembe az ember!

Furcsa módon Ágnes lendülete anyuból nem a szigort, hanem a bizonytalanságot váltja ki: mintha félne.

- De Ágnes! Neked ezt igazán meg kell értened. Mi befogadtuk a gyereket is. Mindenkin, aki bajban van, segítenünk kell.

Ágnes érzi, anyunak igaza van, de vad kétségbeeséssel, konokul egyre hevesebben sír, egyre eszeveszettebben támad.

- A gyereket ne keverd bele! kicsi, védtelen. De egy erős férfi! Aki cselekedhetne!

- Hiszen megszökött. Ez neked nem cselekvés? Az életével játszott!

- Megszökött. Egy pincébe! Miért nem a hegyekbe? Azt hiszitek, hülye vagyok? Bácsszállásról egyetlen éjszakán huszonötven átmentek Titóékhoz.

A fiatal férfi érti Ágneset. Cseppet sem haragszik.

- Harcoltam, Ágnes. Aztán lágerba kerültem. Megszöktem. És ismét elfogtak. Már a harmadik név alatt bujkálok. Azaz hát ezzel a névvel sem volt több szerencsém: egy razzia során ez a papírom sem bizonyult jónak: ismét lágerba kerültem, a maga édesapjával együtt.

Ágnes hiába hallgatja végig, s hiába látja-érzi, hogy valószínűleg minden szava igaz, valóság, egyszer én nem tud belenyugodni.

- És most? - teszi fel a kérdést, arra várva, hogy ez az ismeretlen férfi, aki magát Szvobodának nevezi, vagyis azért választotta a *Szabadságot* álnévnek, mert úgy látszik, számára is az egyetlen dolog a cselekvés volt, hogy ez az igazi-neve-sincs Szvoboda elmondja hát a nagyszerű tervet apa felkereséséről, kiszabadításáról s a nácik elleni további teendőkről.

De Szvobodának nincs semmi terve. Egyszer én kifogyottam a cselekvésből.

- Az egyetlen, amit tehetünk: várunk.

Ágnes szájához kapja kezét, s csak egyetlen szót tud kinyögni:

- Gyáva!

Úgy hagyja el a pincét, a titkok titkát, egy teljes hét reményiségének színhelyét, mint akit kifosztottak.

ÁGNES MEGBÉKÉLÉSE

1.

Másnap délben anyu Ágneset küldte le az ebédrel a pincébe.

- Nem megyek!

- Megbolondultál?

- Látni sem bírom ket! Cserbenhagyták apát, és téged is cserbenhagynak, ha már nincs rád szükségük.

- Ostobaság! Nekik sikerült a szökés, apának pedig nem.

- Együtt kellett volna szökniük. De magára hagyták! - zokog, sír, hiszen egyre világosabb számára is, hogy csupán a szörny véletlen hiúsította meg apa szökését. - Gy lölöm ket! Elfoglalták apa helyét!

-Önz vagy! S úgy teszel, mintha nem tudnád: mindenkin segítenünk kell, aki arra rászorul. Lehet, hogy apa egy másik, idegen családra szorul így rá. Nekem sem egyszer ...

Anyunak igaza van. Ez a vállalás neki nagy kockázat. És cselekvés. Olyan, amir l Ágnes is álmodott még nem is olyan régen.

Elgondolkozva baktatott le a pincelépcs n.

Csak anyuért hordja le naponta az ételt. Ez világos.

Szvbodának és Száva bácsinak is látnia kell, hogy t nem érdeklí ez az egész bujkálás. Mogorván, szótlanul hordja-viszi az ételt, szinte belöki a deszkafalon.

Száva bácsi nyámmog, válogat, turkálgat. Rendes körülmények között sajnálná. Hiszen sovány, reszketeg, s olyan riadt, mint egy ötéves kölyök.

De makacsul mindig apjára gondol, valahányszor tetten éri magában a sajnálkozást.

- Apa helyét foglalta el ez is! - hajtogatja gépiesen, s úgy néz el Száva bácsi feje fölött, mintha ott sem volna.

Szvoboda kitartóan, kíváncsian figyeli. Pontosabban úgy tesz, mintha semmit sem venne észre. Hírekr l faggatja, s mintegy mellékesen elmondja neki hányatott sorsukat, egészen addig a napig, amíg ismét lágerba kerültek, s megismerkedtek apjával.

Ágnes reszketve várja a folytatást, hiszen most már apáról lesz szó, de Szvoboda a mesélést egyszeriben abbahagyja.

Ágnes ett l a pillanattól kezdve mindig azzal a vára-kozással megy le hozzájuk, hogy most talán mégis meg-tud valamit apáról, arról az apáról, akit k már nem is ismertek.

De Szvoboda nem folytatja a történetet.

Ágnes ingerülten csörömpöl a kanállal, s türelmetle-nül várja: Száva bácsi mikor fejezi be végre az evést.

Úgy kapja el el le a tányért, mintha az ételt is sajnál-ná t le.

- Az én er met megvetheti, Ágnes - mormolja nyu-godtan Szvoboda. - De miért haragszik Szávára? Öreg is, ny gös is, igazán magának való: nem pompeji r-szem, aki gyáván meghúzódik, hanem gyámolításra szorul, ahogyan maga is szeretné.

- Az öreg egyszer en csak kényes! - húzza fel a kis-lány a vállát, de belepirul az igazságtalan válaszba. Honnan tudja ez a Szvoboda, hogy igenis szeret anyáskodni a gyengéken?

Szvoboda leplezetlenül gúnyos.

- Az kényességéhez képest a maga jó szíve óriási!

- Semmi köze hozzá! Magam döntöm el, hogy kin segíték! - csattan fel Ágnes hangja.

- Micsoda hiúság!

Ágnes felszisszen:

- Maga meg gyáva!

Szoboda jóízű nevetése betölti a pincét. Mint a k , minden lepereg róla.

„Juszt se megyek le többet hozzájuk!”

Kora reggel, míg anyu és nagymama a szobában rendezkedik, megszökik a házból. „Fütyülök rájuk!”

Az utcán hatalmas hókupacok közt egy piros hókotrógép halad. Nyomában német tankok. Valami készül! A tanksornak szinte nem látni a végét.

Lent a megyeházánál teherautóra pakolnak. „Mentik a b rüket!” Egy szikár, kopott kabátos asszony fennhangon szitkozódik.

A vár alatt, a téren hetipiac van.

Ágnes ráér sen l dörög a diderg , bekecses árusok s a nyüzsg vásárlók közt. Bab, borsó, lencse, kukorica. Szinte mindenhol.

Az egyik asztal körül csoportosulás: krumplit árulnak.

A küls soron csirkéket, tyúkokat látni.

- Ezért a pár nyiszlett jószágért 25 peng t mer kérni? - Egy férfi hadonászik. A paraszt kikapja kezéb l.

-Nem kell megvenni! Van, aki többet is ad érte.

Ekkor már hallani lehetett az elnyújtott sírást...

Ágnes egy pillanatra fel is neszeit rá, de a sírást elnyomta a lárma.

Egy ketrecben sivalkodó malacok bújtak. „Nyolcvan peng ! Anyu három heti fizetése. Egyetlen szopós malac ára!”

- Az oroszok már csak tizenöt kilométerre vannak!

- A hír gyorsan terjed, mindenki fejvesztve szórja a pénzét: semmi sem drága, csak legyen mit enni. Egy

asszony a gy r jét húzza le. „Akár nagymama! Lám, mire jó a karikagy r !”

Az elnyújtott, panaszos sírás feler södött. Sokkal közelebb r l.

Ágnes a hang után indult.

2.

El ször csak a síró asszonyt vette észre.

Ott kuporgott a papír- és tökhéjhalomban a földön.

„Valamit elvesztett. Talán a pénztárcáját...”

Ágnes tekintete felfutott a villanyoszlopra.

És akkor látta meg t.

A villanyoszlopra volt kikötve. Keze és lába úgy görbült meg, mintha még most is szaladni akarna. Ez nem vált azonnal világossá, csak amikor az arcába pillantott. Az arca még most is rizte a futást. Besz kült szeme mintha a szél ellen, a futás közben támadt nagy hideg ellen védekezne. Felnyíltott száján szinte érzékelné lehetett megfagyott lihegését.

Mert megfagyott. Nemcsak a lihegése, de a mozdulata s arcán a futás és a félelem izgalma is. Ágnes mindössze még két lépést tett feléje, de azonnal látta: ez a fiú sohasem fog többé szaladni. Tarkóján l tt seb feketéllett. A mellén egy tábla: „Katonaszökevény.”

„Miért a nagylábaujját fedeztem fel el ször? ” Ez a teljesen értelmetlen és ide nem ill kérdés úgy fészkelte be magát agyába, hogy szinte percekbe tellett, mire felfogta: a Csukma fiút látja!

Nem tudta róla levenni szemét. Úgy vonzotta a látvány minden iszonyata. Csak nézte, nézte, gépies lassúsággal és pontossággal minden kis apróságot megjegyezve rajta. Hihetetlen volt, de a felismerés alig zavarta. Hiába tudta a nevét. A neve szinte mellékes lett.

Ez a fiú nem volt többé a Czukma pék fia. Önmaga volt az eszeveszett futás, menekülés, akit talán a szabaddulás eltti utolsó pillanatban talált el golyó, s tette a rémület szobrává.

Ágnes dideregve nézett körül. Az emberek löktéktaszígták egymást a kosarak mellé, s úgy mentek el a kikötött, halott fiú mellett, mintha ott sem volna.

Hasztalan vizsgálta arcukat: a figyelem, a megrendülés senkin sem látszott.

„Képtelenség. Hát senki sem érzel ebből az eszeveszett, halál eltti futásból semmit sem?”

Ágnes már fut felfelé az úton, s szakadatlan ezt az egyetlen mondatot ismétli:

- Meztláb futott, vagy utólag húzták le a bakancsát?!

A német tankok még mindig dübörögnek az úton, a megyeháza eltt még mindig pakolnak, s a patika eltt is ott tereferél az a két asszony, akit lefele menet látott.

Ágnes lihegve megáll elttük, belenéz üres arcukba, s iszonyodva sikolt fel. Csak most érti meg: ez a közöny borzalmasabb, mint a kikötött holttest.

Vacogva szédült be a kapun.

A tzhely mellett is csak didereg, vacog, s egyre csak azt hajtogatja:

- A Czukma! A Czukma!

Ennél többet nem tud mondani se anyjának, se nagyanyjának.

Odalenn a pincében azonban mindent elmesél Szvobodának. Ez majdnem olyan, mintha magában beszélgetne, hiszen Száva bácsi egy szót sem ért magyarul, s Szvoboda arca is csak homályosan látszik.

Szvoboda hosszan hallgat. Hallgatja Ágnest. Nagy sokára szólal meg:

- Törvényszer !

Ágnes felkapja a fejét.

Szvoboda pedig tárgyilagosan folytatja:

- A közöny és a Csukma fiú halála ugyanannak a lapnak összetartozó része.

-Nem igaz! Nem igaz! - Ökölrel veri Szvoboda mellét, aki csitítólag húzza magához. - Semmi sem igaz! A Csukma fiú sem igaz! Én nem akarok meghalni! Élni akarok! Élni! - Ismét érzi izmaiban annak a futásnak minden rémületét, hasztalan er feszítését. - Magának tudnia kell... magának tudnia kell...

Ezt hajtogatja, míg csak bele nem fárad.

Szvoboda, a rájuk szakadt nagy csendben, rövid mondatokban közli szerbül Száva bácsival a történeteket. Ágnes megfáradva hallgatja. Furcsa módon most úgy hat rá, mintha egy mer ben új történetet hallgatna, mintha mindaz, amit Szvoboda mond, nem is az élménye lenne, hanem valaki másé.

Sokáig ülnek szótlanul. Szvoboda nagy sokára szóval meg újra:

- Tudja, Ágnes, a maga édesapja egyszer Száva bácsi helyett vállalta a kiköttetést is. Nekünk pontosan ki volt mérve, hogy hány köbméter földet kell egyetlen délel tt kiásnunk. Száva öreg már, nem bírja az ásót. S amikor jött az rmester, a maga édesapja hirtelen helyet cserélt Szávával... s tudja, mi ért bennünket váratlanul? A felügyel katona nem jelentette az igazságot. Pedig mindent látott. Megszánta volna Szávát? Nem hiszem. Inkább megérezte, hogy itt most valami olyanról van szó, ami a többi rabban is megfogalmazódott: er , emberi er , aminek nem lesz gátja, ha megcsúfolják... végtére is, ott k voltak kevesebben, abban az isten háta megetti faluban... hát err l van szó.

Ágnes elgondolkozva t n döött Szvoboda szavain.

Er . A rabok ereje. Ez valami egészen ríj dolog volt. Csak most értette meg Szvoboda nyugalját.

- Maga a haláltól sem fél?

- Én bízom az életben.

- Nem a kérdésemre válaszolt - bólintott Ágnes, de bólintásában ott volt az elismerés s a felismerésis. -Amikor elhoztam a gyereket, én sem féltem. Pontosabban: nem magamat féltettem, hanem csak a gyereket...

- Értelmes lány maga, Ágnes. A cselekedet a félelmen is kifoghat.

- És most?

Szvoboda der sen mosolygott.

- El bb-ntöbb a leghetlenebb helyzetben is kiderül, hogy mit tehet az ember.

Ennek a gondolatnak csak jóval kés bb fogta fel igazi értelmét.

Addigra már kiderült, hogy Szvoboda anyut különféle tanácsokkal látja el, hogy miként betegedhet meg az ember arra az esetre, ha ez az egyetlen lehet sége.

Ágnes el ször nem is értette, miért van erre szükség: pontosabban mi ezzel anyunak és Szvobodának a célja.

De karácsony estéjén Laposa rend r kereste fel ket egy törpefeny fával.

Ágnes csodálkozva nyitott neki kaput.

- Hát maga? Nem ment el? - A család napok óta Laposát siratta, hiszen a rend rség egy részét is Szentgotthárdra irányították.

Laposa arca sárga volt, mint a kikirics.

- Nem ám! A maga édesanyja egy valóságos csodadoktor! Nézze meg, milyen megnyer májgyulladást kaptam attól a porrá tört gránátportól, amit az utasítása szerint bevettem.

Ágnes kitör ujjongással ölelte át Laposa rend r vállát.

A rend r csodálkozva t rte: honnan is tudta volna, hogy Ágnes most értette meg anyu és Szvoboda terveit, most nyerte vissza ismét biztonságát.

JOHANNA ÚJABB LEVELEI

1.

Ma van a negyedik karácsony, amit nem veled töltünk, apa. De ez mindegyiktől különbözik. A boltokban nincs szaloncukor, nincs csokoládédísz. Karácsonyfát sem árulnak, s ha Laposa bácsi nem hozott volna, nekünk se lenne.

Nagymamával kikerestük a régi díszeket, és sütöttünk kekszet, hogy azt aggassuk a karácsonyfára. Kis Évával szaggattuk ki a tésztát, mert Ágnes most sem volt itthon.

Ágnes gyakran órákra eltűnik. Ha keresem, kiderül, anyu észre sem vette, csodálkozik, hogy elment. Nagymama is úgy tesz, mintha semmi ok sem lenne a nyugtalanságra, s közben a kapu alatt lesi, hogy mikor jön haza. Szóval csavarog.

Szombaton sírva jött haza. Csak ült, ült az ágyon. „A Csukma! A Csukma!” Ennél többet nem mondott senkinek, azután újra eltűnt. „Úgy látszik, Gülbabáról van szó!” - gondoltam.

Kiderült, nem Gülbabát siratta.

Hétfőn derült ki, amikor kenyérért álltam sorba. Mögöttem mondta valaki, hogy egy fiatal fiút kikötöttek a piactéren. Elgondolkoztam: hogyan kötik ki az embert? A kezét vagy a lábát kötik a fához? Nem értettem, miért olyan nagy baj: még mindig jobb, ha valakit kikötnek, mintha meghal a bombázástól. Az egyik asszony ezért romlottnak nevezett.

- Mindenből gúnyt űznek ezek a mai kölykök!

Egyáltalán nem ztem gúnyt semmib l, de ezek után nem merem megkérdezni, hogy fáj-e a kikötés, úgy haragudtak rám. Csukma néni tiszta feketében vágta a kenyeret. Csukma bácsi nem volt az üzletben.

- Internálták - mondta valaki -, mert vasárnap éjjel ellopta a fiút.

Nem csoda, hogy ellopta, ha annyi ideig ott hagyták! De nem merem otthon sem szólni az egészről, mert ha valaki ellop egy fiút, arról jobb nem beszélni.

Amikor a kekszet szaggattam, a szagáról ismét eszembe jutott a pékség, és mégis muszáj volt megkérdezni nagymamától, hogy milyen az a kikötés.

- Ó, az a szegény Csukma! - Nagymama sírt.

Én is nagyon sajnáltam, hogy internálták szegény Csukma bácsit, de nem értettem az egészet.

- Miért lopta el a fiút a Csukma?

Akkor már Ágnes is ott volt. Jól hátba vágott.

- Még mindig nem érted, te mafla, mert az fia volt! Így kellett apránként összeraknom, hogy mi volt az igazság a piactéren.

Ebb l is láthatod, hogy a feln ttek milyen furcsák. Ismeretlen fiúról beszéltek, pedig a Csukma fiú volt, akit én is ismertem, és annyi id s volt, mint Ágnes.

Hogyan lehet katonaszökevény az, aki nem is katona?

Ezt viszont én tudtam rosszul. November óta a levente is katona, s a n ket is bármikor be lehet hívni lövészárkot ásni.

Nagymama rám bízta a süt ben a kekszet. Leültem a kissámlira, hogy ott legyek a közelben, de muszáj volt Csukmára gondolni, aki nem is ismeretlen, egyszer en csak ráfogták.

Err l eszembe jutott az ismeretlen katona sírja, akihez az iskolával vittük a virágot. Lehet, hogy az sem

ismeretlen, csak ismeretlennek hívják, mint Csukmát, nem akarják tudni, hogy ki fekszik ott, mert valami nagy disznóság történt vele is. A feln ttek gyakran tesznek úgy, hogy nem ismerik azt, aki nekik kényelmetlen.

Persze az is lehet, hogy az a két asszony tényleg nem ismerte a Csukma fiút, és akkor nekik tényleg ismeretlen... Ilyenformán mindenki ismeretlen valakinek, vagyis minden katona ismeretlen, mert lehetetlen annyi katonát mindenkinek ismerni, amennyi most itt van. Elképzeltem, hogy mekkora emlékm vet kellene az ismeretlen katonáknak csinálni. Nem is férnének be az emlékm alá, talán még ezernél is többen vannak.

Nagymama egyáltalán nem örült a felfedezésemnek. Kikapta a kekszet a süte b l, és mint egy rült rázta, fújta.

- Már megint elábrándoztad az eszedet is! Semmit sem lehet rád bízni!

Nagyon szégyelltem, hogy odaégettem a kekszet, mert nagymama a szememre vetette, hogy már tízéves korában tudott sütni.

Kés bb mindenki a konyhában tartózkodott, hogy anyu feltehesse a fára a meglepetést.

Nem fogod kitalálni, mi volt a meglepetés!

Színes papírokra egy folytatásos mese volt felírva. Nekünk kellett kitalálni, hogy mikor melyik papír a mese folytatása.

Nagyon jó meglepetés volt, mert egész este ezzel töltöttük az időt, és nem kellett arra gondolni, hogy semmiféle ajándék sincs a fa alatt.

Egyre azon töprengtem, hogyan tudnám a pincébe a levelemet levinni. Hetek óta zárják, csak akkor van nyitva, ha légiriadó van, de olyankor mindenki lent van a pincében, vagyis a nagy követ nem tudom elmozdítani a helyér l.

- Ha felhoznám a zöld ládából a színes képeslapokat, azokat is fel lehetne aggatni a fára!

- A csíkos fürdőruhás n ket és klottgatyás férfiakat! - Nagymama úgy nevetett, hogy még a könnyei is potyogtak.

Vagyis: a csel nem sikerült. Nem mehettem le a pincébe.

Nincs más hátra, a kaucsukbabámba kell tenni.

- Ezt már nekem adtad! - Kis Éva visítva visszavette a babát.

Igaza volt: még Mikuláskor neki adtam örökbe, hogy legyen ajándéka.

Egyelőre a zsebemben tartom a levelet.

2.

- Azt mondják, már egészen közel vannak - Nagymama nem mondta ki, de mindnyájan tudtuk, hogy a szovjet csapatokról van szó. - A háztetőre látni az ágyúk torkolattüzét a sötétben.

Anyu és Ágnes felment a padlásra. Akkor még nem tudtam, hogy anyu is kimászik a tetőre megnézni az ágyútűzet, pedig gondolhattam volna, hogy utána fog nézni, mert ő is csak a saját szemének hisz, mint Ágnes.

Én mindenesetre elloptam a pincekulcsot, hogy levigyem a leveleket a pincébe.

Óvatosan visszahelyeztem a követ, és ismét megpróbáltam a hipnotizálást: „Apa, a levelek a k mögött vannak. El ne felejtsd! A hatodik k mögött! ” Nem mondtam ki, csak érten gondoltam, mert a hipnotizálás csak így sikerül.

Olyan érten gondoltam, hogy akár hiszed, akár nem, valaki szerbül megszólalt:

- Már nincs itt.

El ször megijedtem, hogy elvarázsoltam a leveleket. De a levelek ott voltak a k mögött. Megértettem, hogy ez a jel: te már tudod, hogy a levelek ott vannak.

Ismét behunytam a szemem, és ismét hallottam a hangot:

- Bizonyosan Jovanka!

Úgy megörültem, hogy ismét hallom a hangot, amit én varázsoltam el , hogy behunyt szemmel elindultam.

Jól beütöttem az orromat, a hangot se hallottam többet, de az már nem is volt fontos: f , hogy te tudod a titkot!

Nagymama észrevette, hogy leszöktem a pincébe. Szerencsére, amikor felbuktam a zöld ládába, eszembe jutottak a színes képeslapok, és felvittem bel lük.

így mindössze csak két pofont kaptam.

Az ágyban behunytam a szemem, és er sen rád gondoltam. Ismét hallottam a hangot: „Már nincs itt! Bizonyosan Jovanka! ”

Hirtelen felültem. Nagyszer dolog jutott eszembe: ha már ennyire tudok hipnotizálni, talán téged is haza tudlak parancsolni!

Er sen behunytam a szemem, és folytonosan arra gondoltam: „Gyere végig az úton! Parancsolom! Csengess a kapun! Akarom! ”

3.

Drága Apukám! Csak félig sikerült a hipnotizálás! Egészen biztosan azért történt, mert elfelejtettem az ágyban Szépuvaros felé fordulni, s ahogy ültem, éppen arrafelé nézett az arcom, amerre Iván bácsiék elmentek.

így történt.

Másnap reggel vártam, hogy csengess. A többiek

csodálkoztak is, amikor a cseng megszólalt, de ez természetes: k nem tudtak az én titkos parancsomról. Amikor a kaput kinyitottuk, én is csodálkoztam. A kapuban Jolánka állt kis Zsigával. Hogyan tévesztetem el? Rögtön tudtam, hogy a fekvés miatt volt az egész.

De ez egyszerűen nem is volt fontos, hiszen világosan láttam, téged is haza tudlak hívni, ha kis Zsiga is itt van.

Jolánka úgy nézett ki, mint Mácsik úr, amikor részeg. Vagyis dülöngélt. Kis Zsiga pedig aludt a karján.

Jolánka nem bortól volt részeg, hanem attól, hogy három és fél hétig jöttek gyalog hozzánk kis Zsigával.

- Hogyan találtatok vissza? - Anyu ölben hozta Jolánkát a konyhába.

Jolánka motyogott:

- Csak jöttünk! Csak jöttünk!

Ivánékat hol hagytátok? - Anyu hiába rázta Jolánkát.

Jolánka elaludt. A hever re kellett fektetni.

Mind a ketten sokáig aludtak.

El ször kis Zsiga ébredt fel.

- A fákat megették a madarak.

Ezt mondta kis Zsiga, és a szemében akkora volt a pupilla, mint egy ötfilléres.

- Apu hol van? - Anyu lekuporodott kis Zsigához.

- A teherautót is megették a madarak.

- Lázás ez a gyerek! - Anyu aggódva tapogatta homlokát. Nem volt lázas.

Valami egészen más volt. Apró kezével bukórepülést végzett: zzzz! Üiiii! A madarak... a madarak...

Mindnyájan megértettük: a teherautót légitámadás érte. Mivel a nyílt országúton történt, s el tte nem volt szírenázás sem, kis Zsigában összekeveredett a valóság a mesével.

- Mindnyájan elpusztultak? - Ezt már Jolánkától kérdezte nagymama, amikor végre felébredt.

- Mindnyájan. Mi is csak Kleopátra miatt maradtunk meg - sírta Jolánka.

Kleopátra, azaz az angóramacska leugrott a torlódásban a teherautóról. Jázonné Jolánkát utána szalasztotta, s kis Zsiga is lecsúszott az autóról.

- A mez re futott Kleopátra. Mire odaértünk, már hulltak a bombák... a mi teherautónk is füstölg it. „Telitalálat. ” Ezt mondta egy katona, mikor visszamerészkedtünk... én nem mertem az autóroncsra nézni, de kis Zsiga kereste Etelkát.

Kis Zsiga a hallottaktól felelevenedve ismét zirregett, sikoltozott, és a madarokról beszélt.

Oly szörny volt: kis Éva azt hitte, ez újabb játék. Vele zirregett, sikoltozott.

- Aztán csak jöttünk... jöttünk... - nézett maga elé Jolánka.

- Nem bántottak?

- Nem... nem bántottak... de a legközelebbi menekültügyi hivatalban nem akartak bennünket visszengedni. „Majd feltesszük magukat egy transzportra! ” Úgy kellett megszöknünk... attól kezdve mindenütt úgy tettünk, mintha éppen most szakadtunk volna el a családtól, s azt keressük...

- Hogyan tudátok az utat visszafelé?

- Ó, az könny volt: a 8-as országutat kerestük... csak enni keveset ettünk. Néha egy-egy paraszttól kaptunk kenyeret... egy helyen tejet is... és kis Zsiga ellopott a teherautó roncsa közül egy szál kolbászt... azt ettük... úgy szégyelltem, hogy loptuk, mert a Jázon úré volt... de muszáj volt megenni, mert nagyon éhesek voltunk...

Jolánka és kis Zsiga nagyon keveset ehettek az úton, mert ismét elaludtak: a gyengeségt l.

- Tej kellene nekik - mondta nagymama.

Tej nem volt az egész házban. A boltban sem. Nagymama tojássárgáját és rántott levest etetett velük. Így is folyton aludtak, pedig már szilveszter is eljött.

Én örültem, hogy olyan jól alszanak, mert ha ébren voltak, kis Zsiga mindig a madarokról beszélt, akik megették a fákat és a teherautót, s Jolánka pedig haza akart menni.

- Hova mennél? - Nagymama hiába csitította, mert szegény Jolánka azt hitte, ha mihozzánk visszatálat, akkor haza is eltalál majd. Pedig ez képtelenség, hiszen köztünk és Széputvaros között a front van.

- Egy t sem tud rajta átbújni! - Ezt Ágnes mondta, Jolánka mégiscsak a fejét rázta.

- Hazamegyek! Hazamegyek! - hajtogatta, s azután újra elaludt.

Álmomban is láttam Jolánkát. Az országúton ment. A fák félig le voltak rágva, a harapások nyomai is látszottak rajtuk.

- A fákat megették a madarak! - lépett az útra Jolánka, ami furcsa módon nem volt havasfehér, hanem pirostarka.

Csak akkor értettem meg, mikor közelebb hajoltam: az úton Dédike kis sz nyege van kiterítve.

- Ott vár a túlsó k nél! - mondta Jolánka bizakodva. Pedig az úton nem volt senki.

De mégis... szembejött a fekete férfi. A homlokán ott volt a tábla: Radics Miklós.

Nem néztem rá, mert azt hittem, most sem te vagy. A hangodra mégis oda kellett fordulnom.

- Elhoztad a leveleket?

Jolánka kivette a zsebéb l a követ. Azt a követ, ami mögé a leveleket dugtam.

A k énekelt:

- Bizonyosan Jovanka! Bizonyosan Jovanka!

Te mégsem örültél.

- Ó, te mafla! A követ hoztad el! A követ! Nem teljesítetted a parancsot!

Jolánka sírt. Te pedig megfordultál, és visszamentél a pirostarka úton.

Nagyon örültem, hogy felébredtem, mert olyan rossz volt álomban sírni.

Korán örültem. A konyhában nagymama jajgatott:

- Hát mégis! Hát mégis! Ó, a szerencsétlen!

Jolánkáról volt szó. Hajnalban megszökött mégis.

Kis Zsiga ismét zirregett:

- Megették a madarak! Jolánkát is!

Anyu ölbe vette.

-Zsiga, te már nagyfiú vagy! Hallgass rám! Azok nem óriás madarak voltak, hanem repülő gépek.

Kis Zsiga csalódottan nézett rá.

- Akkor miért nem l tte le ket a Jázon?

Anyu úgy tett, mint aki nem is hallotta a kérdést.

- Mától kezdve az én kisfiam vagy!

Kis Zsiga nézte, nézte anyut, azután lecsúszott az öléből. Nem szólt semmit.

Egész nap zirregett, s valahányszor anyu bejött a szobába, úgy tett, mintha nem is látná.

Csak délután ment oda újra hozzá.

- Jól van, de akkor add nekem Johannát és kis Évát.

Így gyógyult meg kis Zsiga, aki most már testvérem.

A TANKOK ÚJRA JÖNNEK

1.

Nagymama lepényt süt.

Azt mondja, gesztenyés lepény, de ez nem igaz: babból készíti a tölteléket. Persze ez mit sem számít. Nagymama annyi érdekes sütési trükköt tud, hogy mire a lepény kisül, mindenki szentül hiszi: gesztenyés lepényt eszik.

Nagymama, ha lepényt süt, mindig ünnepélyes. Átszellemült arccal mormol a pepitafüzetb l. Úgy töri a tojást, mintha valami csodálatos kincs rejt zne a mélyén. Ami azt illeti, ez most igaz. A lepénysütés miatt mindössze hat darab tojás maradt, pedig már nincs is piac, a boltban pedig hónapok óta nem lehet kapni.

Nagymama nem azért ünnepélyes, mert lepényt süt. Ez csak látszat. Fordítva áll a dolog: nagymama azért süt lepényt, mert ünnepélyes. Minden rendkívüli napon, legyen az névnap, születésnap vagy valamilyen évforduló, egyszóval akármilyen családi ünnep, ünnepélyes, tehát lepényt süt.

Azután vékony szeletekre vágva ráteszi az arany-szegélyes tálra, letakarja a csipkés szalvétával, s feltartott tenyérrel viszi és teszi az asztalra, mint b vész a cilinderét:

- Azt hiszem, a múltkori jobban sikerült! - Ez a mondat is hozzátartozik a szertartáshoz. Felszólítás, amire így kell felelni:

- De, nagyi! Ez sokkal finomabb, mint a másik! -
Másként az ünnepség el volna rontva.

Nagymama lepényt süt, s most nemcsak , hanem az egész család ünnepélyes. Téged várunk, apa! Ma vagy holnap meg kell érkezned. A nácik a várost kiürítették, és az ágyúk is hallgatnak hajnal óta.

Kora reggel a kapuban Ágneszt találtam.

- Látsz valamit?

- Semmit. Üres az egész utca. Mi vagyunk a senki földje.

- A senki földje?

- Így mondják azt a helyet, amit a nácik már kiürítettek, s a szovjet csapatok még nem foglaltak el.

- Meddig leszünk senki földje?

- Ne kérdezz számárságot: ki tudja azt el re?

Az utcán valóban egy lélek sem jár. Minden kapu becsukva.

Ha akarnám, végigsétálhatnék az utcán. Nem kellene senkinek se köszönni, mert ez a senki földje. Kis Éva is nyugodtan végigmehetne rajta, iratok nélkül, egyedül. Senki sem kérdezné: „Rendben van ennek a gyerekek a keresztlevele?” A senki földjén senki sem kérdez, és senki sem tesz feljelentést a Rapsa gyerekeknek. Mindenki csak ül benn a házban, és gesztenyés lepényt süt babból.

Ágnes nem tudja, meddig leszünk senki földje. Senki sem tudja. Lehet, hogy egy teljes hétig leszünk senki földje. Egy teljes hétig nem lesz bombázás, ágyúzás, s a tankok sem jönnek. Ez a legjobb az egészben.

Ha Várf enyém lenne, kezdett l fogva senki földje lenne. Nem vitték volna el Mártáékat, se Gülbabát, se a szepl s férfit. A Csukma fiú is élne. Idegy jtöttem volna az összes Radics Miklóst, és így kezdett l fogva köztünk lehettél volna.

Nagymama azt mondja, hogy ez mind szép, de telje-

sen felesleges fantaziálás, örüljek, hogy holnap már jönnek a szovjet tankok.

Jönnek a szovjet tankok, és mögöttük te lépdelsz. Vajon igazi katonaruhában? Vagy egyszer en csak téli-kabátban? Vagy mégis a nemzetiszín karszalaggal? Nagymamának tényleg igaza van: az a fontos, hogy jössz. Süti a lepényt. Téged várunk.

Ünnep lesz holnap. Ünnep.

2.

Este van. Anyu megmosdatta kis Évát, Zsigát, és lefektette.

Mi pedig ülünk és várunk. Súlya van a csendnek.

Nagymama és anyu jelent sen egymásra néz. Pontosan úgy, mint kiskoromban karácsonykor, amikor azt mondtátok: „Azt hiszem, be kellene menni a szobába! Talán már itt járt az angyal!”

-Johanna, te már nagylány vagy! - Most így kezdi anyu, és nagymama jóváhagyólag bólint.

- Nem! Nem! - Magam sem értem: félek.

Most nem akarok nagylány lenni. Ha így kezdik a mondatot, mindig valami szörny ség derül ki. *Most* nem akarom. Egyáltalán nem akarom. Soha többé nem akarom. Lepényt sütöttünk. Jogom van az ünnephez, a várakozáshoz.

Rájuk nézek. Anyu és nagymama der s. Ágnes titokzatosan mosolyog.

- Meg kell tudnod valamit: a lepényt nemcsak apának sütöttük.

Megkönnyebbülten felnevetek.

- Hanem a vendégeknek!

- A vendégeknek. De k már meg is érkeztek.

- Hol? - Felugrom az asztaltól.

Anyu visszahúz.

- A pincében vannak.

Nem értem.

- A pincében? Az oroszok?

- Nem, te csacsi! A vendégek. Most már te is tudhatod. Két szerb munkaszolgálatos. Apádtól hoztak üzenetet, és itt rekedtek.

- Mikor?

- Már több mint három hete - kottyant közbe Ágnes.

- Csuda klassz búvóhelyük van!

Szóval Ágnes már tudja, vagyis engem ismét kihagytak egy fontos dologból. Hirtelen megvilágosodik, hogy hová is t nik el Ágnes hetek óta. A pincébe... Err l eszembe jutnak a levelek és a hipnotizálás. Vagyis a két szerb mondat: „Már nincs itt. Bizonyosan Jovanka!”

- Ó, anyu! - ráborulok anyura. Megfulladok a szégyent l, pedig k nem is tudnak róla.

- Te csacsi! Most miért sírsz?

- Az ember végül... - Nem tudom folytatni. Ki-nevetnének. Hogyan is hihettem ebben az egész hipnotizálásban?

Nem kell magyarázkodnom. Mindhárman a saját titkukkal vannak elfoglalva. Vagyis anyu már megy is a pincébe, s hozza fel a két férfit.

-Te vagy Jovanka! - mondja magyarul a fiatal.

- Örülök, kislányom - mondja szerbül az id s bácsi.

- Maga újvidéki? - kérdezem t le.

- Bácskai vagyok.

- Én sem vagyok újvidéki - válaszolja a kérdésre a fiatal.

- Apa sem a z... - t n döm.

Furcsa. A bácskai nem tud magyarul, ez a másik tud magyarul, de nem odavalósi... az is lehet, hogy nem is magyar állampolgár.

A két férfi elt nik a fürd szobában. Fürdenek, borotválkoznak.

- Ki ez a másik? - fordulok Ágneshez. Nem értem az egészet.

- Szvoboda? Jugoszláv partizán. Hamis papírokkal fogták el Újvidéken. Az igazi nevét nem is tudjuk.

Egy valódi partizán. Egy valódi h s. Másnak képzeltem el a h söket. Majdnem kövér, és nincs is szakálla.

- Odalenn a pincében is mindennap gondosan borotválkoznak.

- Mindennap?

- Persze. Szvoboda szerint ez nagyon fontos. Ha frissen borotválva fognák el ket, mondhatnák azt, hogy éppen most jöttek. De ha szakállal? Rögvest kiderülne, hogy hetek óta itt bújnak. Nagyobb bajunk lenne bel le.

Hirtelen olyan izgalom fog el, mint amikor kis Éváról megtudtam a titkot. S már hallom is hajnali csengését a Rapsa gyerekeknek. Reszketve nyögöm ki:

- De hiszen ezért halál jár! Ez... ez... hazaárulás!

- Meg rültél? - Ágnes az orromba bokszol. - Mi a csudának mondták meg neked az egészet?

Nem tágítok.

- Idegen állampolgárt fogadtunk be.

A konyhába visszatér anyu beleegyez en bólint.

- Így van. S ez miért baj?

- Ezért az embert a piactéren kikötik, mint a nyüves kutyákat!

- Mindig csak magadat félted! - Ágnes szeme úgy villog, mint a penge.

- Nem igaz! - Folynak a könnyeim, mert úgysem hiszik el, nem is hihetik el, én valóban félek. A legf bb érvet hozom fel: - Majd jön Rapsa Zoltánka, akinek a keze kiskorában nem érte át az oktávot, s egyenesen a pincébe megy, mint amikor azt a kisfiút keresték! Mindnyájan ismeretlenül leszünk kikötve!

Anyu teljesen nyugodt.

- El ször is holnap már itt vannak a szovjet tankok. Másodszor senki sem tudhatja, ki miért hal meg egy háborúban. Mi legalább teszünk valamit ellene.

Az orrom már teljesen bedagadt a sírástól.

- Máter Weber is megmondta, hogy az ellenséget nem szabad támogatni.

- Kik a te ellenségeid? - Anyu figyelmesen vizsgálja meglepett arcom.

- Hát... akikkel háborúzunk.

- Te kivel háborúzol?

- Én? Senkivel. Gyerek vagyok.

- És apa?

- Apa? - Erre nem tudok felelni. Téged, apa, elvittek, internáltak, és valahol töröd a követ. Senkivel sem háborúzol.

- Apának kik az ellenségei? - Anyu kitartóan folytatja, pedig hiába vár választ. Erre nem tudok felelni. Vagyis hát tudok: neked a nácik az ellenségeid... És nekem?... „Az ember az, ami az apja, az anyja” - mondta májusban Márta, azután elvitték t egész családjával, mint a szökött fegyencet.

- A nácik egész Európa ellenségei. - Anyu hangját csak messzir l hallom. - Éppen ezért most nem az számít, hogy ki milyen állampolgár. Egyetlen dolog számít: ki akarja, hogy Európa ismét szabadon lélegezzon.

Anyunak igaza van. De máter Weber ezt nem hinné el. A Rapsa gyerek se.

- Biztosan jönnek az oroszok? - faggattam nagymamát. - Hátha csak tévedésb l hallgatnak az ágyúk.

- Nyugodj meg, kislányom, hiszen kiürítették a várost. - S miután a többiek elhelyezkednek, ünnepélyesen magasra tartja a lepényes tálat. - Azt hiszem, a múltkori jobban sikerült! - teszi az asztalra.

Szvboda beleharap a lepénybe, s elismeréssel bólint:
- De nagy, ez sokkal finomabb, mint a múltkori!
Nem is evett nálunk lepényt még eddig. Honnan tudja Szvboda, hogy ez hozzátartozik az egész lepényevési ünnepséghez?

Anyu és Ágnes jókedv en ráhunyorog Száva bácsira.

- Finomabb! - ismétli is.

Ebben a pillanatban csengetnek.

Felugrom. A teát is kidöntöm.

- Apa! Apa!

Rohannék kifelé, az izgalomtól elbukom a székbén.

- Apa! Megjött apa!

A többiek csak bámulnak egymásra.

Hát nem értik? Te jöttél meg, a kapun csengetsz, és ülnek dermedten, mint egy fényképen.

- Megnézem - áll fel Szvboda végre.

- Még mit nem! - Nagymama hangja komoran szárnyal. - Nem futhatunk fejjel a falnak! A pincébe! Siessetek, Erna! Ágnes, mosd el a tányérjaikat. Siess, édes fiam... Megyek már! - Csörög a kulccsal, szándékosan öregesen csoszog a kapualjban. Húzza az időt.

Anyuék eltűnnek. Ágnes sebesen kapkod.

De mit törődöm én az egésszel?

-Apa! Apa! - Boldogan futok nagymama után. - Te jöttél meg, édes!

3.

A szeplős férfi érkezett meg egy ismeretlen másikkal.

- Jönnék a felszabadítók! - fricskázza meg az orrom.

- Kezeit csókolom, Balog néni. Kezeit csókolom, Ágnes!

Ránézek. Már is így köszön Ágnesnek. Meg ez az

ismeretlen másik. Hiába kisebb fél fejvel nálam, mindenki tudja, ki az id sebb. Sosem tévesztik el.

Közben anyu visszaér a pincéb l. Úgy olvad le arcáról az ijedtség, mint a korai hópihe. Helyén a tiszta öröm csillog.

- Maga az?

- Csak egy éjszakát szeretnék maguknál meghúzódni. Holnap itt már más világ lesz.

A másik férfi tétován, kényelmetlenül pislog.

- Maga is politikai? - fordul hozzá anyu.

- Dragony Márton internált. - A szepl s férfi mutatja így be. - Úgy került az egészbe, mint Pilátus a krédóba.

- Erdélyi vagyok - bólint Dragony Márton. - Sepsiszentgyörgy mell l. Kilencszázhuszonegyben szöktem át ide...

Anyu mindent ért.

- És azóta nem kapta meg a honosodását.

- Valóban. Azóta román állampolgár vagyok - sóhajt Dragony Márton. - Apám, anyám magyar, mindenki az egész családban. És huszonhárom éve nem kapom meg a honosodást az országban.

Ismét ülünk az asztalnál. Az egész társaság. Vagyis Szvobodáékkal együtt. A szepl s férfi úgy vette tudomásul Szvobodáékat, mint a világ legtermészetesebb dolgát.

Bámulom ket. Ki érti ezt? Ahányan vannak, mind annyiféle. Száva bácsi nem tud magyarul, de magyar állampolgár. Dragony Márton csak magyarul tud, és román állampolgár. Szvobodáról nem is beszélve... na és a szepl s férfi, magyar is, magyar állampolgár is, mégsem igazi katona, csak afféle politikai, ahogyan anyu is mondta, vagyis munkaszolgálatos, mint te, apa, Márta apja és a többiek.

Nagymama a szepl s férfinak nyújtja a lepényes tálat.

- Gesztenyés!

Esznek, tréfálkoznak, mint egy igazi vendégségben.

- Na, doktor Szabadság - nyújtja a szepl s férfi a teáscsészét Szvobodának -, koccintsunk a békére!

- A békére! - mondják valamennyien.

Csillog a szemük a teától meg az örömt l. Apró kis történeteket mesélnek, s gyufaszálakból találós kérdéseket adnak fel egymásnak.

A feln ttek mindig játszanak, ha valami fontos fordulatra várnak. Te is, apa. Holnap megjönnek a szovjet tankok, és mögöttük ott lépdelsz. „Megn ttél, Jovanka! ” - Ezt fogod mondani, meg azt: „kislányom, édesem! ” - mert semmi más nem fog eszedbe jutni.

Megn ttem. Már nem tudsz felemelni, mint amikor Szépedvarosról eljöttünk. „Ekkorára n j! - emeltél fel a magasba az állomáson. - Ekkorára! Mire megjövök! Addig sok paszulyt egyél. ” Ezt mondtad. Tréfáltál, mert nem akartál sírni.

Majszolom a gesztenyés lepényt, aminek a tölteléke babból, vagyis paszulyból van. Majszolom és b gök. Én nem szégyellek sírni. Szót fogadtam. Eszem a paszulyt, pedig utálok. Négy éve eszem a paszulyt, és te már nem tudsz felemelni.

- Láttál-e medvét, Dragony Márton? - A szepl s férfi hátba veri bajtársát, s az vidáman hunyorít.

- Nem is egyet!

Mindnyájan nevetnek, miközben Dragony Márton bemutatja a medvét. Ágnes is utánozza.

Ágnesnek sokkal könnyebb. Mindig mindenkivel azonnal megtalálja a hangot. Holnap, ha megérkezel, bizonyosan azonnal a nyakadba ugrik, elvonszol, lehet leg a legtávolabbi sarokba, s annyit beszél és kérdez, hogy én szóhoz sem fogok jutni. De te meg fogod érteni, hogy mit akarok mondani. Te azt is megérted,

amit nem mondanak ki. Mert pontosan olyan vagy, mint én: a szemeket is érted.

Én most is mindent értek anyu szeméb l. Felemeli a csészéjét, és azt mondja:

- Valamennyiünkre! - De nem a vendégekre néz, hanem a falra, mert most kizárólag csak rád gondol, s sem szereti, ha észreveszik, hogy sírni volna kedve...

Az utcáról tompa dübörgés hangzik. Távolról, mint az égdörgés. Nem sz nik meg. Jön, jön, egyre közelebb. Már a csörömpöl nyikorgás is kivehetően hallatszik.

- A tankok! Megjöttek a tankok!

A szepl s férfi átme gy anyuval a szobába, és kiles a bedeszkázott ablak részén.

Nem tart sokáig, míg visszaérnek.

- Német tankok! - A szepl s férfi hangja visszhangzik a ránk csukódott csendben.

- Ellentámadás! - bólint keser en Szvoboda.

- Ellentámadás! - motyogják gépiesen a többiek,

- És most mi lesz? - kérdezem t lük.

- Most... - Anyu nem fejezi be a választ.

A RAZZIA

1.

Másnap délelőtt tízkor csengettek.

Nem sokkal utána valami súlyos tárgyjal verték a kaput.

- Puskatus! - mondta anyu, és maga is csodálkozott, hogy milyen különös nyugalommal indul kifelé.

- Én nyitom a kaput! - állta útját nagymama, szemében ott csillogott: én már öreg vagyok, értem nem kár.

Anyu bólintott: „Tudtam... Tegnap este óta tudom...”

- Razzia! - hallatszik be a konyhán át egy türelmetlen, durva hang.

- Mi történt? - Nagymama öregesen sipít: úgy tesz, mintha nagyothallana, vagyis megpróbálja húzni az időt.

„Felesleges! - gondolja anyu. - Teljesen felesleges.”

Tulajdonképpen nem tegnap este óta, attól a pillanattól kezdve, hogy befogadta Szvobodáékat, számított erre. Gondolatban végigjátszotta az esetleges razzia minden lehetséges változatát.

A gyerekek tétován hallgatóztak kifelé. Csak valamilyen képpen ki tudnám innen szöktetni őket! Ágneshez fordul:

- Ha a pincébe megyünk, vidd ki a házból a gyerekeket. De a kapuból...

A mondatot nem lehetett befejezni. Pedig fontos volt, nagyon fontos. Ágnes nem tudhatta, hogy a raz-

ziák során kívül is állhatnak fegyveresek a ház előtt, és így a gyerekek egyenesen a karjaikba szaladhatnak.

- Az iratokat! - mordul a kisebbik fegyveres nagymamára.

Nagymama még mindig nem esett ki nagyothalló szerepéből:

- Inni szeretnének? Miért nem mondták!

- Ne marháskodjon, nyanya! - löki félre a nyilas.

- Az iratokat! - fordul most már anyuhoz a másik.

Anyu kotorász táskájában, s közben még mindig Ágnesre néz. Ha a szemekből értene! De érthet-e egy alig felserdült gyereklány a szemekből?

- Kádár Éva! - harsogja a fegyveres.

Anyu tényleg néz maga elé.

- Kádár Éva? Ki is az?

Nagymama azonnal felfogja anyu pillanatnyizavarát.

- az! - tolja a fegyveresek elé kis Évát.

- Pesti? - fújja anyu arcába a hosszú.

- Igen. Pesti. Itt rekedt nálunk - rezzen fel anyu, s már mondja is a betanult történetet kis Éva kibombázott családjáról.

A fegyveresek szökött katonákat fogdosnak össze, így nem érdekli őket Éva.

- Férfiak? - szakítja félbe anyut a hosszú.

- Az uram katona. Más férfi nincs a családban.

- És ez a kisfiú kié? - néz bele kis Zsiga irataiba.

Kis Zsiga szinte érdeklődéssel bámulja a két fegyverest. Fel sem fogja, hogy róla van szó.

- A sógorom kisleánya.

- És a sógora?

- Ausztriába indultak. Útközben bombatámadás érte őket. Így maradt itt a gyerek.

A két nyilas szeme összevillan.

- Megnézzük a pincét!

Kis Zsiga utánuk iramodik. Ágnes elkapja a csuklóját.

- Nyughass!

A pillanat töredéke alatt játszódik le az egész, de ez elegendő ahhoz, hogy nagymama figyelmét megossza, vagyis anyu megelvezte, maga vezesse el a fegyvereket.

A két férfi lába dong az udvaron, mint a fejszecsapás.

A pincekulcs nehézkesen fordul a zárban.

Anyu megy lefelé a lépcsőn, gépiesen számolja a lépcsőfokokat, de közben kifelé fülel: hallani szeretné, mikor indulnak a gyerekek.

„Csak sikerülne! Csak sikerülne!” Ez az egyetlen gondolata, miközben kitapogatja a villanykapcsolót, s felnyitja a pincerekeszeket.

- Hát ez? - mutat a hosszú fegyveres a bútorokra.

Az a különös nyugalom, ami anyut a csengetéskor megszállta, ismét hatalmába keríti. Szembefordul a fegyveressel. Érti, minden azon múlik, kiállja-e a tekintetét. Minden ezen a pillantáson múlik, a gyerekek szökése, a kuckó titokban tartása; az élet.

- A bombázás elhoztuk le. - Hangja nyugodt, szinte közömbös.

- Mi van a bútorok mögött?

Anyu elmosolyodik. Amióta megvan a kuckó, vagyis itt bújtatja Szvobodáékat, százszor, ezerszer feltette magának ezt az elképzelt kérdést, s lám, most elhangzott.

- Mi lenne? Bútor. Mögötte is bútor. Mögötte pedig a pincefal - válaszolja olyan súlytalanul, mint az olyan szavakat szokás, amiknek a lejtését is kitűnően ismerjük.

„Most! Most fog felugrani a bútorokra!” - nézi végig nyugodt pillantással a fegyverest.

Szinte elre örül, hogy mekkora lesz a nyilas csodálkozása: semmit sem fog látni, semmit sem fog találni, mert a kuckót mesteri összevisszaságban úgy

rakták körül, hogy onnan felül l sehogyan se lehessen észrevenni. „Csak a szétpakolás fedheti fel!” - mondta Szvoboda is, anyu akkor ezt a mozdulatot, amit a nyilas most fent a bútorok tetején megtesz, tízszer is megtette, kipróbálván, hogy mi is történik.

- Vigyázzon! Még leesik! - mondja a nyilasnak kaján ártatlansággal, hiszen tudja: még egy mozdulat, s a fotel máris billen egyet.

A fotel valóban megbillen. A nyilas leugrik, s le-kicsinyl en mondja:

- Nem valami szakszer en rakták össze.

- Magunk vagyunk. Nincs velünk férfi. - Anyu kö-zömbösen megvonja vállát.

A másik nyilas kibiztosítja pisztolyát. Anyu ismét mosolyog. Képzületében végiggondolta ezt is: ezt a mozdulatot s az elkerülhetetlen továbbit, a lövéssel együtt. „Még egy perc, s mindennek vége...”

A lövés megtörtént.

- Bútorokra lövöldöz? - nézi anyu a füstölg fegy-vert, és mosolyog, mosolyog azzal a rettenetes mosoly-lyal, amit már szinte észre sem vesz, nem is érzékel; odafagyott az arcára. „A következ mozzanat egy kiál-tás, esetleg egy hörgés - zakatol agyában -, s utána a bútorok széthajigálása, s máris ott állunk valameny-nyien az udvaron a fal mellett feltartott kezekkel. Talán a gyerekeknek sikerült... ha nem... ha nem...”

Hirtelen támadt nevetésre rezzen fel. Nem érti: a kuckóban csend van. Se moccanás, se pissenés.

A két nyilas a nagy zöld ládában turkál. A színes, régi képeslapok közt. A hosszú szinte nyerítve nevet.

- Minek magának ennyi?

Anyu csak most érti meg, a kuckó titkát nem fedez-ték fel.

- Vigyétek, ha akarják! - önti ki a láda tartalmát a földre adakozóan.

- A padlást is megnézzük! - markol a képeslapokba az alacsonyabbik.

- T lemm!

Legalább id t nyerünk. Azzal is id t nyerünk. Ha a gyerekeknek nem sikerült, a padlásvizit alatt még ki-szökhetnek.

Az udvaron senki. Anyu megkönnyebbülten indul a padlásra. „Sikerült! Sikerült! ” Nyikorog a lépcs a lába alatt.

Fent a padláson mégis lassan toporog, mindig a fegyveresek el tt, úgy, hogy azok minél ügyetlenebbül botorkáljanak a gerendák közt, vagyis minél lassabban teljen az id .

Lefelé, a két fegyveres mögött baktatva, gépiesen számolja ismét a lépcs fokokat. Hirtelen beledöbben: „Nem mentek el! ” Már látja is a konyhaajtón kis Éva matató kezét.

Úgy elgyengül, hogy leül a lépcs legalsó fokára, s csak néz, néz lecsüng karokkal.

A két fegyveres már az el szobaajtó el tt áll. Az egyik pecsétetes papírt ragaszt az el szobára.

- A lakást lefoglaljuk!

- Mit mond? - teszi kezét a füléhez az el tipeg nagymama.

- A lakás a miénk! - ordít a nyilas nagymama fülébe.

-Jól van, na! Minek kiabál? Értem én. Persze hogy a miénk.

- Nem a maguké, nyanya! Lefoglaltuk.

-És mi?...

- Szépen elpucolnak! - Mutogat a hosszú röhögve.

Nagymama csodálkozik:

- Elpucolnak? - Kik?

- Maguk pucolnak el! Mégpedig estig.

- Estig? De minek? És hogyan?

- Ahogyan akarják. Gyalog, szekéren vagy teher-

autón! - löki félre a fegyveres, és anyu felé fordul. -
Megértették? Mire visszajövünk, senkit sem akarunk
itt találni!

Kis Zsiga, aki egészen mostanáig ott állt csendesen
nagyamama mellett, és kitartóan bámulta a fegyverese-
ket, hangosan sikoltozni kezd:

- Nem! Nem! Nem teherautón! A teherautót meg-
eszik a madarak! Mindenkit megesznek! Nem akarom!

Anyu rohan. Mintha szárnya lenne, úgy szeli át az
udvart, s kapja fel kis Zsigát, aki apró ökleivel a hosszú
nyilas kabátját veri, s az meg belerúg úgy, hogy a
gyerek elbukik.

Estében kapja el a még mindig sikoltozó kisfiút, és
s r n kapkodva a leveg t, fújja a nyilas arcába:

- Nem szégyelli magát? Megrúg egy árvát? Hát nem
látja? Sokkos a gyerek! Az egész családja ott pusztult
az országúton!

A nyilas lép egyet anyu felé, de a másik türelmetlenül
megszólal:

- Elég a cirkusból! Megmondtam! Estig elt nnek!

A kapu döngve csukódik.

Kis Zsiga hüppögve szorítja anyu nyakát.

Anyu kis Zsiga fején keresztül motyogja:

- Odalent bel ttek a bútorok közé!

- Úristen! - bukdácsol nagymama a pincelépcs kön.

- Csak nem történt bajuk?

2.

A szepl s férfit találta el a golyó a vállán.

- Semmiség - sziszegi.

Anyu fáradtan, csüggedten nézi ket. „Semmiség.
A házat lefoglalták. Semmiség. A gyerekeket elküld-
tem... talán mamust is sikerül... Kell hogy sikerül-

jön... Azután: estig csend, csak csend. És holnapra mindennek vége. ”

- A házat lefoglalták - hallja messziről nagymama hangját.

- Elmegyünk - bólint a szeplős férfi. - Már tegnap el kellett volna mennünk.

- Sehova se mennek. Sejtelmük sincs, hogy mi van odafönt. Amikor a gyerekeket kiengedtem, az utcán teljes volt a felfordulás - tündöklik anyu. - A sarkon német tábori csendről irányította a forgalmat. Mindenütt tankok, fegyveresek. Az utca végében a két nyílás egy kapun dörömbölt. A járdán két másik fegyveres hat férfit rözött.

- Várni kell! - mondja fennhangon, és ismét mosolyog.

- A házat estig el kell hagynunk! - folytatja nagymama egyszer, magától értetődő hangsúllyal, mintha a világ legtermészetesebb dolga lenne, hogy négy szökött munkaszolgálatos végigsétál a német tankok és a razziázó nyílások közt.

- Estig elmegyünk! - Szvoboda éppen olyan elszánt, mint a szeplős férfi.

Anyu fejét ingatja.

- Hová? Száva még magyarul sem tud.

- Van annyi mérgünk, hogy az utca végében önként meghaljunk. Nem hozhatjuk magukat bajba.

- Ráérünk meghalni! - ellenkezik a szeplős férfi. - Elmegyünk Dragony sógornéjéhez Rózsatelepre. Mészé még az este.

-A sógornénél kitűnő helyünk lesz - helyesel Dragony Márton.

-Ugyan! - Anyu tudja, mindez csak vigasztalás. Nála nélkül sohasem tudnak innen kitörni. -Kell valakinek a kapuban állnia, aki felméri az utcát, s kilesi a

kedvez pillanatot. Ez csak én lehetek! Világos. Én vállaltam a bűjtatást. Felel sséggel tartozom az életükért!

- Ne legyen számár! Csak a gyerekeiért tartozik felel sséggel!

- Csak a gyerekeimért? Aligha hinném... Mindnyájunk életéért.

- Legalább a nagymamát - motyogja Száva bácsi.

- Igen, neki el kell mennie. Nem hagyhatjuk a gyerekeket Erzsínél. Le kell ket vinni Viktorhoz a papiakba. Ott biztonságban lesznek.

- Te vagy az anyjuk! Neked kell menned, Erna. Én már...

- Tudom - vág közbe anyu. - „Maga már öreg, magáért nem kár! ” De én nem áldozom fel mamust magam helyett.

- Teljesen felesleges áldozat! - A szepl s férfi határozott. - Mi férfiak majd csak kitörünk valahogyan. Ha nincsenek itt, sokkal könnyebb.

A kapucseng ismét berregni kezd.

Anyu feláll, végigsimitja ruháját, s szelíden bólint.

- A sors, úgy látszik, máris lezárta vitánkat!

Szvboda belülr l eltorlaszolja a deszkafalat.

- Menjenek, Erna! Amíg nem kés ! Mi kitörünk! - sítja a szepl s férfi a deszkafalon át.

Anyu és nagymama elindul felfelé.

- Ahogy kinyitom a kaput, azonnal menjen ki! - fordul anyu nagymamához. - Érti, édesanyám?

- Persze hogy értem. - Nagymama válaszából semmit sem lehet kiokoskodni.

- A gyerekek biztonságban lesznek magával Viktornál. Viktorhoz menjenek. pap, t talán nem bántják.

A csengetés megismétl dik.

Anyu meggyorsítja lépteit, de amikor az udvar köze-

pére ér, megragadja nagymama kezét, s kiszáradt torokkal, szinte nyögve suttogja:

- Oda nézzen!

A konyhában Ágnes áll az asztalnál, és kenyeret majszol.

CSEBERB L VEDERBE

1.

A kapuban egy német rnagy állt.

Mindössze anyu tudta leolvasni gallérjáról fegyvernemét: Feldgendarmerie - azaz tábori csend rség. Ez az alakulat zte-nyomozta a szökött katonákat.

- A házat lefoglalom! - közölte az rnagy, és h vösen biccentett.

„Cseberb l vederbe estünk! ” - villant át anyun, és is biccentett.

Nagymama és Ágnes anyu arcáról olvasta le az újabb fordulat súlyosságát. Bénultan nézték a hosszúra nyúlt rnagy hanyag, kissé már lomha lépteit, akit egy meglehetősen gömböly rmester követett hihetetlen fürgeséggel.

A két náci már az el szoba ajtajánál volt. Anyu arcán hirtelen támadt elszánás villant fel.

- Kötelességem figyelmeztetni: a házat a magyar karhatalom foglalta le, alig fél órája.

Az rmester az rnagy egyetlen szemvillanásából megértette a választ, vagyis a kiszögezett, hivatalos papírt letépte, s helyette saját papírjukat szegezte ki.

Az rnagy a falakat vizsgálta.

- Er s háznak látszik.

- Ablakok sincsenek. Az egész épület f thetetlen. - Nagymama hangosan ócsárolta saját házat, összes rejtett bajait el hozva.

Az rnagy nagymamára is mindössze egy futó pillantást vetett, és átsietett az el szobán.

- Elmenekült a tulajdonos? - Kissé meglepte a csupasz falak látványa.

- A tulajdonos én vagyok... az állandó bombázások miatt a bútorok a pinc... - Hirtelen kettéharapta a mondatot, de a félbetört szó, a pinc, vagyis a pince félelmetesen tovább rezgett.

„A bútorokat fel fogják hozni! ” - Ágnes a felismerést l szinte csodálkozóra nyitotta amúgy is kerek szemét, s úgy pillantott a hirtelen elhallgató nagymamára és az ismét veszedelmesen mosolygó anyura.

Az nagy közömbösen nyitott a másik szobába.

- Bagatell. Hozatunk megfelel bútor.

A sarokban árválkodó zongorát felnyitotta.

- Egészen jó hangja van. Ki játszik rajta?

- Tulajdonképpen mindnyájan. - Az ismer s téma egyszeriben visszaadta nagymama biztonságát. - Én zongoratanárn vagyok, a kislányom tanítón , az unokám pedig...

- Ki a kedvenc zeneszerz je? - szakította félbe az nagy azzal a h vösséggel, amivel csak a felesleges fecsegéseket szokás.

Nagymama félszegen rendezte gondolatait.

- Természetesen Bach, és...

- Természetesen - bólintott az nagy inkább a zongorának, mint nagymamának. - És a kisasszonynak? - fordult Ágneshez.

Ágnes könny kis mosolyt fojtott el magában: „Ezeknek csak az a természetes, ha róluk van szó... juszt is elképesztem! ”

- Gerschwin - lehelte az amerikai dzsesszíró nevét el kel bágyadtsággal.

Az nagy szeme metsz n megvillant.

- Gershwin nem zeneszerz , hanem zsidó, kisasszony! - Elfordult, mint akinek a beszélgetésb l már ennyi is túl sok.

„Pukkadj meg!” - gondolta Ágnes, bár szintén meglepte a válasz. Arra volt elkészülve, hogy kioktatást kap a könny zene „átkos” voltáról, de ezek a nácik egészen más, elképeszt skatulyákba rendezik a m véstetet is. „Pukkadj meg az összes Szigfridjeiddel együtt!”

- Fürd szoba? - fordult az nagy anyuhoz.

- Tessék! - vezette át anyu a fürd szobához.

Az nagy kipróbálta a csapokat, a zuhanyozót: nem titkolta, meg volt lepve.

Végül abba a szobába nyitott, ahol a család jelenleg lakott.

- Természetesen erre a szobára is szükségem lesz.

- Ez az egyetlen lakható szobánk! - Nagymama arca valósággal lángolt.

- Gondolom, a konyhában is kit n en megférnek.

- Úriasszony vagyok! - Nagymama úgy nyújtotta felé a mondatot, mint egy pajzsot.

- Ahhoz képest meglehetősen rosszul beszél a birodalom nyelvét - fordult ki az nagy a konyhába.

Nagymama már-már ismét megszólalt, de anyu szeme szigorúan rávillant.

Anyu azonnal felfogta, hogy ha a konyhában maradhatnak, több idejük lesz a szöktetésre - valószínűbb annak sikere is.

Az nagy, mintha csak megérezte volna anyu elhatározását, vagyis azt, hogy mindenképpen maradni akar, hozzá fordult.

- Sakkozni tud?

Anyu elvörösödött a csodálkozástól

- Miért ne tudnék?

Az nagy kifelé indult.

- Ha mégis úgy döntenének, hogy itt maradnak a konyhában, úgy természetesen az én vendégeim...

„A vendégei! A saját házukban! Teljesen rütl!” Ágnes tétován pislantott anyuról nagymamára, de azok,

mintha semmi sem történt volna, nyugodt arccal követték az rnagyot.

- Megnézzük a pincét, rnagy úr? - Az rmester már az udvar közepén állt.

- Felesleges. Tudhatná, Klaus: elvb l nem húzódom pincelyukba. Nem szeretem az önkéntes koporsókat.

„Ez az els értelmes gondolatod!” - villant meg Ágnes szeme, és felszabadultan ránevetett nagymamára.

Az rnagy nagymamához fordult.

- Határozott? - Anyu ismét bólintott.

- Természetesen maradunk - sóhajtott nagymama.

- Ilyenformán a mosás, vasalás is meg van oldva - fordult az rnagy a kísér rmesterhez, s mint aki nem is vár választ a háziaktól, elhagyta a házat.

- Meg rültetek? - fordult Ágnes az anyjához. - Egy náci tisztre akartok mosni, vasalni? Talán még a csizmáját is kifényesítitek?

- Meg kell mentenünk Szvobodáékat. Ha itt maradunk, hosszabb időnk lesz a szöktetéshez. Addig is a hever ket levisszük a pincébe. Ott fogunk aludni, mintha a bombázástól félnénk.

- Tele lesz a ház némettel! S ki akarod ket szöktetni!

- Nagymama sírva nekifogott a hever k kitolásához.

2.

Ágnes már akkor tudta, hogy hiába jött, amikor Dragonynét meglátta a kerítés mögött.

A széles úton halálra fáradt menekültek vonultak szekereken, biciklin, elvétele egy-egy autón, de inkább csapatosan gyalog.

Dragonyné a kerítésre támaszkodva bámulta ket. Duzzadt arcán leplezetlen káröröm ragyogott.

Amikor Ágnes megszólította, pontosabban nevéen szó-

lította, úgy kapta fel fejét, olyan bizalmatlanul, mint akit kedvenc szórakozásában zavartak meg.

„Sikerülnie kell! - zakatolt Ágnesben. - Sikerülnie kell! Én erre szakítottam ki, hogy rám bízzák a feladatot, kell hogy sikerüljön!”

Ó, milyen vidáman kötötte fejére a színes parasztkendőt, ami egyszer októberben már a fején volt, amikor a Galagonya utcából a történeteket elhozta. Milyen kedvteléssel forgott a vállára kötött berliner kendőben. „A sógorától hoztam üzenetet!” - ízlelgette, forgatta szájában a dunántúli tájszólást. Nagymama meg nyugtalanul topogott körülötte. „Ne bohóckodj! Nem jelmezbálba mégy!” „Nám! Nám!” - csókolta meg jókedvűen nagymama arcát, s úgy vonult végig kis kosárcájával a városban, mint egy valóságos, ráérő, bámészkodó ismeretlen.

„Ez az én napom! - gondolta, s szökdécselni lett volna kedve. - Rám bízták a szöktetés legfontosabb mozzanatát!” Igaz, ez látszott a legésszerűbbnek, hiszen Ágnes a városban alig ismerték.

Most itt áll a megadott ház előtt, s a kerítésen keresztül a keresett Dragonyné bizalmatlanul pislog.

- Mit akar?

- Nem vesz egy kis jó ideit babot? - emelte fel a kosarát a kockás kendővel, s Dragonyné pillanatnyi csodálkozását kihasználva, már ott is állt az udvaron, pontosan úgy, ahogyan megbeszélték. - A sógorától hoztam üzenetet.

Dragonyné szemébe egyszeriben eltűnt az érdeklődés. Összekulcsolta kezét a mellén.

- Nincs is sógorom!

„Letagadja!” - villant át Ágnesen, de továbbra is olyan együgyűen mosolygott, ahogy a fürdőszobájukban próbálta.

- Ejnye mán, tán letagadná azt a derék, szép szál

ámbárt? - Boldog volt, hogy sikerült az *embert* pontosan úgy ejteni, mint a környékbeli parasztlányok. „Nagyon fontos, hogy azt higgye, falusi vagy - mondta a szeplős férfi. - Mert ha megjíjed, nem tud utánunk nyomoztatni!” „Ugyan már! A sógorom!” - hitetlenkedett Dragony Márton.

- Honnan jött? - húzta be Dragonyné a konyhába.

- Egy tanyáról! Mán hogy a miénkről. Ott szállt meg nálunk a Dragony Márton. Aztán, hogy úgyszólván hoztam tojást meg meggyaszt a méltóságosékhoz, megkért, hogy szólnék be ide is... - Ez is hozzátartozott a kidolgozott programhoz. Ez a fecsegés, amiben egyetlen olyan támpont sincs, amiben baj lehetne.

Dragonyné még mindig nem kínálta helytel. Állt a tányér mellett, és moccanatlan arccal hallgatta.

- Tévedés. Nekem nincs sógorom.

- Mán hogyne lenne, hiszen ezzel a két szememmel láttam.

- Dragony Mártont?

- Dragony Mártont.

- Ide figyelj, te lány: nem ismerek semmiféle Dragony Mártont. És most tényleg el, amíg szépen vagyunk!

Ágnes arcához kapta kezét.

- Pedig az a szegény jó ámbár magához szeretett volna gyünni!

- Hozzám?

- Csakis. Merthogy nálunk nem húzódhat már tovább. Osztan fogytán van az egészségének is.

Az asszony mintha meggondolta volna magát. Nyájasan bevezette a szobába, és leültette.

- Ül le, fiam. Hozok egy kis meleget. Biztosan átfagyta a hosszú úton.

Azzal már fordult is a konyhába. Hangosan csörömpölt az edényekkel.

Ágnes vidáman bámulta a falon levő gobelinképeket.

„Világos. Bizalmatlan volt. Elvégre be is csaphattam volna. Minden sikerül!”

A konyhaajtót mintha valaki nyitotta volna. Csend lett. Gyanúsan hosszú csend.

Ágnes odalopózkodt az ajtóhoz. Lassan megnyitotta.

„A konyha üres. Bezárt! A bestia!” Hasztalan rázta a konyhaajtó kilincsét, s hasztalan nézett ki az ablakon, az udvar is üres volt.

„Hát így állunk?!” Visszaszaladt a szobába. A szoba ablakai az utcára néztek. „Innen aligha sikerül kiszök-nöm.” Nézte ingerülten az úton még mindig vonuló menekülteket. „Pedig milyen könny lenne közöttük megbújni!”

Benyitott a kamrába. A kamra sz k kis ablaka meg-lehet sen magasan volt, de ez Ágnest már cseppet sem riasztotta.

„Rajtam nem fogsz ki!” - Azzal már hozta is a két konyhaszéket, egymásra állította és ráállt.

A berliner kend t és a télikabátját egyszer en ki-dobta el re. „Szerencse, hogy nagyí mániákusan félt a torokgyulladásától, s a kabátomat is rám adta a nagy-kend alá.” - Lehuppant a hóba.

Jókedv en nézett körül. A csatorna mellett egy kerek követ látott. „Ez lesz a csalimadár!” - bugyolálta be a követ a berliner kend be. A fején lev színes kend t is mellé tette. A meglehet sen nagyra sikerült bugyrot úgy húzta maga után, mint egy szánkót.

Mikor átugrott a kerítésen, meglegedetten vizs-gálta az udvart. A hóban a bugyor mélyen szántó csíkokat vont vidám összevisszaságban. Egyetlen láb-nyom sem maradt utána.

Kívül az úton a menekültek még mindig haladtak.

- Fogja mán a csomagom, lelkem! - dobta fel a bugyrot egy szekérre.

Az ott ül asszony tétován megfogta a bugyrot, s

bámulva nézett Ágnes után, aki nem kapaszkodott a szekérre. Ellenkez leg: egyszer en átbújt a meneten.

Az út túlsó oldalán egy lépésben vánszorgó autó mellett haladt egy darabig. „Legfeljebb kigyalogolok a városból, s egy másik úton visszajövök! ” Most, hogy megszabadult az egérfogóból, egyre vidámabb lett. „Tiszta szerencse, hogy én jöttem. Nagymama el sem érte volna a kamra ablakát. Nem is beszélve anyuról: beragadt volna az ablakba, és se ki, se be. ” - Szinte pontosan látta maga el tt anyut, ahogyan beszorul a kamraablakba. Hangosan felnevetett.

A menet megállt. Ágnes már éppen azon volt, hogy egyszer en átvág az ismeretlen ház udvarán, amikor felfedezte, hogy szemben két teherautó közeledik.

Jóformán végig sem gondolta: már ott is állt az úton, kezét magasba tartva.

- Megunta az életét, kislány? - hajolt ki a kormánytól egy piros arcú magyar tizedes.

Ágnes jókedv en lehelgette a teherautó ablaküvegét.

- A nagynénimnél jártam.

A tizedes füttyentett, s mindketten el rebuktak, ahogy a motort beindította.

Ágnes már a teherautó ablakából látta az útra éppen akkor beforduló Dragonynét, akit egy fekete egyenruhás fegyveres kísért.

„Beköpött a bestia! ” - bizonyosodott meg véglegesen Ágnes Dragonyné elt nésének okáról, s dobogó szívvel elfordította fejét.

A tizedes észrevette mozdulatát. Kinézett az útra. Megvet en köpött a nyilasra.

-A front mögött minden berezelt bátor! - Gázt adott, s a teherautó sebesen haladt befele a belvárosba.

A református templomhoz értek. Ágnes nem akarta, hogy az ismeretlen katona a házukig vigye.

- Itt tegyen le! Köszönöm!

-A legközelebbi háborúban is szívesen, kislány! - hajolt ki a tizedes hozzá, majd sebesen tovairamodott.

Ágnesék háza előtt zöld huzatú bútort raktak le.

-Kertészék bútorai! - sűgta nagymama. - Ebben fog a német lakni. - Ijedten csapta össze kezét. - Hát a kender m?

- Olyan fontos az a kender ? - csattant fel Ágnes, és indulatosan besietett a házba.

A konyhában anyu teát főzött.

- A kender t ott hagyta?

Ágnes sírni kezdett.

- Ugyanazt hajtogatjátok mind a ketten!

Anyu keze megállt a levegőben, s mint aki nem is hallja Ágneset, tétován suttogetta:

- Akkor hát... akkor hát... nem sikerült...

- Alig tudtam megszökni a kamraablakon át. Bezártam a házba.

Anyu kitartóan bámulta a tűzhelyben a lángot.

- Nincs más hátra, itt kell maradnunk... amíg lehet, fedeznünk kell Szvobodáékat.

DRAGONY MÁRTON PUSZTULÁSA

1.

Kora reggel ismét a kaput verték.

Ágnes maga sem értette, kínzó kíváncsisággal telt el. „Hogyan jöttek rá ilyen hamar? Egyetlen délután?”

- Neve? - morrant az egyik nyilas anyura, majd nagymamára és végül rá.

„Ha nem tudja a nevünket, honnan tudta, hogy itt kell bennünket keresni? Lehet, hogy követték a teherautót? Mégis észrevették...”

- Hány éves? - fordult nagymamához a nyilas.

- Hetvennégy - felelte anyu, még mielőtt nagymama mukkanhatott, vagyis elárulhatta volna, hogy mindössze hatvanegy éves.

A fegyveres bólintott, és kihúzta nagymama nevét a listáról. Majd anyuhoz fordult:

- Velünk jön! A lány is!

- Mindössze tizenhét éves! - Anyu hasztalanul tiltakozott. Ágnest is kiharancsolták az utcára.

„Szóval mégiscsak megtudták! De miért nem rendeztek házkutatást?” Ágnes az egész jelenetben nem értett semmit.

Különösen amikor kiderült, hogy az utcán már egészen hosszú sor áll. Csupa asszony és lány. Elvértve egy-egy id sebb férfi.

A menet megindult. A következő háznál ismét megálltak.

- Hova visznek bennünket? - súgta anyu szomszédjának.

- Havat lapátolni. Elakadtak a tankok.

Ágnes egyszeriben felszabadult.

- Csak? - Úgy ragyogott, hogy a többiek rosszállóan bámulták.

- Bolond ez a lány! - szólalt meg valaki hátul. - Örül, hogy havat túrhat.

Anyu hiába intette; Ágnes, hogy már tudta, hogy nem Dragonyné miatt jöttek a fegyveresek, ismét szeretlen, szeles lett.

- Mit csinálnak a hólapátolásból ekkora cirkuszt? Lapátolunk. Na és?

Furcsa módon mintha a többiekre is átragadt volna jókedve.

- Igaz is! Nem tart örökké!

Kiértek a város végére. Az úton teherautók és tankok álltak. A szél füttyült, hordta a havat. Az egyik tank marta az úton a havat. Egy nagyobb csoport már lapátolt a lassan haladó tank mögött.

Egy német tiszt ordítva hadonászott:

-Tegnap még két kotrógéjük volt! Ez szabotázs!

A nyilas ádámcsutkája le-fel járt.

- Tegnap! De az éjjel átírányították a fehérvári útra.

- Mit mond? - hajolt ki egy gépkocsiból valaki.

- A frontra!

- Egy órát adok!

Fel sem lehetett nézni a munkából, amíg a betonutat meg nem tisztították.

A munka nehezen ment, pedig katonák is b ven voltak, civil legalább háromszáz. No persze, csupa n , elvértve egy-egy id sebb férfi. De nyilván mind valami nyavalyával. Kecskés bácsinak is úgy sípolt a tüdeje hajlongás közben, hogy Ágnes riadtan nézett körül, hol hiányos a lánc, hova tudna átmenni, hogy ne kelljen hallania ezt a folytonos, nehéz zihálást.

- Mi az, uraságodnak nem ízlik a munka? Bezzeg

a front az бүдös volt! - állt meg egy fiatal fekete egyenruhás az öreg mögött.

- Asztmás vagyok, kérem!

- Szimulálsz, öreg! Csak semmi lógás!

A szél rövidesen átfújta a kabátokon. Kezüket a kötött kesztyűn át odatapadt a lapátnyélhez. S a szél egyre hordta a havat. Millió apró tüként az arcukat verte, a szemük el tántolt.

A beton útszakaszt úgy-ahogy már megtisztították, s elvonultak mellettük a tankok is, de Ágnes hiába várta a munkavégjelzést, a nyilasok egy elágazáshoz hajtották őket.

- Fegyelmezd magad! - suttogta anyu, mert Ágnes minduntalan megállt, a kezét fújta, szemét törölgette. - Ezek nem ismernek tréfát. Ha látják, hogy elfáradtál, képesek tovább itt tartani.

Reménytelen lassúsággal teltek az órák. A szemfülesek termostozból meleg teát ittak. Hátra a katonák tüzet raktak, s annál melegedtek.

- Itt maradsz! - húzta vissza anyu Ágneset, aki megborzólva indult a narancssárga lángok felé.

Ágnes kábultan visszaállt a lapátok közé. Már szinte nem is érzett semmit. A szélhordta hó úgy tántolt el tte, mint egy áttörhetetlen, s r fűgöny.

Sötétedéskor indultak vissza a városba.

Útközben egy nyitott német katonai kocsit húzott el mellettük.

A kocsiban tiszták ültek. Köztük két, bundába be pólóált fiatal lány.

- A Rábay lányok! - Anyu suttogva mesélte, hogy a kisebbik Johannával járt egy osztályban, a nagyobbik pedig Pesten tanult egy el kel intézetben.

Els pillanatban arra gondolt, hogy közéjük hajít egy követ. De mozdulata fáradtan abbamaradt.

2.

Odahaza egyenesen a pincébe húzódtak. Anyu oda vitte le a forró és a hideg vizet, s felváltva mártogatta bele Ágnes kezét és lábát.

Nagymama ott állt mellettük, és hangtalanul sírt.

- Ne sírjon, mamus, láthatja: semmi baja. Múló hangulat volt. Nem is csoda. Képzelve csak el: egész napi fagyoskodás után szembe találjuk magunkat a prémekekbe bugyolált Rábay lányokkal. A város krémjével!

- Nem is azért... a Dragony...

- De hiszen nem Dragonyné miatt vittek el bennünket. Egyszer én csak összeszedték, akit lehetett...

- Nem Dragonyné! A Dragony: megszökött.

Anyu felállt.

- Mit mond?

- Olyan volt, mint az rült. Alighogy elvittek benneteket, kijött a kuckóból. Azt hitte, Dragonyné miatt történt. Szvoboda képtelen volt a kuckóba visszahúzni. „Ezt nem viszi el szárazon!” Egyre csak ezt hajtogatta. Úgy féltem, hogy zajt csap, és lejönnek a nácik... egész nap járkált, mint az eszeveszett... aztán alig egy órája egyszer én kísétált a pinceajtón és a kapun.

- A nácik közt! - suttogta Ágnes.

- Utólag kiderült, hogy a nácik nincsenek itthon. De oly mindegy: Dragonyné úgylis feladja...

- Ha eljut odáig... - t n döött Szvoboda.

Anyu tanácstalanul meredt a kuckóban ül férfiakra.

- Mit tegyünk?

A szepl s férfi lázasan hánykolódott a két fotel el tt, a földre helyezett pokrócon. Száva bácsi kicsire zsugorodva a fotelba süllyedt. Az egyetlen, akire számítani lehetett: Szvoboda.

- Ágnes el kellene küldeni Erzsikehez! - szólt közbe nagymama.

- Ma már lehetetlen! Kijárási tilalom van.

- Hát akkor, amint lehet, kora reggel. De nekünk még ma éjjel el kell innen menni.

3.

Mire anyu és nagyfi visszamentek a konyhába, a nácik már otthon voltak.

Bunkó mester éjfélig szóval tartotta ket. Egyszer én le sem tudtak menni a pincébe. Szóktetésről tehát szó sem lehetett.

Másnap anyu már kora hajnalban felkerekedett, hogy elseperje a havat a járdáról.

Jól számított. Nemsokára egy rend rcsizma állt meg seprje előtt.

- Sepergetünk? No, ez derék! -hallotta Laposa hangját rögtön utána a suttogását: - Dragonyt elfogták...

Anyu még mélyebbre hajtotta le fejét.

- Lellették?

- Nem. Vallatják.

- Mindennek vége.

- Egyelőre hallgat. De a többiekkel valamit tenni kell. Még ma éjjel. Addig Ágnes és nagymamát küldje Erzsikehez.

Laposa már a túlsó oldalon haladt.

Anyu máris indult vissza, és csomagolt Ágnesnek, nagymamának. Ágnesék még fel sem öltöztek, amikor ismét jöttek értük a nyilasok. A tegnapiak.

Listáról olvasták fel a nevüket.

Anyu és Ágnes ismét beállt a sorba. Ismét mentek havat lapátolni. Ismét sötétedett, mire hazaértek.

Odahaza nagymama csüggedten fogadta ket.

- Laposa?

- Még nem járt itt.

Anyu hangtalanul tornáztatta Ágnes gémberedett ujjait.

- Nem mehet ez így tovább - jajveszékelt nagymama lefagy a gyerek keze-lába, és az is lehet, hogy Dragony is...

- Ágnes nem mehet most már sehova sem. Láthatta: fel van írva a listára. Ha elt nik, felforgatják miatta a házat...

Egész éjjel várták Laposát. Hasztalan, Laposa nem jött.

4.

Másnap váratlan fordulat történt. A reggeli dörömbölésre az nagy nyitott kaput.

- Sehova se mennek! - förmedt az egyik nyilasra.
- Itt van rájuk szükség.

„Lehet, hogy máris mindent tudnak? ” Anyu lopva nagymamára tekintett; nagymama sem értett semmit.

Egész nap a konyhában voltak. Nagy kimosta az nagy alsónem jét, anyu bevitte neki a teáját, majd órákig bent is maradt.

Ágnes és nagymama szólni sem mertek egymáshoz. Nem is lehetett. Bunkó rmester ott nyüzsgött közöttük, majd a kamrában turkált, s diadalmasan kihozta a legelső polcra gondosan elrejtett utolsó szál kolbászat.

Nagymama rendes körülmények között kikapta volna a kezéb l, mint tegnapel tt még a tojásokkal tette, de most csak nézte fájdalmasan, hangtalanul, és s r n hányta magára a keresztet.

Várákozva néztek a kilép anyura.

Anyu arcán csodálkozás ült.

- Sakkozott. Két és fél órán át csak sakkozott.

- És nem mondott semmit? - Nagyi mintha tudomást sem venne a még most is ott tébláboló rmester-r l, szinte felemelte a hangját.

- Nem. Semmit. Azaz... rengeteget mesélt a birodalmi Németországról... de másról...

Ágnes nem értette: az rnagy csak mesélt, s anyunak mégis a könnyei potyognak.

Mégis mondott valamit, csak az rmester miatt hallgatnia kell róla? Vagy egyszer en csak célozgatott? Mit komédiáznak? Mire való ez a macska-egér harc már hajnal óta?

Idegesen a konyhaajtó felé indult.

- Csak nem megy a kislány máris aludni? - hallotta maga mögött Bunkó rmester hangját, pontosan ugyanazzal a hangsúllyal, ahogyan az rnagy kérdezte délel tt, amikor anyu mégis ki akarta csempészni a kapun, és Erzsi nénihez küldeni: „Csak nem megy máris aludni?”

Ágnes visszafordult, és der s mosollyal, fennhangon, magyarul az rmester arcába vágta: „A nyavalya essen belétek!”

Az rmester is elmosolyodott, és buzgón bólogatott. Nyilván nem értett bel le egy szót sem, nagyi mégis a szájához kapott, s anyu is belesápadt.

Furcsa módon mindez teljesen mellékes maradt Ágnes számára, csupán az rmester tétován mosolygó arcát bámulta.

- Ez vigyorog, a másik meg sakkozik... valami nincs itt rendben, azaz... túlságosan is... nem tudnak ezek semmit... egyáltalán semmit... sem-mit... sem-mit! - dünnyögte vékony, szinte gyerekhangon, s gépiesen rakogatni kezdte a pöttyös bögréket.

A konyhaajtón kopogtak.

Laposa nyitott rájuk.

- Ellen rz m az óvóhelyet!

- Ó, csak tessék! - Anyu már ugrott is, s mind a ketten elt ntek az udvar sötétségében.

- A rend fontos! - bólogatott Bunkó rmester, s bevitte zubbonyát a szobájába.

- Menj utánuk! Majd én az rmestert szóval tartom! - suttogta nagymama Ágnesnek.

Anyu odalent a pincében a hever n ült.

- Ó, a szegény! A szerencsétlen! - suttogta maga elé, teljesen magának, hiszen Laposa ott állt a falnál, ami mögött a férfiak tartózkodtak, s félhangosan befelé mondta:

- Szökés közben l tték agyon. A szokásos módon. Nyilván nem tudtak kiszedni bel le semmit, másképpen életben hagyták volna a szembesítési cirkusz miatt.

Azzal már sietett is fel a lépcs n.

Ágnes megpróbálta elképzelni Dragony Márton, de sem él n, sem holtan nem tudta maga elé idézni az arcát, a miatt a megkönnyebbülés, szinte önfeledt boldogság miatt, ami azonnal előntötte, ahogy megtudta, hogy nem vallott rájuk.

- Szóval megúsztuk! - szinte lelkendezett a megkönnyebbülést l.

A pofon, amit anyjától kapott, váratlanul érte. De még az arcához sem érhetett a kezével, amikor anyja zokogva átölelte.

- Olyan iszonyú ez! Meghalt Dragony, s hiába siratom, mert belül én is örülök, hogy mi megmaradtunk! Iszonyú, hogy így elaljasodik az ember!

Nagymama úgy talált rájuk, ahogyan összeborulva sírtak.

- Dragony? - bólintott, de nyomban el is hallgatott.

Odafent már percek óta b gtek a szirénák, s a pinceajtóban Bunkó rmester alakja jelent meg.

A BOMBATÁMADÁS

Amikor a szirénák felvijjogtak, Johanna idegenül nézett szét a szobában.

Már ötödik napja voltak Erzsi néninél, de még mindig nem szokta meg.

Itt minden egészen más. Nemcsak a lakás, a szokások is.

Lám, Erzsi néni most is ideges kapkodással ide-oda szaladgál. Nincs el re kikészítve a kisb rönd az ágy lábához s a teljes téli öltözet a székre. A gyerekek sincsenek a gyors öltözködéshez szoktatva. Semmilyen öltözködéshez sincsenek szoktatva. Pisti már elmúlt hatéves, Gyurika egyid s Zsigával, mégis némán t rik, hogy az anyjuk öltöztesse ket. Persze, így lassan megy.

A szirénák ismét megszólaltak. A második vijjogás mindig a város bombázását jelenti.

- Mi lemegyünk el re! - fogja kézen Évát és Zsigát útra készen.

- A kulcs a zárban! - Erzsi néni a konyhába szaladt, onnan kiabál be.

Kis Zsiga fürgén leemeli a kalitkát az asztról. Az öt nap tökéletesen elegend volt, hogy közte és a kanári között viharos barátság szöv djön.

- A gyerekeknek könny ! - baktat le Johanna a két rábízott gyerekkel.

A b röndöt a pinceajtó közelébe teszi, úgy, ahogy nagymama otthon szoktatta. „Ha menekülni kell, könnyebben felkapjátok!” - mondta.

Johanna el sem tudja képzelni, hogy egy ilyen er s pincéb l menekülni kellene. „Nagymama persze min- denre gondol. Azt is a lelkemre kötötte, hogy varrják kis zacskókat, abba tegyem a keresztlevelünket, s akasz- szuk a nyakunkba... Ágnesét is megvarrtam, de Ágnes még aznap visszaszökött... vajon most mit csinál- nak... a németek is lementek a pincébe?... Iszonyú lehet ott ülni együtt velük, s szüntelenül a kuckót figyel- ni: nincs-e leleplez mocorgás? Persze az is lehet, hogy már Szvobodáék nincsenek ott. Átszöktek Dragony Márton sógorn jéhez, ahogyan tervezték. De miért nem jönnek értünk? ”

Az épületet hatalmas dörrenés rázta meg. Majd egy újabb, egészen közélr l. A villany kialudt.

-Johanna! Az ágy melletti asztalkán van gyertya és gyufa! - hallatszott a lépcs házból Erzsi néni hangja.

- Gyuri! Siess! A kismadár! - mászik le kalitkástul Zsiga az ágyról, és elindul a pinceajtó felé.

Iszonyú csattanás. Kis Zsiga felbukik, Johanna is. A gyertyaláng lobban egyet, és kialszik.

- Elestél? - mászik Johanna Zsigához.

A kisfiú tátog.

- Nem hallom.

Johanna végigtapogatja Zsiga fejét.

- Megütötted?

Zsiga nem válaszol. Johanna ismét meggyújtja a gyer- tyát, s úgy nézi Zsigát, akin semmi sérülés sem látszik.

- Miért nem jön Erzsi néni? - csilingel kis Éva hangja.

Johanna elindul a pinceajtóhoz. Akármennyire er l- ködik: a pinceajtó nem mozdul.

- Erzsi néni!!! - dörömböl Johanna. Semmi válasz, semmi nesz. - A ház... a ház... - motyogja - Úris- ten! Találatot kaptunk! Erzsi néni! Gyurika!... Hi- szen nem is hallhatják - csendesedik el a felismerést l elborzadva.

- Miért zárt be bennünket Erzsi néni? - méltatlankodik kis Éva.

Johanna nem válaszol. Kis Zsigát nézi, aki még mindig a földön ül, és a kalitkát szorongatja.

- A kismadár csak alszik! Csak alszik! - motyogja maga elé.

- Persze hogy alszik - hagyja rá Johanna, és a kisfiú fülét vizsgálja. Nem érti. Semmi karcolás, semmi ütés sincs rajta.

-Fáj?

- Mit mondtál?

Johanna ráborul a kisfiúra. - Megsüketültél! Jaj, istenem!

-Megsüketültél! Megsüketültél! - Kis Éva tapsol, visít.

- Ülj nyugodtan, Évike! A ház bedlt. Most nagyon jónak kell lennünk!

- Itt maradunk örökre?

- Majd jönnek az ügyes bácsik, és kiásnak bennünket.

- Kiásnak! Krumplit játszunk! Én vagyok a krump-li! A krump-li! Mikor ásnak ki az ügyes bácsik?

Mikor? Johanna erre nem tud felelni. Kiabálni kellene segítségért, s az ablakot is beverni, hogy hallják a kiabálást. A pinceablak oly magasan van, és oly kicsi, hogy hasztalan célozza meg többször is a gyertyatartóval, nem találja el.

„Ha nem jönnek idejében, elfogy a levegő, és megfulladunk! ” - villan fel Johannában, és leül a földre, hogy végiggondolja, mit is tehetnek.

Eloltja a gyertyát. Az is fogyasztja a levegőt.

- Miért ülünk sötétben? - kíváncsiskodik kis Éva.

- Éjszaka van. Aludni fogunk.

- Mesélsz is?

- Mesélek.

A mese nem sikerült valami fényesre. Johanna minduntalan elakadt, mert fülelt felfelé, hátha elkezdték már a mentést.

De odafent csend van. Súlyos csend.

- És mit csinált akkor a kiskakas? - sürgeti Éva.

- Azt mondta: szívd fel, begyem, a sok darázst!

-Zsiga! Hallod? Azt mondta: a darázst! Darazsas begye volt.

Kis Zsiga hallgat.

- Álmos vagyok - nyöszörögte az elbb, s úgy látszik, már alszik is...

- És mit csinált akkor a kiskakas?

- Ha mindig megzavarsz, elfelejtem...

Kis Éva nem szól többet közbe, de a mese végét sem hallja. Elaludt.

„Alvó ember kevesebb levegőt fogyaszt” - rémlik fel Johannában, s megpróbál mozdulatlanul feküdni.

Távolból mintha a szirénák vijjogása hallatszana.

„Bámulatos. Ez a borzalmas szirénahang ide is lehallatszik.”

Nyugtalanul felkel, veri a falat, ismét megcélozza az ablakot. Végül is belefárad.

„Anyu biztosan jön értünk. Anyunak tudnia kell!”

Mióta kiderült, hogy otthon, a saját pincéjükben hallott hangokat nem varázsolta, már nem tud hinni a csodákban. „Pedig az is csoda, hogy mi megmaradtunk... Ebben a háborúban minden a véletlenen múlik... a véletlen maga a csoda...” - világosodik meg benne, s ettől ismét erre kap.

Makacsul veri a falat. Szinte látja, hogyan fut az úton anyu, hogyan fordul be, és nyitja a kertajtót.

- Világos - szólal meg. - Világos... de mi?

Furcsa. Egyszer en elfelejtette.

A feje is elnehezült. „Le kell feküdnöm.”

Odahúzódik a két kicsi mellé.

Apu, ha itt lenne, egyedül kiásná az egész pincét... már ásná... „Gyere, Jovanka! Menjünk haza... ” ezt mondaná... világos, hazamegyünk... Anyu már ideért... apu is ás... csak ás... de addig feküdni kell, hogy ne fogyjon a levegő ... a levegő ... ami úgy bűg, mint az orgona... csak bűg... csak bűg... mit bűg ilyenkor az orgona?...

-Jovanka! - Tisztán hallja: ez apa hangja. - Kislányom, édesem! Gyere haza, Jovanka!

A pince világos. A falai valósággal szikráznak.

Apa itt áll az ágy mellett. Fehér vászonruhában.

- Nem fázol, apa?

- Hiszen nyár van, Jovanka.

- Tegnap még tél volt. Egészen tél volt. Nagy hókupacok voltak mindenütt, és jég, jég. Odadugtam a nyelvem a vaskorláthoz, hogy odafagyjon, és ne kelljen vallani, ha anyu nem tudja elszöktetni ket, de Erzsi néni leöntötte vízzel, és felpofozott... pedig én csak azért, hogy ne kelljen Szvobodáékat...

- Csss! Ne ijeszd el a napot!

- A napot?

Apa bólint, és megfogja kezét.

A falhoz vezeti.

-Jé! Tapétaajtó! Itt volt mindvégig? - tapogatja meg Johanna.

- Mindvégig itt volt - nyitja ki apu.

A falon túl szépudvarosi lakásukat találja.

Az ebédl asztal körül minden széken ül valaki.

-Májkoli! Májkoli! - borul rá bécsszállási nagy-mamájára. - Megjöttél?

- Mindig itt voltam, Jovanka.

-Iván bácsi! Etelka! És Márta! Hogy kerültél te Szépudvarosra Várf r l?

- Kerestelek, Jovanka.
- Jolánka! Te sem vesztél el?
- Az ember nem t , Jovanka!

A hatodik széken egy letakart arcú lány ül.

- Te ki vagy?
- Elfelejtettél, Jovanka?

Johanna fel akarja lebbenteni arcáról a fátyolt, de az hozzá van n ve.

- Nem ismerlek... - suttogja rettegve.
- Feledékeny vagy, Jovanka!
- Nem igaz! Nem igaz!

- Engem is elfelejtettél, Jovanka - bólint Márta -, pedig veled akartam teniszezni.

Apa a szék alól két teniszüt t vesz fel.

- Menjetek! - tárja ki a kertajtót a gyönyör rózsákra.

A kerti úton Dédiike állt a kis sz nyeggel. S ahogy kiterítette, az ismét n ni kezdett, s betakarta az egész kertet.

A kert olyan furcsa ragyogást kapott, mint Mikulás-kor a szoba a villanykörtére rácsavart piros papírtól.

Márta a labdába ütött, s az szállt, szállt fényesedve.

De mire visszaért, s Johanna ütött bele, már ismét üveggömb volt.

Hangos csörömpöléssel zuhant a földre.

- Eltörted a napot! - hallotta maga felett az ismeretlen lány hangját.

Valóban. Sötét lett. Fojtogató sötét lett.

Valahonnan kis Vera, Márta húga került el egy ég gyertyával.

A gyertya homályosan világította be a kertet, de Johanna így is azonnal észrevette a kék kerítést.

- A fiú! A bulldog! - kiáltotta.

A többiek furcsálkodva nézték.

- Nincs itt semmiféle fiú és semmilyen bulldog.

- De... itt van... érzem... hiszen a kék kerítés...

Ismét az ebédlőben áll, az asztalnál mindenki a helyén ül.

- Visszamegyek... a falon túl...

- Ki ne mondd! Ki ne mondd! - sivalkodik Májkó.

A letakart arcú lány felnevet.

-Johanna csak szájál! Nem meri megtenni!

Johanna nézi a falat. A falon a tapétaajtót. Egyre bátortalanabb lesz, de vacogva mégis elindul.

- Ne nyisd ki, Jovanka - hallja maga mögött apa hangját. Ott túl a falon... az orgona bűg... csak bűg... csak bűg... mit bűg ilyenkor az orgona?...

-Jovanka! - bűg tovább a hang.

Mintha valaki az arcát pofozná... azután a karját lendíti... fel és vissza... fel és vissza...

- Nem akarom! - nyöszörgi.

-Jovanka! - A hang ott örvénylik a feje felett, de ez már nem a hang, nem apa hangja, s ahogy tisztul, egyre kivehetőbben hallatszik, hogy sír is közben.

-Johanna! Kislányom, édesem!

Kinyitja szemét. Gerendákat lát maga felett s maga körül csupa fehér kórházi ágyat.

Megpróbál felülni.

- Maradj, kislányom! - Anyu mosolyog, mosolyog azzal a rettenetes mosollyal, ami a razzián is ott ült az arcán.

- Ottfelejtettem kis Zsigát és Évát - kutat az emlékezetében.

- Itt vannak ketten is. Úgy kellett kivenni őket a karodból.

Johanna kábultan fekszik.

- Vagy téged álmodlak, vagy apát álmodtam.

- Persze hogy apát álmodtad - hallja anyu biztató

hangját, de mégsem anyu, hanem egy ismeretlen apáca-
f köt s fej hajlik föléje.

Johanna bólint, mintha ez a világ legtermészetesebb
dolga lenne.

- Erzsi néni meghalt?

A választ már nem hallja.

Ismét zuhan, zuhan lefelé valahová, a búgó hangok
közé.

- Eltörtem a napot! - tagolja lassan, vontatottan, és
ismét elveszti eszméletét.

NIKOLAUS VON WAHN

1.

Drága Apa!

Ismét itthon vagyunk. Ez jó, mert nem vagyunk abban a borzalmas kórházban, de rossz, mert itt vannak a házban a nácik.

A kórházban mindössze egyetlen éjszakát töltöttünk, mert csak a pincében volt hely, s így is a földön feküdtünk, s addig sírtam Bianca n vérnek, míg csak elhitte, hogy semmi bajunk, s hajnalban sírva visszaadta a ruhánkat.

Ez már azután történt, hogy megtörtént a kórházban a razzia, s minden férfit elvittek, akinek nem volt rendben a papírja, hiába sebesültek meg a bombázásnál. Egy angol pilótát és egy szovjet katonát is elvittek, pedig azok olyan betegek voltak, hogy teljesen be voltak pólyálva, s úgy kellett hordágyon kivinni ket. A f orvos azt mondta, hogy ez jogellenes, de a német nagy azt mondta, hogy csak a birodalom törvénye a jog, s mindenkit elvittek. A f orvos a falhoz borulva sírt. Én akármennyire féltam, s hiába fordítottam el többször is a fejem, mindig visszanéztem, mert muszáj volt, mert még sohasem láttam síró férfit. Ugyanúgy sírt a f orvos, mint kis Zsiga szokott, s ez nagyon furcsa volt, meg az is, hogy Norberta n vér keresztet vetett rá, és azt mondta: „Én tudom, mi a kötelességem!” És elment a sebesültekkel.

Itthon anyu egyáltalán nem sírt. Egészen természetesen vette, hogy mi már hajnalban hazajöttünk.

Mosolygott, ugyanazzal a merev mosollyal, amivel a razzia alatt is.

- Azóta mindig mosolyog - mondta Ágnes. - Idegek dolga az egész. Ki sír, ki mosolyog, ki pedig nevet.

Csodálkoztam.

- Mit kell rajtunk mosolyogni? El sem tudod képzelni, hogy mennyire féltünk a razzia alatt. Még szerencse, hogy nagyinak szót fogadtam, s mindhármunk nyakába ott volt a kis zacskó, és benne a keresztlevél. Képzeld csak el: ha kis Éváról mégis kiderült volna, hogy bujkál. Ugyanúgy elvitték volna, mint Spiegelné, akit tegnap éjjel az elbújtatott férjével együtt ástak ki a romok alól. Pedig csak a férjét bújtatta, s teljesen keresztény. S ha nem nyafogok annyit, talán Bianca n vér haza sem enged Csak azt nem értem, miért mondta: „Vigyázz a kistestvérkéidre.”

- Mert azt hitte, hogy testvérek vagytok.

- Nem hihette, mert vette ki mindhármunk keresztlevelét.

Ágnes türelmetlenül legyintett, és azt mondta, hogy mit töprengek felesleges dolgokon. Örüljek, hogy nem történt velünk semmi komolyabb baj.

- Már hogyan történt volna? Kis Zsiga egyik fülére majdnem megsiketült. Ezt már nem lehet visszacsinálni.

- A Dragony dolgát sem lehet visszacsinálni - bólintott Ágnes elszomorodva.

- Milyen dolgát?

- Megszökött a sógorn jéhez.

- Mi ebben a baj? Hiszen valamennyiüknek oda kellett volna menni.

- Semmit sem tudsz. Dragonyné áruló. Engem is bezárt, amikor ott jártam. A kamraablakon kellett kiszöknöm.

Mindig tudtam, hogy Ágnes nagyszer en mászik.

- Teljesen kifértél?

- Amint látod.
- A Dragony nem fog kiférni - t n dtem.
- Dragony már sehonnan sem fog kiférni. Elfogták és lel tték.

- És Szvobodáék nem is mehetnek sehova?

- Amint látod.

Ez nagyon rossz hír volt, sokkal rosszabb, mint amire számítottam.

Nyugtalanul jártam-keltem, s egyre csak Dragony járt az eszemben. Lehet, hogy hozzánk is kiküldik a razziát még egyszer, s akkor már tudják is, hogy mit hol kell keresni.

- Biztos, hogy nem vallott Dragony?

Máris megbántam a kérdést. Igazán nem azt gondoltam, hogy Dragony áruló, egyszer en csak megjijedtem. De Ágnes azt mondta, a feltételezés majdnem olyan, mintha rágalmaznám, s jellemz rám, elképzelni sem tudom, hogy vannak emberek, akik semmilyen körülmények között sem hajlandók vallani.

Éppenséggel többször megpróbáltam már elképzelni. Én is azért tettem oda a jeges korláthoz a nyelvemet, hogy ha sor kerül rá, ne tudjak vallani.

- Csuda mulatságos lehattél az odafagyott nyelvvel!

Pedig semmi mulatságos sem volt benne. A nyelvem r l lejött egy kicsit a b r, és még mindig nem tudok meleget enni miatta.

Most persze ráérünk fecsegni, mert egész nap a pincében vagyunk.

- Itt is alszunk? Miért? A németek miatt?

- Naná! A szúnyogok miatt! Az a dagadt rmester els nap bepofázta a tojásokat, és ellopta a szalonnát. Tegnap meg a kolbászt is megtalálta, pedig nagyí az alsó polcra dugta. Képzelheted. Nagyí rohant az r-nagyhoz panaszra a tojások miatt. Én el re tudtam,

semmi értelme. Az nagy, amilyen gyagyás, nem foglalkozik ilyen prózai dolgokkal. Nagy tehát lefordította a kamrát a pincébe, s innen hordta fel a fznivalót. Bezzeg én elintéztem Bunkót! Egyszer en beleettem a rántottájába. „Paprikamadchen!” - csapkodta a térdét, röhögött, még a könnyei is folytak, de mit bántam én: röhögjön! F , hogy kevesebbet evett a rántottánkból.

Csodálkozva hallgattam Ágnes. Milyen szemtelen, egyáltalán nem fél a náciaktól sem.

- Mit l gyagyás az az nagy? A légnyomástól? - Mégiscsak furcsa, hogy gyagyás ember nagy lehet, ha még olyan helyen is, mint ez a náci hadsereg.

- Nem úgy gyagyás! - hessentett Ágnes a kezével.
- Egészen. Minket kinevezett vendégnek a saját házukban, de közben nagymama és anyu szabályos cseledek mellette.

- Még mindig jobb, mintha el kellett volna mennünk, s kiderült volna a kuckó.

- Hát persze. Anyu ezért vállalta az egészet. Csak hát nagyon nehéz ilyen helyen vendégnek lenni. Képzeld, mikor megtalálta a szappanomat a fürd szobában, két ujja közé csippentette, s úgy loholt anyuhoz: „A fürd szobámra kényes vagyok!” Láthatod, milyen gyagyás. A saját fürd szobánkba se enged be.

- Lejár a pincébe is?

- Szerencsére nem. Azt mondta, elvb l. De az a lötyög rmester kikotyogta, hogy Sztálingrad óta egyszer en fél minden bunkertól. Ha megszólalnak a szirénák, motorkerékpárra ül, és kifut a városból.

- Nagy szerencse.

- Egészeben véve igen. Csak van egy nagy baj: mániája a sakk.

- A sakk? - Nem találtam benne semmi iszonyút.

Ágnes azonban elmagyarázta, hogy ez igenis baj,

mert anyuval sakkozik; közben azzal a sok marhasággal eteti a német birodalomról, amit a náci vezet kitaláltak: hogy Németországnak egész Európára szüksége van, s t joga van, mert a német fels bbrend , s a többi nép csak arra való, hogy nekik dolgozzon. Tegnap azt is hozzátette, csak addig lehet dolgozni, amíg nekik erre szükségük van, vagyis a szlávok és az egész Balkán sorsa ugyanaz lesz, mint a zsidóké.

- Végtére is mi történt a zsidókkal? - Rendkívül homályosnak éreztem, amit az rnagy mondott, hiszen Mártáékat dolgozni vitték. Mit jelent az, hogy addig dolgozhatnak, amíg arra szükségük van a németeknek? S ha nincs, akkor mi lesz? Vagy éppenséggel mi van velük?

- Fogalmam sincs róla - t n döött Ágnes. - Csak annyit tudok, hogy anyu sírva borult nagymamára: „Nikola! Nikola! Talán már nem is él! ” Apát siratta; alig tudtuk megvigasztalni.

- Félek, hogy ez az rnagy nem is gyagyás, hanem valami más...

Ágnes azonban nem értett egyet velem.

- Már hogyan lenne gyagyás? Mit gondolsz, Gershwin szerint mi?

- Mi lehet egy náci rnagy szerint egy zeneszerz ?!

Ágnes diadalmasan felnevetett.

- Szerinte nem zeneszerz ! Egyáltalán nem! És Heine nem költ , és Einstein nem fizikus... egyáltalán: mindenki, aki nem német, sem nem egyik, sem nem másik, egyszer en csak alacsonyrend , vagyis csak szolgai munkára alkalmas.

- Mégiscsak gyagyás - ismertem be, mert ennyi marhaságot még az életben nem hallottam.

- Ja, és képzeld! Ezt a hólyagot is Nikolausnak hívják, mint apát. De mekkora különbség!

Egy cseppet sem lepett meg. Amióta kiderült Gessler

Johannról, hogy miféle, vagyis hogy hiába vagyunk druszák, ég és föld köztünk a különbség, az ilyen véletlen egyezések engem nem zavarnek.

- Nikolaus Wohl vagy Wahl vagy Weil, vagy a csuda tudja - folytatta Ágnes. - A félreértés elkerülése végett azonnal elneveztem Nikolaus von Wahnak. Rögeszmés Miklós! Jó név, mi?

El kell ismerni: jó név. Mint ahogyan a Bunkó r-mester is jó név. Ágnes csupa jó nevet talál ki, nem csoda, hogy a felnők is Wahnak és Bunkónak hívják a két nácit.

Megkönnyebbültem. Tiszta szerencse, hogy gyagyás náciakat kaptunk! Ezek sohasem veszik észre a kuckót!

2.

Sajnos, apukám, nagyon hamar kiderült, hogy Nikolaus von Wahn nem gyagyás, hanem egészen más.

Délután Bunkó hozott egy fél zsák almát. Gondosan megszámolta, úgy rakta a kamrába. Ágnes fölényesen leste a m veletet.

- Talán még a foltokat és szemölcsöket is megszámolja az almákon, nehogy kicseréljük! Mintha lenne mivel!

Az almavásárlásnak mindössze annyi köze a történethez, hogy ugyanabból kellett nekem bevinni az r-nagynak.

Amikor benyitottam, nagyon furcsán éreztem magamat. Mártáék bútora volt a szobában. Mintha csak náluk lennék! Még az állólámpa is az övék! Ez alatt szokott Kertész néni foltozni.

Az rnagy háttal ült a bejáratnak.

Már majdnem elértem az asztalt, amikor megfordult... és én egyszer en kiejtettem a kezemből a tálat.

- Mindig ilyen ügyes vagy? - hallottam fejem fölött ugyanazt a hangot, amit már volt alkalmam egy ízben hallani, mert Nikolaus von Wahn nem volt más, mint ugyanaz az nagy, aki a kórházban tartotta a razziát.

Szerencsém volt az almákkal. Amíg összeszededgettem ket, addigra sikerült a b gést is abbahagyni.

- Hogy lehet valaki ilyen mafla? - mosta meg újra nagymama az almákat. - Na, itt van, vidd be újra!

- Nagymama, én nem... én soha többet...

- Mi ütött beléd?

- Nagyikám! Az ég szerelmére, ne akard! Ez ugyanaz a náci, aki a kórházban razziázott.

Nagymama rémulően keresztet vetett.

- Aki kivégeztette a sebesülteket?

- Igen - bólintottam. Akkor már mindnyájan tudtuk Laposa rend rt l, hogy mi történt a kórház kertjében, s Bianca n vér miért szöktetett ki bennünket.

-Egy gyilkossal lakunk együtt! - bólogatott nagymama, és neki is folytak a könnyei.

- Valamennyiünk életér l van szó! - Anyu indulatosan kivette kezemb l a tálat. Maga vitte be.

Képzelheted, milyen kényelmetlenül éreztem magamat, amikor kiderült, hogy az nagy megkérdezte:

- Ez is a maga lánya?

- Igen - válaszolta anyu.

- Kár - mondta az nagy. - Olyan nemesen sz ke, hogy akár német is lehetne.

- Nem tudtam, hogy egy Brünhilda a testvérem - hajolt meg el ttem Ágnes, de én ezen egyáltalán nem találtam semmi mulatságost.

Nem sokkal ezután tisztok jöttek az nagyhoz.

Mi éppen havat separtunk Ágnessel.

- Nézd a kis balkáni cigányt! - karolta át Ágnest az egyik.

Ágnes elvörösödött és pofon ütötte.

Most... most... - hunytam le a szemem, amikor láttam megrökönyödésüket.

Azt hittem, máris l ni fognak.

De ehelyett a hadnagy hátracsavarta Ágnes karját, s úgy húzta a haját a halántékánál, hogy Ágnes már alig bírta visszafojtani könnyeit.

- Paprikamadchen! - tapsoltak a többiek, mintha a világ legtermészetesebb dolga az lenne, hogy húzzák egy lány haját, s az, mivel paprikakisasszony, szótlantul t ri.

Nyílt az el szoba.

- Eifer hadnagy! - szólt Nikolaus von Wahn.

A hadnagy eleresztette Ágnest.

- Nem t röm, hogy a bennszülöttekkel barátkozzanak!

így mondta: bennszülöttekkel, s barátkozásnak hívta ezt az egészet.

Bent a szobában pedig leszidta ket.

- Jól megnézték azt a lányt? Az összesen tt szemöldökét, alacsony homlokát, majdnem törpe testalkatát, fekete haját, az alacsonyrend ség összes jegyeivel? Ideje, hogy megtisztítsuk végre Európát!

Ezt mondta Ágnesr l Nikoiaus von Wahn, akinek ugyanaz a keresztnéve, mint neked, édesapám. És azt, hogy ideje megtisztítani t lünk az Európájukat. Nagymama a másik szobából mindent hallott.

Egész délután kitaróan bámultam Ágnest. A legszebb lány az egész családban, s a nácik mégis úgy beszélnek róla, mint egy ártalmas hernyóról.

Alacsonyrend . Szóval szerintük mi valamennyien alacsonyrend ek vagyunk. Akkor már tudtam, hogy nem az alacsony növés eket hívják alacsonyrend nek, mint korábban hittem, hanem mindenkit, aki nem német.

- Mit bámulsz olyan kitaróan? - rezzentett föl gondolataimból Ágnes.

- Hogy milyen szép vagy! - b gtem el magam reménytelenül.

- Hülye, érzelg s Brünhilda - rivallt rám, és otthagzott.

Tudod, mindig goromba, ha dicsérik a külsejét. De most valami egészen mást jelentett ez az egész, mintha azt mondta volna: „Téged megdicsértek a nemesen sz ke hajadért! Legyél vele boldog!”

Oly szörny volt, mintha már nem is akarná, hogy igazi testvérek maradjunk.

- Meg kell értenie, hogy én nem... - hajtogattam elszántan.

És kis Éva hiába tapsolt, hiába képzelte, hogy játék az egész: én tényleg levágtam a két copfomat.

- Úristen! Meg rült! - csapta össze kezét anyu, amikor lejöttek nagymamával.

- Mit csináltál, te szerencsétlen?! - jajgatott nagymama is. - Tönkretetted a gyönyör , hosszú hajadat!

Kis Éva úgy lengette levágott hajamat, mint a gy - zelmi zászlót.

- Igaziból! Igaziból levágta!

- Minek vágta le? - álltak körül kétségbeesetten.

Csak néztem, néztem a hajamat, amit te is úgy szeretted!

- Megkukultál?

- Nem akarok hasonlítani hozzájuk!

- Mit nem akarsz? - emelte fel nagymama a kezét.

- Hozzá ne nyúlj többet! - rontott oda Ágnes. -

Hát nem látod? Miattam tette a kis bolond.

Összeborultunk, és sírtunk nagyon sokáig.

Így történt, drága édesapám. Ha hazajössz, ne csodálkozz: nincs többé hosszú hajam. És nem vagyok többé Brünhilda.

Ennyi az egész, és kész.

BOGÁR A RÉSBEN

1.

Két hét óta mindennap pontosan hét órakor jönnek a bombázók. Minden este, és pontosan hét órakor.

A lakosság már három órakor felkerekedik, és elhagyja a várost, mert van itt három bombabiztos hely: a banképület, a fegyház és még egy a gyár mellett. Mindhármat a hegybe vájták, lefelé több emeletet.

- Pontosan olyan, mint egy valóságos, több emeletes ház, csak olyan, mintha fejjel lefele épült volna - mesélte nagymama. - Sohasem omlik be.

- Legfeljebb a teteje, s mindenki ott fullad - vélte Ágnes, de nagymama szerint ez ki van zárva, hiszen a szellő külön vannak a hegybe fúrva, s kúp alakú tetők védik.

Mindennap pontosan hét órakor jönnek a bombázók.

S mi mindennap délután háromtól négyig az ablakból bámuljuk az utcai felfordulást, vagyis nézzük, hogyan megy az a rengeteg nép a bombabiztos óvóhelyre.

Mert mi nem hagyhatjuk el a házat. Szvobodáék miatt.

Szvoboda és Száva bácsi benn ül a kuckóban, mi pedig kint ülünk a pince másik részében.

A szeplős férfi már nincs közöttünk.

Egy hete Laposa rendőrré jött érte.

- A gyárat le akarják szerelni, és el akarják vinni Németországba!

Nagymama és anyu hiába makacszkodott, a szeplős férfi felöltözött nagymama ruhájába, és elment.

Szvoboda is szeretett volna velük menni, de rá nem fért semmiféle n i ruha, s különben is két embert sokkal nehezebb kiszóktetni, akkor is, ha délutánonként akkora a felfordulás, hogy senki senkit sem ismer meg.

- Még szerencse! - mondtam Ágnesnek. - Különben férfi nélkül maradtunk volna. Száva bácsi olyan öreg, hogy szinte semmit sem számít.

- Szvoboda sem számít sokat, hiszen sohasem jöhet ki a kuckóból.

Ágnesnek igaza van.

Amióta Nikolaus von Wahn itt lakik, vagyis mi is többnyire a pincében vagyunk, Szvobodáék nem hagyhatják el a kuckót, mert a két kicsi kikotyogná. Már régen nem tudnak megborotválkozni, és enni is csak éjszakánként lehet nekik; vagyis annyi, mintha itt sem lennének.

- Persze ha beomlik a ház, Szvoboda mégiscsak segíthet ásni - t n dtem.

- Ha ránk omlik a pince, akárki ás ki bennünket, s akár meghalunk, akár életben maradunk, végünk van, mert kiderül a kuckó.

Erre eddig nem is gondoltam.

2.

Mindennap pontosan hétkor jönnek a bombázók. S mi ülünk a pincében, s hallgatózunk. Hallgatjuk az égzengést, a dübörgést.

Mindennap halljuk, hogyan d lnek össze a házak. Szerdán a mellettünk lev házát érte találat. Tegnapel tt a házunk mögött lev Rigó utcában a fél sor romba d lt.

Ülünk és várunk. Nem mehetünk a bombabiztos óvóhelyekre.

-Itt fogunk elpusztulni! Mint bogár a résben! - hajtogatja Ágnes.

Ágnes állandóan fullad a pinceszagtól, s folytonosan kiszökik az udvarra. Nagymama megparancsolta, hogy ne engedjem fel, de ki tud Ágnesre vigyázni!

Anyu különben is rám bízta, hogy tanítsam kis Zsigát írni és olvasni, hogy ha vége lesz a háborúnak, ne veszítsen egy évet sem az iskolából. Kis Zsiga elég nehezen tanul, mert az egyik füle teljesen süket, s csak kiabálva tudok neki magyarázni.

Jobb lenne, ha anyu tanítaná, elvégre tanítón . De anyu takarít, mos a náci rnagyra, s ha egyedül vagyunk, azzal a rettenetes mosollyal tesz-vesz a pincében, amit l mindnyájan félünk.

Nagymama is csak sóhajtozik. Szvobodáék pedig olyan b ntudattal kuksolnak a kuckóban, mintha leg- alábbis k tehetnének a bombázásról.

3.

Tegnap délután váratlan dolog történt.

A nácik már elhagyták a házat, vagyis üres lett a lakás.

- Gyere, Johanna, nézzük meg az utcát! - mondta Ágnes. Ott álltunk az utcai ablakban, s onnan néztük, hogyan megy az a rengeteg nép a hatalmas bugyrok- kal ki a városból.

Nemsokára bejött nagymama.

- Mit báméskodtok? - förmedt ránk, de olyan vá- gyakozva nézte az utcán siet embereket, hogy rögtön tudtam, a legszívesebben is velük menne.

S ahogy ott álltunk, egyszerre csak szemünk láttára

összeomlott a szemközi ház. Szinte hangtalanul. Nem volt szirénázás, és mindössze délután három óra volt.

Nagymama lerántott bennünket a földre, de Ágnes karját így is összeszabdalta a betört ablaküveg.

- Hiába szerzett Nikolaus von Wahn ablaküveget! - mondtam.

Nagymama rám förmedt, hogy jellemz , milyen felesleges dolgok jutnak eszembe amikor a testvérem karja csupa vér.

Odalent a pincében muszáj volt Szvobodának kijönni a kuckóból, hogy Ágnest bekötözze, vagyis nekem fel kellett hoznom az udvarra a két kicsit, hogy semmit se lássanak.

Mire visszamehettünk, lent már javában folyt a veszekedés.

Nagymama indulatosan csomagolt.

- Ezt nem lehet tovább folytatni! A gyerekeket leviszem a bankba!

Anyu a pinceajtóban útját állta.

- A két kicsit viheted, de Ágnes és Johanna itt marad.

- Meg rültél! - csapta össze kezét nagymama. - Az életükr l van szó.

- Éppen azért maradnak velem.

- Hát nem látod? Itt pusztulunk valamennyien!

- Mondtam, a két kicsit viheted. Az életükért nemcsak magamnak felelek. De Ágnes és Johanna vagy velem marad életben, vagy velem hal meg.

Nagymama sírni kezdett. Keresztet vetett, mint mindig, amikor teljesen felfoghatatlan dolgot hall, azután elment kis Évával és Zsigával.

Szvoboda el jött a kuckóból.

- Miért csinálja ezt, Erna?! Miért nem engedte el a lányokat?

Addigra már anyu is sírt.

- Nem akarom, hogy teljesen árvák maradjanak.
- Menjen maga is velük. Ígérem, a kuckóból ki se mozdulunk.
- Teljesen mindegy. Akár kimozdulnak, akár nem, ha összeomlik a ház, a romeltakarítók úgylis megtalálják magukat.
- Az életükr l van szó! - makacskodott Szvoboda.
- Mindnyájunk életér l van szó! - nézett rá keményen anyu. - S én tudom, mi a kötelességem.

Váratlan dolog történt. Ágnes, aki mindig mindenben anyunak adott eddig igazat, zokogva hadonászott.

- Önz vagy! Mindig csak magaddal tör dsz. Azt hiszed, nem tudom? El vagy ragadtatva, hogy milyen h s vagy! Hogy te még minket is inkább feláldozol, de amit vállaltál, azt teljesíted!

Anyu elsápadt.

- Hogy beszélsz velem? Ezt érdemlem én? Én miattatok jöttem el Széputvarosról is... azt hiszed, nem lett volna jobb apával maradnom?... De azt akarta, hogy titeket megkíméljünk... és te... hát menjetek! Tüstént menjetek!

Indulatosan csomagolt. Valósággal odalökte Ágnesnek a kis b rődöt.

- A fegyházba még felértek, ha siettek!
- Én csak ültem, egyikr l a másikra bámultam. Úgy sajnáltam anyut, hogy folytonosan nyelnem kellett.
- Siess a n véred után! - lökött hátba anyu. - Azt hiszed, nem tudom: alig várod, hogy mehess! Mind egyformák vagytok!

Én tényleg nagyon szerettem volna elmenni, mert minden éjjel Erzsébet néni pincéjére kellett gondolnom, arra az éjszakára, amikor betemetett minket a rom, de mégsem tudtam mozdulni.

Ágnes már az udvaron lehetett, de én még mindig csak ültem.

- Nem hallod?! - kiáltott rám újra anyu.

Egészen megnyugodtam.

- Nem megyek. Én sohasem megyek nélküled.

Anyu keze megállt a levegőben. Tanácstalanul nézett Szvobodára.

- Végteére is egy gyerek... - szólalt meg Szvoboda, s én tudtam, hogy most kifejti, egy gyerek képtelen helyesen dönteni, vagyis nekem kötelességem engedelmeskedni.

Nem akartam, hogy végigmondja, a legfontosabb érvet kiáltottam közbe:

- Apunak megígértük, hogy mindig együtt maradunk!

Addigra már folytak a könnyeim. Egyre a cipőm orrát néztem, és vártam, hogy anyu magához öleljen.

Anyu nem ölelt át.

- Mész, és pontum - rántott fel a díványról.

Úgy lökött ki a pincéből, hogy majdnem orra buktam.

4.

Mire a kapuhoz értem, Ágnes már a második keresztutcánál futott.

- Mindjárt itt anyu! - Villámgyorsan bebújtam a mellettünk levő ház kapuja alá.

Valóban. Anyu hangját hallottam:

-Johanna! Johanna!

Szívdobogva vártam.

Egyszeriben csend lett.

Óvatosan kidugtam a fejem: az utca üres volt. Se Ágnes, se anyu.

Talán mégis utána futott - gondoltam, s visszalopakodtam a házba.

A konyha és a lakás is üres volt.

Bekuporodtam a kamrába az nagy almái közé, s közben folytonosan arra gondoltam, hogy mit fog szólni apu, ha megtudja, hogy nagymama és Ágnes cserbenhagyta anyut.

Mindennek az óvóhely az oka. Ha nem lett volna hova menni, mindnyájan itthon lennénk.

Megszólaltak a szirénák. Jusst is a házban maradok! - helyezkedtem el kényelmesen. Inkább számolok...

Negyvenkettő ig sem értem, amikor tompa dübörgés hallatszott. Már bombáznak!

Csendesen folytak a könnyeim. Nagyon sajnáltam magamat, hogy itt kell kuksolnom a kamrában, hogy nem mehetek vissza a pincébe. Nem tehetem! Anyu elkergetne... de látnia kell, hogy én nem megyek nélküle.

A dübörgés megismétlődött.

Meg fogok halni. Mennyire csodálkoznak majd, ha a romok közül engem is kiásnak. Ágnes nem mondhatja többet: Johanna csak szájai! Nem meri megtenni. Anyu is átölel majd... nem lök ki a pincéből...

A dübörgés egyre közeledett, de már nem is törtem vele. Azon t n dtem, hogy melyik ruhámat adják rám a koporsóban: a fehérét vagy a kéket?

Kár, hogy levágtam a hajamat. Hosszú, kibontott hajjal sokkal szebb lennék. Az is kár, hogy az ember nem láthatja magamagát mint halottat... Jó lenne kikukucskálni, és látni nagymama fekete kalapját és a többieket is feketében... a kicsiknek nincs is fekete ruhájuk... nem baj... nagyfi úgyis be tudja festeni, mert nagyfi mindenhez ért.

Oly boldogtalan lettem, hogy hiába lesznek feketében, úgysem látok bel le semmit, hogy muszáj volt felállnom.

Ott álltam a kamrában, zokogva ettem az almát,

Nikolaus von Wahn almáit. Nem számít. Az almák
úgyis velem halnak...

- Szóval ide bújtál, te híres!? - Anyu világított rám
az elemlámpával. - Na, gyere!

- Nem megyek! - nevettem megkönnyebbülten.

Hiába szidott, én csak nevettem, nevettem, végig az
udvaron, és lent a pincében is.

Anyu dünnyögött:

- Megtaláltam. Bámulatos makacsság van ebben a
gyerekekben.

Szvo bodáékra rá se néztem. Anyura se. „Nem csókol
meg! Nem csókol meg! ” - hajtogattam makacsul, s
jusz is énekelni kezdtem.

- Térj már észre, Jovanka! - szólt rám anyu, s úgy
örültem, örültem ennek a régen hallott Jovankának,
hogy ismét sírni kezdtem.

-Nagy dolog a szeretet! - hajtogatta Száva bácsi,
mintha csak kitalálta volna a gondolataimat.

- Nagy dolog! Nagy dolog! - dünnyögtem én is, és
buzgón írni kezdtem kis Zsiga irkájába az esedékes
szavakat, pedig odafönt egészen közél l hallatszott
a tompa dübörgés, de nekem ezúttal ett l is csak n tt
a kedvem: „Csakhogy nem kuksolok a kamrában! Itt
vagyok anyuval a pincében. Nem is sejti: milyen nagy-
szer , hogy nem kell ott kuksolnom...”

5.

Alighogy lefújták a riadót, az udvaron lépések hang-
zottak.

- Hát te? - állt anyu a pinceajtóban.

Ágnes borult a nyakába.

- Anyukám! Bocsáss meg! Igazad volt!

- Te sem mentél fel a fegyházba?

- Felmentem. Egyedül felmentem. De ott volt Dragonyné is.

- Úristen! Megismert?

Ágnes zokogott.

- Megismert. Alig tudtam megszabadulni. Pedig úgy futottam, mint a nyúl. Folytonosan a nyomomban volt.

-A házig jött? Ágnes, felelj! Ide vezetted Dragonyné-t? - Anyu olyan fehér lett, mint a fal.

Ágnes csendesen megrázta a fejét.

- Elbújtam egy romházban. Hallottam, hogy mellettem szaladnak el. Ketten voltak. Hallottam Dragonyné hangját is. A hangok egyre távolodtak, de én mégsem mertem kibújni. Elhatároztam, hogy inkább az egész éjszakát ott töltöm, de nem mozdulok. Egyszerre csak egy ismeretlen férfi állt fölöttem. „Hát te? Mit keresel itt? ” Elállta a kijáratot. Nem tudtam, mit mondjak neki... „Én csak egy pillanatra... ” - hebegtem, de a férfi bólintott: „Mindent láttam. Gyere! ” A romház ablakán tett ki. A f utcára jutottunk, vagyis éppen ellenkez oldalra, mint ahol a kapu volt. Idáig kísért.

Anyu feíszaladt a pincéb l, kifutott az utcára, hogy megköszönje az ismeretlen férfinak, amit tett. De az ismeretlen férfi addigra már elt nt.

így végz dött a kiruccanás.

Nagymama is belátta, anyunak van igaza: a mi pincénk az egyetlen hely, ahol biztonságban vagyunk.

Mától kezdve ismét maradunk valamennyien. Minden délután háromkor elindul a város az óvóhelyekre, s mi csak bámuljuk ket az ablakból.

És hétkor pontosan megszólalnak a szirénák. Dörög az ég, dong a föld, s mi ülünk a pincében, mint bogár a résben.

AZ UTOLSÓ NAPON

1.

Három héten keresztül minden este bombáztak.

Az utolsó napokban napközben is. Mire a légiriadó megszólalt, már hulltak is a bombák.

- Közel a front! Napok kérdése, és felszabadulunk!

Valahogyan már örülni sem tudtak.

Az események egyre súlyosabbá fordultak.

Nikolaus von Wahnt, Bunkó rmesterrel együtt, a nyílt utcán bombatámadás érte.

A házat ismeretlen nácik foglalták el. Köztük volt Eifer hadnagy is. Telefont szereltek fel, s olyan nagy volt a jövés-menés, hogy meg sem lehetett állapítani, ki lakik a házban, ki tartózkodik csak napközben ott.

Már a megérkezésük napján kiderült, hogy ezeknek a náciknak nincsenek elveik a pincével.

- Hinaus! - rúgta a pinceajtót már az első éjjel Eifer hadnagy.

- A patkány miatt zárjuk! - rebegte nagymama.

Eifer hadnagy, akár csak korábban az örnagy, nem is figyelt. Elhelyezkedett nagymama díványán, és cigarettára gyújtott.

A család rémülten meredt rá. Mindössze a fal választotta el Szvobodáéktól.

Ha eltüsszentik magukat! Johanna makacsul egyre csak a tüsszentésre gondolt, de szerencsére a kuckóban moccanás sem hangzott.

Pedig ott volt Ágnes is.

Anyu még aznap oda dugta, amikor Eifer hadnagyot

a nációk közt meglátta. Jól emlékezett a pofonra, s félt, hogy a hadnagy is emlékszik rá.

Csak meg ne mocsanjon Ágnes! Johanna egyre anyut és nagymamát bámulta, akik úgy tettek-vettek, vetettek az ágyat a két kicsinek, mintha Eifer hadnagy a világon sem volna.

Lejött a többi náció is. Hangoskodtak, fecsegték. Hangjuk betöltötte a pincét.

- A saját hangjuktól nem hallanak semmit! - könnyebbült meg nagymama is, amikor végre lefűjták a riadót.

De Szvobodáék többé meg se mocsanhattak.

A házban, a pincében, de még a padlásán is akkora volt a jövés-menés, hogy sohasem lehetett tudni, mikor, honnan bukkan el egy náció.

Eifer hadnagy is folytonosan barangolta a házat.

A padlásról lehozott egy régi tejüveg lámpát, amit nagymama azért tett oda, mert divatjamúlt gyöngyök lógtak le róla.

A pincében felfedezte a zöld ládát, s a képeslapok közt turkált, és a cigarettatárcákat odaadta a többieknek.

Egyszer a bútorok közé is bekukkantott, s anyu hiába tiltakozott, az egyik fotelt felvitte a lakásba.

- Úristen! Holnap majd eszébe jut, s az összes bútort kipakolja!

Nagymama ismét csak a keresztet hányta magára, s valahányszor Eifer hadnagy a pincébe jött, buzgón vetette, s Viktor bácsiról, a paprokonról meg a gyerekekről mesélt neki, csak hogy valamivel lekösse.

-Igaz is! Hova lett a kis cigánylány? - szakította félbe egy ízben nagymamát a hadnagy.

- Viktornál van. Ennivalóért küldtük le, s nem tudott visszajönni a drága...

Odafent a házban egyre nagyobb lett a felfordulás.

Végül már enni sem tudtak beadni semmit a kuckóba.

A s r riadózás, a katonák folytonos ide-oda szaladgálása miatt egyszer en nem lehetett tudni, hogy mikor indul le valaki a pincébe, hogy mikor érik tetten ket.

- Meddig bírják ki? - nézett anyura nagymama.

- Nem tudom. Szerencsére van velük egy kanna víz még.

- Nem hagyhatjátok ket! - Johanna orra bedagadt a sírástól, egyre csak a kuckó felé hallgatózott, ahonnan semmi nesz sem sz r dött ki.

- Majd meglátjuk! - sóhajtott nagymama, de kés bb anyunak azt súgta: - Ma éjjel becsukom a pincét, és beadom nekik az ételt. Nem érdekelnek a nácik. Dörömböljenek, ha kedvük tartja.

Anyu kiismerhetetlen arccal nézett el fejük fölött.

- Majd meglátjuk. - Azzal már ment is fel a konyhába.

- Mindig ilyen kiismerhetetlen, ha valami bántja! Te csak ne félj semmit! - vigasztalta nagymama Johannát, de az szeme is tele volt könnyel.

Nagy sokára anyu ismét lejött a pincébe. Az arca sugárzott,

- Leszerelik a telefont!

- Mit beszélsz?

- Csomagolnak.

- Ó, Erna! Erna!

Nagymama hirtelen felkapta az üres mosdótálat, s teljesen feleslegesen elindult vele felfelé. Johanna vette ki a kezéb l.

- De nagyí, hiszen nincs is benne víz, amit kiöntson!

2.

Az esti légiriadó is elmaradt.

Bombázás sem volt.

Egész éjjel a német tankok csörömpölését hallgatták.

-Jóskút felé mennek. De hiába! Amikor átjöttünk a piactéren, egy személygépkocsiból az egyik tiszt megkérdezte: „Merre van Jóskút? ” S ahogy arra fordultam, hogy megmutassam, láttam az ágyúk torkolat-tüzét. „Már ott is? ” - kiáltott fel a náci, s továbbrobogtak - mesélte Ilus néni, aki még kora este érkezett meg öreg édesapjával együtt hozzájuk. - A völgyben már közelharcok folynak.

Reggelre kelve Laposa is megérkezett Muncz bácsival. Laposa civilben volt.

- A várost bekerítették. Lent a völgyben még harcok dúlnak...

De már ment is, csupán Muncz bácsit bízta rájuk.

- Vigyázzanak!

- Mire?! - ugrált Ágnes boldogan. - Hiszen ismét senki földje lettünk! S nemsokára itt vannak a szovjet tankok! Anyu! Menjünk a tet re! Nézzük meg a tankokat!

Anyu szigorúan mindenkit leparancsolt a pincébe.

Odalenn nagymama Száva bácsit vízben f tt babbal etette. Száva bácsi az utolsó napok éhezését l annyira legyengült, hogy mindent ki hányt.

- Mindenünk elfogyott - tördelte nagymama a kezét. - Pedig ha csak egy pohár tejünk lenne!

- Ha maradt volna egy kis kukoricakása - t n dött Szvoboda.

- Igaza van! - csillant fel nagymama szeme. - Kukoricánk még van.

Azzal már ment is fel a konyhába.

Johanna hosszan bámult nagymama után.

- Mindenünk elfogyott. Nem sütünk gesztenyés lepényt apának...

Nagymama feje villant fel a lépcsőn.

- Itt vannak! Az utca végében láttam egy szovjet tankot.

- Felszabadultunk! - Anyu átölelte Illus nénit, Ágnes pedig kis Évát kapta a magasba.

- Megmenekültél, kis bogár!

- A tank egy sorozatot adott le. Majd megfordult és visszament - folytatta nagymama.

Johanna aggódva nézett a feltekre.

- Lehet, hogy ismét visszajönnek a németek?

- Nem. Ne félj, Johanna - mondta Szvoboda. - Az a tank felderítő volt. Rövidesen megkezdik a bevonulást. Most már addig senki sem mehet fel.

- Még mit nem! - tiltakozott nagymama. - Száva kását fent hagytam.

Indult is vissza.

Mikor a zöld kásával megjelent a lépcsőn, sápadtan motyogta:

- Nem értem. Tisztán láttam az utca végében a szovjet tankot, most meg... mintha Eifer hadnagyot láttam volna az előszobában...

- Ugyan, mamus - szólt közbe anyu -, Eifer hadnagy még tegnap elment. Rémekeket lát.

- Nem. Nem látok rémekeket. Eifer hadnagy volt...

Szvoboda fellopakodott a házba.

A ház teljesen üres volt. Nem talált senkit.

Nagymama makacsul hajtogatta:

- Egészen biztosan látottam.

3.

Két órákor feldübörgött az utca.

- Tankok! - ugrott fel anyu.

A házból egyel re semmiféle zaj, lépés sem hallatszott le.

Csak a tankok dübörögtek. Hangjuk betöltötte a pincét.

Egy hosszú óra után végre léptek hallatszottak.

A pincében lev k valamennyien felugrottak.

- Itt vannak!

A katonákon nem látszott ünnepélyesség. Sárosak, elcsigázottak, gyanakvók voltak.

A négy férfit a falhoz állították.

- Nyemci? - szegezte az egyik géppisztolyát Szvobodára.

- Nem vagyok német. Menekült vagyok - felelte Szvoboda oroszul.

A katona megemelte géppisztolyát.

- Honnan tudsz oroszul? Kint voltál a fronton! Mi?!

Anyu ugrott közéjük.

- Nem! Nem! Nem fasiszta! - Rémülten vette észre, hogy magyarul beszél, s a katona semmit sem ért bel le.

- Ó, istenem! - keresgélte a szláv szavakat, hogy mit is mondjon, hogy megértsék. - Deportált... - nyögte ki végül azt a szót, ami a világ minden nyelvén egyet jelentett.

A többiek dermedten nézték a katonát.

- Megérti?

Megértette. Leengedte géppisztolyát, és várakozva nézett a közéjük lép hadnagyra.

- Dokumentumod van?

Szvoboda a kabátja béléséb l varázsolta el iratait.

- Szerb vagyok. Szerb munkaszolgálatos. Ez az aszszony negyedik hónapja bújtat társammal együtt.

Egyszeriben megváltozott a katonák hangulata.

- Tavariscsi! Tavariscsi - ujjongott az el bbi katona, mintha nem is szegezte volna géppisztolyát Szvobodának.

A hadnagy megérezte a helyzet furcsaságát.

- Meg kell érteniük: Szásának az egész családját kiirtották Ukrajnában.

A Szásának nevezett katona addigra már Zsigával turkált a nagy zöld ládában a régi képeslapok közt.

- Burzsuj ! Burzsuj! - nevetett jóíz en a sportruhás, pipás férfi képe fölött.

A többiek megnézték a kuckót, ahol Szvobodáék oly hosszú idő t töltöttek. Elismer en bólogattak, amikor kiderült, hogy közben fent a házban nációk laktak.

- Derék asszony! Igazi h s! - ölelte anyut a hadnagy.

Majd nagymamát sürgették:

- Mamka! Vize! - Nagy persze egy szót sem értett az egész b l. Johanna fordította.

De amikor nagymama a kanna fedelét teletöltötte, a katonák mégis jóíz en nevetni kezdtek.

- Nem inni! Mosdani!

Anyuék felvonultak a konyhába. Csak Muncz bácsi és a gyerekek maradtak lenni.

Ágnes kis Évával forgott körbe-körbe. Muncz bácsi pedig Zsigával a képeslapokat rakta vissza a ládába.

Egyedül Johanna ült csüggedten a helyén.

- Mi bajod? - förmedt rá Ágnes.

- Másnak képzeltem. Azt hittem, örülnek nekünk.

Ágnes csodálkozott.

- Örültek is. Azt mondták, anyu h s!

Johanna fejét rázta.

- Majdnem agyonl tték Szvobodát.

- A csudát. Csak igazoltatták.

- Géppisztollyal.

- Azt hiszed, a háború egyszer ? Honnan tudhatják

el re, hogy az a fiatalember, akit itt találnak, kiféle? Barát? Ellenség?

Johanna konokul bólintott.

- A katonáknak tudniuk kell, ki a barát, ki az ellenség. Már az arcáról meg kellene állapítaniuk.

- Szamárság - szólt közbe Muncz bácsi. - Senkinek sincs semmi sem az arcára írva.

- Muncz bácsinak igaza van. Az arc nem dokumentum. Az arc semmi. Nikolaus von Wahn arcára sem volt felírva a sebesültek kivégeztetése - folytatta Ágnes.

- Mégiscsak kellene valami biztos módszer, hogy azonnal, az els percben tudni lehessen, hogy ki kicsoda.

- Gyerekség - vigasztalta Muncz bácsi. - Ilyen módszer csak a fantáziádban létezhet. Majd ha elvonult a front, esetleg már holnap vagy holnapután, mindenütt tisztázzuk, hogy ki-miféle.

Johanna makacsul tovább folytatta.

- A szepl s férfi arcára sincs semmi sem írva. Laposáéra sincs. S még a tetejében rend r is.

- Laposáról mi tudjuk, hogy kiféle - válaszolta Muncz bácsi -, a szepl s férfinak pedig kit n papírjai vannak: akadályozta meg a többi munkással, hogy leszereljék Bükkösben a gyárat.

Johanna hirtelen felugrott.

- És ha apa... ha apa elvesztette az iratait?

Ágnes indulatosan felcsattant:

-Apa nem gyerek! Tudja, mit kell tennie. Miért éppen vesztette volna el a papírjait? Látod, Szvoboda is végig meg rizte. - Hirtelen összezsapta kezét. - Johanna! Lehet, hogy apa már a héten megjön?

- Talán már holnap! - sugárzott Johanna.

Ágnes ismét felkapta kis Évát.

- Megjön apa! Megjön apa!

Kis Zsiga arca az apa szóra felélénkült.

- Jovanka! Megjön apa?

Johanna boldogan ölelte magához.

- Megjön... megjön!

- Tudtam, hogy kibújik a teherautóból! - Zsiga arca is sugárzott.

Johanna elszomorodott.

- Hazudtam. Gyalázatosan hazudtam. Az apja már sohasem jön meg... soha többé... hiába vagyunk Májkónak egyforma unokái... az apja már... - ráborult a kisfiúra. - Zsiga! Én mindig a testvéred maradok.

A kisfiú csodálkozva bámulta.

- Persze, hiszen felfogadtalak. - Nevetett, bizakodó, áttetsz örömmel. - Ágnes is vállaltam.

Ágnes már a pincelépcsőn állt.

- Gyere, Johanna! Menjünk a tetőre!

- Elment az eszed! - förmedt rá Muncz bácsi. - Az utca tele van tankokkal.

- Éppen azért. Látni akarom a tankokat.

- Ne, Ágnes! - ugrott fel Johanna. - Muncz bácsi, ne engedje! Ez, ha mondja, meg is teszi!

- Félsz, te híres?! - kiáltott Ágnes, s már futott is felfelé.

Muncz bácsi a rossz lábával be sem érte.

- Eredj, szólj anyádnak! - fordult Johannához. - Ez a kerge lány még valami bajt csinál fent.

Johanna kettesével szedte a lépcsőfokokat.

4.

A továbbiakat soha többé nem tudta pontosan egymásba illeszteni.

Az udvaron ismeretlen szovjet katonák tisztogatták csizmáikat. Johanna csak Szását ismerte fel közülük.

A konyhából is jókedv zsvivaj hallatszott.

- A testvérem? - szólt Szásához Johanna.

- Felment a lengyellel a tet re.

- Lengyellel? - Johanna nem értette.

- Lengyellel. Borisszal. Borisz jó fiú. Borisz h s.
Borisz átszökött hozzánk a fronton. És Borisz udvarias.
Felment a testvéreddel. A testvéred nagyon kíváncsi.
Látni akart igazi szovjet tankot. Sokat, sokat.

A padláson lövések dördültek.

Johanna tisztán hallotta: Ágnes sikoltott.

A lövések megismétl dtek.

- Nyemci! - kiáltott valaki.

A katonák géppisztolyukért nyúltak. A konyhából
és az utcáról odatódultak a többiek is.

Johanna akkor már a falnál feküdt. Szása rántotta
oda.

A katonák mögött anyu és Szvoboda jelent meg.

- Ágnes! Ott! - Johanna megpróbált feltérdelni, és
iszonyodva mutatott a padlásra.

A lövöldözés feler södőtt. Szvoboda lerántotta
anyut is a földre.

-Ágnes! Ágnes! - Anyu dobálta magát Szvoboda
karjaiban.

Valaki Johannát a konyhába húzta, de még hallotta:
anyu ismét sikoltott.

Johanna körül ismét búgni kezdtek a hangok. Öblö-
sen, mint lent, a beomlott pincében, Erzsi néninél:
búgtak búgtak, s fekv helyzetében is úgy érezte, hogy
körbefordul vele a konyha.

Az arcára csapódó hideg vizet is érezte. Nagymama
hangját is hallotta:

- Le kell vinni a pincébe!

Érezte, hogy valaki viszi, viszi. Szinte úszott a leveg -
ben.

A hideg leveg úgy csapott arcába, mint a víz.

Kinyitotta szemét.

El szőr az eget látta. Az alkonyodó s mégis világos márciusi eget. Aztán a falat látta, a lecsurgó hólét l foltos, málló falat.

A feje lecsuklott. S akkor vette észre a földön fekv , a letakart arcú Ágnest, Boriszt és egy német egyenruhás alakot.

- Eifer hadnagy! - motyogta Johanna, és ismét elsötétült körülötte minden.

A LETAKART ARCÚ LÁNY

- Jovanka! Fuss! - kiáltott Ágnes.

Nem az igazi Ágnes volt, hanem a nyolcéves kölyök Ágnes, a szépudvarosi egyszerű-volt kistestvér.

Johanna futni kezdett. Hosszú kamaszlábaival fűrgén szelte át a kertet. Hallotta saját lihegését, lába alatt a kavics csikordulását, érezte izmaiban a futás könny iramát: kölyök Ágnes nem tudta beérni.

Kölyök Ágnes szinte úszva repült át a rózsák közt. Már a ház el tt sikoltozott:

-Jovanka! Fuss!

Egyenesen befutott az ebédl be.

A székeken ott ültek a vendégek. Úgy, ahogyan egyszerű Johanna már látta: Májkó, Iván bácsi, Etelka. Szemben velük Jolánka, Márta és a letakart arcú lány. Csak apa nem volt köztük.

-Jovanka! Fuss! - sikoltott kölyök Ágnes, és oda-szaladt a letakart arcú lányhoz.

Lerántotta arcáról a kend t.

A lány szintén Ágnes volt. A tizenhét éves, az igazi.

- Te vagy?

Johanna különösképpen semmi szomorúságot sem érzett. Boldog volt. Úgy nyújtotta kezét Ágnesnek, mintha semmi sem történt volna.

Ágnes nem vette észre. Elnézett feje fölött, mintha valaki mást látna. Mégis rá van írva az emberek arcára minden.

Johanna azonnal megértette: Ágnes Eifer hadnagyra gondol.

- Láttad?

- Láttam. És most már tudom: az arc is dokumentum.

- Nem kellett volna kimenned a tet re.

- Mellékes - rázta meg fekete fürtjeit Ágnes. - Eifer hadnagy akkor is ott volt, és lesett ránk.

Johanna valami vigasztalót szeretett volna mondani:

- Eifer hadnagy nincs többé.

Ágnes bólintott.

- Ez várható volt. Végtére is ott volt a lengyel kiskatona és a szovjet tankok.

Nem mert többé Ágnesre nézni. Úgy érezte, Ágnes a szemeib l azonnal kiolvassa: a lengyel kiskatona sem él már.

Hirtelen ébredt.

Az udvaron gyereknevetés szállt.

Szállt, szállt, édesen, visszatarthatatlanul.

- Évuska! Fuss!

- Megfoglak! Zsiga! Megvagy!

A papírral bevont ablakon át a nap tompán fénylett. Akár egy lámpa a tejüveg bura alatt.

- Hány óra van?

- Fél tíz - hallotta feje fölött nagymama hangját.

- Március huszonharmadika?

- Nem, kislányom. Huszonharmadika már régen elmúlt.

Johannát nyugtalanság fogta el.

- Fel kell köszöntenem Ágnest. Ma van a születésnapja...

Nagymama könnyei csendesen folytak.

- Már az is elmúlt, Johanna.

- Haragszik, hogy nem köszöntöttem fel?
- Ágnes már soha többé nem haragszik senkire.

Johanna bólintott.

- Tudom. a letakart arcú lány.

-Jovanka! Fuss! - sikoltott ismét kölyök Ágnes.

Kifutott a kertbe. A szépuvarosi kertbe, a rózsák közé.

Szállt a labda. Egyre magasabban.

- Kapd el, Jovanka!
- Eltörik.
- Soha többé nem törik el semmi.

Ismét szaladni kezdett.

-Jovanka! Fuss!

Bárhogyan erlködött, most sem tudta megfogni.

- Hogyan lehetséges ez? Hiszen most sokkal kisebb vagy, mint én.

Kölyök Ágnes már a f ben ült.

- Teljesült a vágyad. Te lettél a nagyobb. Nemsokára tizennégy éves leszel, aztán tizenöt, tizenhat, tizenhét, húsz, harminc, ötven... száz! Te leszel a nagyobb. Mindig te leszel a nagyobb: örökre.

Johannát mély szomorúság fogta el. Leült a kislány mellé. Ölbe vette.

- Hiszen te nem is vagy igazi Ágnes. Te csak emlék vagy. Az igazi a házban ül, négy évvel id sebb, mint én.

Kölyök Ágnes fejét rázta.

- is csak emlék. a letakart arcú lány. Láttad t? Akkor. Milyen volt? Tudni akarom.

- Nem emlékszem rá. - Johanna elfordította a fejét.

- Hazudsz! Abból a ládából csináltak neki kisházat, amiben az a sok régi képeslap volt. S te láttad, amikor beletették.

Valóban. Mintha látta volna. A letakart arcú lányt.

A zöld ládában. De ezt nem lehet egy gyereknek elmondani.

- Semmit sem láttam.

Kölyök Ágnes sírt. Apró ökleivel a mellét verte.

- Semmit se láttál! Semmit! A legfontosabbat elmulasztottad.

Hirtelen eltűnt a szeme elől.

Eltűnt a kert is.

Ott állt a várfői utcán seprűvel a kezében.

Hó volt. Mindenütt hó és jég.

Persze. Hiszen el kell seperni a havat.

Hiába seperte. A hó egyre több lett. Már ki sem látszott belőle. Jöhetne már Ágnes. Kettesben hamarabb végeznénk...

Ágnes helyett Eifer hadnagy állt eléje.

Kezében két copfját tartotta.

- Hiába vágta le a hajadat! Ágnes mégsem testvéred többé.

- Nem igaz! Nem igaz!

A saját sikoltozására ébredt.

Az ágy lábánál Ágnes állt. Fehér köpenye alól ki-villant katonaruhája. Szovjet katonaruha volt, nagymama mégis németül szólt hozzá:

- Ljuba Petrovna! Ez iszonyú! Alig van észnél!

- Ne aggódjon. Meg fog gyógyulni. Fiatal és erős.

Johanna erközdve kutatott emlékezetében: ki ez a lány, ha nem Ágnes? Mert mégsem...

- Nem te vagy Ágnes?

- Én a doktornő vagyok. Meg foglak gyógyítani.

- Hiába. - Johanna csüggedten nézett maga elé. - Eifer hadnagy úgyis a padláson les ránk.

-Figyelj rám, Jovanka! Nincs itt semmiféle Eifer hadnagy! Érted? Soha többé.

- Köszönöm.
- Mit köszönsz, te csacsi?
- Hogy Jovankának hív... engem már senki... csak Ágnes. Hívják be t is, hogy hallja: ismét Jovanka vagyok.
- Ágnest nem lehet, Jovanka.
- Tudom - világosodott meg benne ismét a valóság. - a letakart arcú lány.

Mindez szinte egy percig sem tartott.

Ismét el tte állt kölyök Ágnes.

- Pincézzünk!

A nagy zöld ládában turkált.

- Nézd, mennyi kép! Ez itt apa! Ez Márta! Ez Gülü-baba! Ez Jolánka! Ez Szása! De már a mosolygó Szása, mert anyu h s lett... - hirtelen elkomorodott.

- Ezt nem ismerem...

Eifer hadnagy képét nyújtotta Johanna felé.

- Én sem ismerem - rebegte Johanna, de a kép megszólalt:

- Ismersz! t is ismer! a Paprikamádchen!

-Nem igaz! Nem igaz! t nem ismered! t sose láttad!

A náci már nem is kép volt, s k sem a pincében voltak, hanem ismét a szépudvarosi kertben.

- Nem engedem! Fussál! Ágnes, fussál!

Kölyök Ágnes lelkendezve futott, Johanna mindenütt a nyomában, s egyre gyorsabban, egyre eszeveszettebben, mert tisztán hallotta maga mögött Eifer hadnagy kopogását.

Már-már kiértek a kertből, amikor meglátta a kerítést.

- A kék kerítés! - torpant meg iszonyodva. - Benn tte a kaput is a kék kerítés!

ismét felébredt.

- Nagyi! A kék kerítés! Meg a pince... hozd fel Ágnes, mert ott van is...

- Senki sincs a pincében, kislányom.

- A kuckóban sem?

- Ott sem.

- Ez különös. Szvobodáéknak mégis sikerült kiszökniük?

- Nem kellett szökniük. Pecsétes írást kaptak a szovjet parancsnokságon, és hazamentek.

- És azzal a pecsétes írással baj nélkül hazaérnek?

- Hát persze.

Johanna felkönyökölt az ágyban.

- Nagyi, kérj tőlük pecsétes írást arról, hogy bontsák le a kék kerítést, hogy hazamehessünk.

- Hiszen itthon vagyunk.

- Szépudvarosra akarok menni. Ágneshez. De ott a kék kerítés.

Ismét a kertben volt. Ott ültek a hatalmas cseresznyefán Ágnessel. De furcsa módon most nemcsak Ágnes, maga is kisgyerek volt.

- S a kék kerítés?

- Miféle kék kerítés? - csodálkozott Ágnes.

Johanna körülnézett. A kék kerítésnek holt helye volt.

- Egyél, Jovanka.

Johanna boldogan enni kezdett. De minél többet evett, annál éhesebb lett.

- Hát persze. Cseresznyével nem fogsz jóllakni. Menjünk nagyihoz. Nagyi gesztenyés lepényt sütött.

Johanna rémülten kalimpálni kezdett apró gyerek-lábaival.

- Nem merek! Nem tudok! Ágnes, vigyél le!

Apa állt a fa alatt.
- Miért vitted fel Jovankát? Hiszen még kicsi. Nem tud lemászni.
Felnyúlt érte, és leemelte.
Johanna boldogan fúrta fejét apa fehér kabátjába.
- Menjünk nagyihoz! Gesztenyés lepényt süített babból!
Ott álltak a várfi utcán, nagymama háza előtt.
Apa még mindig karján tartotta a négyéves Jovankát, és Ágnes kezét is fogta.
Nagymama eléjük jött.
Kezében az aranyszegélyes, letakart tál volt.
- Gesztenyés!

Ugyanarra az éhségre ébredt, amit a kertben is érzett.
- Nagy!
- Tessék, kislányom!
- Gesztenyés lepényt adj!
- Hála istennek, csakhogy éhes vagy!
Teát hozott, lekvárt és négyszögletes kenyeret.
Johanna csodálkozva forgatta.
- Szovjet katonakenyér. Sohasem hittem volna, hogy lehet a kocka.

Halkan nyílt az ajtó. A doktornő jött ismét. Mögötte Szása kukucskált.
- Meggyógyult a kislány!
Johanna később látta, Szása egy kutyát tart a kezében. Pár hetes, apró kölyökkutyát.
- Boriszé volt. Most nincs gazdája. Akarod?
Johanna nézte, nézte a kutyát és a vidám katonát, akinél immár nem volt géppisztoly, s az arca olyan puffók és fitos volt, akár kis Éváié.
Csendesen, megelégedetten bólintott.
- Mégis rá van az arcokra írva minden.

AZ ELCSERÉLT ARCOK

Anyu ott feküdt az udvaron egy nyugágyban.

Johanna első pillantásra szinte nem is vett rajta észre semmi különöset.

Igaz, betegsége óta ez volt az első hosszabb útja.

Még mindig szédült, s az áprilisi nap is vakította.

Anyu ott feküdt a nyugágyban a kockás pléddel betakarva.

Johanna szinte lebegve közeledett feléje.

Az arcára nézett. Furcsa szorongás fogta el.

Anyu nem sírt, nem mosolygott. Az a merev, t le szinte teljesen függetlenül létez merev mosoly sem volt az arcán, ami mindig, a legnehezebb napokban is rajta ragyogott.

Semmi sem volt az arcán. Üres volt, mintha láthatatlan szivaccsal letörölték volna.

- Végre összeszedted magad - állapította meg Johannáról, de ezt is csak úgy mellékesen, mintha tulajdonképpen semmi jelentése sem lenne.

Johanna állt, állt, pedig egyre jobban szédült. Várta, hogy anyu ráemelje szemét.

Anyu csak maga elé nézett.

- Ágnes sohasem volt beteg.

Johanna csodálkozott. Nem értette anyut. Hiszen Ágnes gyakran beteg volt. Ha a szél megfújta, begyuldadt a torka, s oly érzékeny volt a szagokra, a melegre, hogy a legváratlanabb pillanatban összeesett.

- Ágnes maga volt az egészség - folytatta anyu. - Hosszú életet élt volna...

- Skarlátja volt! S mindig fulladt a pincében!

- Skarlátja? - Anyu úgy pöccintette feléje a szót, mintha egy apró, semmi tollpihe lenne. - De micsoda skarlátja! Láztalan, gyenge kis semmiség. Mások eszméletlenül feküdtek, láztól cserepes ajakkal. Az er s szervezetének szinte meg se kottyant. Észre sem lehetett venni, hogy beteg. S milyen fegyelmezetten feküdt! Mint egy kis angyal! Ágnes nem akart felesleges szövdményekkel engem felizgatni. Maga volt a tapintat.

Kábultan sétált vissza a szobába. Jól emlékezett: Ágneszt szinte nem lehetett ágyban tartani. Állandóan a szomszéd kórtermekben kóborolt, s egyszer a földszintre is leszökött... és a fegyelem! Ha meglátta az injekciós t t, már sírt. Képtelen volt egy fogtömést nyugodtan t rni. A legapróbb betegség úgy színez - dött ki emlékezetében, hogy nagymama könnyei potyogtak a jóíz nevetést l. Egyszer pedig úgy jött haza egy vérvételr l, olyan tragikusan, olyan feldúltan, mint-ha legalábbis a karját vágták volna le.

Lám, anyu mindezt, elfelejtette.

- Hagyd rá, kislányom. - Nagymama teljesen igazat adott Johannának, de anyut is védte. - Anyu most beteg. Meg kell értened. Kés bb majd minden megváltozik.

Kés bb. De mikor?

Egyáltalán: miféle furcsa betegség az, hogy csak fekszik a nyugágyban, füttyül Johanna állapotára, kis Zsigát észre sem veszi, s hagyja, hogy nagymama kurkássza ki, hol osztanak kenyeret, babot vagy krumplit.

Nem olyan egyszer ma élelemhez jutni. Szinte nincs is az egész városban. Néha egy-egy kocsirakomány megérkezik valahonnét, s azt percek alatt szétosztják. Annak jut bel le, aki szemfüles, aki a sor elején áll.

Anyu, aki mindig maga volt az él kötelesség, most t ri, hogy nagymama órákat szaladgáljon azért a csekély kis ennivalóért, ami gyakran csak egy napra elegend .

Ljuba Petrovna, a kedves orosz doktorn , aki kezdetben mindkett jüket gyógyította, azt mondta, hogy mindez a megviselt idegei miatt van.

- Meg fog gyógyulni, Jovanka. Csak id kell hozzá.

Ljuba Petrovna már rég nincs a városban, az öreg Ecserdi doktor jár anyuhoz, de sem okosabb.

Anyu fekszik a nyugágyban.

Ágnes kiskori csínyjeit feledve, csupa olyan történetet mesél róla kis Évának, ami csak vele, Johannával történt meg.

Kis Éva az egyetlen, akit anyu ugyanúgy gondoz és szeret, mint régen.

- Te vagy az én Ágnesem ajándéka. Te vagy az én kicsi lányom.

El ször örült neki. Kell hogy legyen valaki Ágnes helyett, aki feledteti vele ezt a nagy szomorúságot.

De lassanként be kellett látnia: féltékeny kis Évára.

Furcsa érzés volt. Kis Éva neki is Ágnest jelentette. „Kis Éva az eleven bizonyíték, hogy micsoda lány volt az én Ágnesem!”

Így mondta is: az én Ágnesem. Makacsul felidézve azt az Ágnest, a valódit, akit anyu elfelejtett. Persze mindez mit sem változtatott a dolgokon.

Kis Éva ártatlan, szinte önzéssel sütkérezett anyu túláradó szeretetében. Nem tett jót neki. Egyre többet árulkodott kis Zsigára, s féltékenyen rizte t le játékait. Anyu ezt nem vette észre. Mintha elvesztette volna igazságérzetét is: mindig kis Zsiga kapott ki, ha a két kicsi összeveszett.

- Erna néni már nem szeret engem! - Kis Zsiga bánatosan kullogott nagymama után.

- Mondd, neki: anyu! Hiszen megígérted, hogy a kislátod leszel.

- Megígérted. De elfelejtette. Már nem szeret. Johannát sem szereti.

Johannának csendesen folytak a könnyei: kis Zsiga hát kimondta végre az igazságot.

- Nem szeret. Illetve minden tulajdonságomat átruházta Ágnesre. Ágnesben szereti azt, aki én vagyok. Elcserélt bennünket.

Valóban. Johanna ártatlan kis felengedéseit olyan szigorúsággal fogadta, mintha égbekiáltó dolgokon kapta volna rajta.

- Mit ugrálsz? - förmedt rá, amikor kis Zsigával hazaértek a sorállásból. - Egy ekkora lány! S ugrál, mint a levelibéka!

Ez persze nem jelentette azt, hogy a következőkben ne éppen azért korholja, mert túlságosan is csendes lett.

- Ebben a korban az ember nem savanyított uborka. Kedves, mosolygós, könnyed. Persze az illedelmesség határain belül. Az én Ágnesem ilyen volt. Öröm volt ránézni.

- Az Ágnesem illedelmesen mosolygott, az én Ágnesem pedig kiült a tetőre, és onnan rikoltozott le Gülbabának - borult Johanna nagymamára. - Nagy! Ezt nem lehet tovább bírni!

- Muszáj. Várni kell. Majd minden rendbejön, meglátod.

- Nem is beteg! Egyszer én csak nem szeret már.

- Mit tudsz te erről, gyerek! Még mindig jobb, mint ha siratná... - Nagy mostanában gyakran nem tudta befejezni mondatait: elhallgatott.

- Nagy! Hát nem érted? Ágneset sem úgy szereti már! Nem az igazit, hanem akit kitalált magának.

- Ki így, ki úgy védekezik a bánat ellen. Kislányom, édesem, na, ne sírjál! Mindez elmúlik, meglátod!

Nagymama újabban bölcsekedett is, de Johannának ez kevés volt.

Nagymama bölcsekedései sokkal inkább a bizonytalan messzeségbe vezettek, mint félbeszakadt gondolatai.

- Imádkozz értem, nagy! Imádkozz, hogy anyu szeressen!

Nagymama csüggedten széttárta kezét.

- Én már nem szoktam imádkozni, Johanna. Bellem kifogyott az Isten.

Johanna iszonyodva feküdt le. „Nagyiból kifogyott az Isten.” Nem értette. Nagymama mindig vallásos volt, sokkal vallásosabb, mint bárki a családban. Úgy hitt a földöntúli hatalmak csodatev erejében, hogy Ágnessel gyakran megmosolyogták. És mégis kifogyott belé az Isten... Lehetséges ez?... Ha igen, akkor az is lehetséges, hogy anyuból végképp kifogyott a szeretet.

Egyre féltékenyebb lett Ágnesre. Nem. Nem ez volt az igazság: haragudott Ágnesre. - Lehet, hogy ez már nem is harag, hanem?... - Nem mondta ki, hogy gy lölet, de a szó mégis létrejött, benne izzott.

Egy pénteki napon anyu eleven érdekl déssel vizsgálta a kislányt.

-Mégis meggyógyul! -dobbant meg Johannában a remény.

Valami más történt.

- Hova lettek a copfjaid? - kérdezte Anyu. - Már napok óta töröm rajta a fejemet. Miért vágátok le? Csak nem vagy tetves?

- Elfelejtette! - rémült meg Johanna. - Elfelejtette. Nagyinak mégis igaza van: anyu beteg.

A felismerés még szerencsétlenebbé tette. - Lehet, hogy ez örökre így marad? Soha többé nem emlékszik semmire? Örökösen össze fog cserélni Ágnessel?

Iszonyú. Ez majdnem olyan, mintha én haltam volna meg...

S ha én haltam volna meg? Most úgy élnék emlékezetében, mint Ágnes? - Szinte gyönyör séget érzett a gondolattól, hogy ha fordított lenne a helyzet, lenne az a lány, akihez úgy szeretett volna hasonlítani, s Ágnes lenne az, akinek t rnie kellene ezt a furcsa, szomorú cserét.

Anyu elnézett a feje fölött. Már ismét nem is látta.

Johanna tétován menekült a családi fényképekhez. A képeken még mindenki boldog volt. - Majd ha apa megjön, ismét boldogok leszünk...

Ez volt az egyetlen gondolat, amib l töltekezett, er t merített. Azután ismét sírni kezdett. - Hiszen a hajamra sem emlékszik. Mit segíthet ezen apa? S van, aki segíthet?

Pár nap múlva a kapun dörömböltek.

Johanna futott kinyitni.

A kapuban Gülbaba állt. Szakállasan, soványan.

Úgy ölelték át egymást, mint régi két barát. Pedig Gülbabát alig ismerte.

- Ágnes? - Gülbaba nyugtalanul nézett befelé.

- Ágnes meghalt. - Furcsa, könny felszabadulást érzett. Végre van valaki, akinek elmondhatja a szörny séget, úgy, ahogyan átélte. Végre nem kell keresgélnie a szavakat, hogy nagymamát meg ne ríkassa, s anyut meg ne bántsa.

Gülbaba tétován álldogált, mint az olyan emberek szoktak, akik egyszeriben feleslegessé váltak.

- Fogadja szinte részvétemet. - Magázva mondta s gépiesen.

Johannának jólesett: ez volt az els alkalom, amikor valaki egyenl félként fordult hozzá.

Gülbaba zavartan kotorászott tarisznyájában.

Egy fonnyadt, száraz rózsát szedett el .

- Loptam. Ágnesnek loptam. Azon a napon, amikor felszabadultunk.

Johanna nem fogadta el.

- Nem. Ez Ágnesé. Vigye el neki...

- Kivel fecsegsz olyan kitartóan? - hangzott az udvarról anyu hangja.

Johanna megragadta Gülbaba kezét. Odavonszolta anyuhoz.

- Anyu! Ez Gülbaba!

- Gülbaba? Micsoda újabb hóbertod támadt? Most már idegeneket csípsz fel?

- Nem idegen... azazhogy én nem is ismerem igazán, de Ágnest ismerte... tudod, volt a Csukma pékségben munkaszolgálatos... Ágnes azért járt olyan kitartó szorgalommal kenyérért, hogy vele beszélgethessen.

Anyu mosolygott.

- Ágnes mindig mindent kitartó szorgalommal végzett.

A kimért válasz Gülbabát is zárkóztatta.

- Asszonyom, bocsásson meg, hogy alkalmatlankodtam. Valóban semmi jelent sége, hogy Ágnes lejárt a pékségbe. Ne haragudjon, hogy zavartam. De akkor volt az egyetlen, aki emberszámba vett... s ezt nem lehet elfelejteni... én szerettem Ágnest...

Anyu az utolsó szavaktól megváltozott.

Édes fiainak nevezte Gülbabát, becipelte a konyhába, hirtelen-hamarjában megetette, s odaadó érdeklődéssel faggatta ki szüleiről, sorsáról.

- Nyugodtan itt maradhat nálunk! Két napja, hogy elmentek tőlünk a szovjet katonák. - Azzal már vitte is nagypapa megürült szobájába. - Itt maradhat, ameddig csak akar.

Gülbaba két napig maradt a városban. Napközben ügyeit intézte, éjszaka pedig anyuval beszélgetett.

Anyu élénk lett, friss lett. Mindent elmondott neki az elmúlt hónapokról, azzal a szinte megelevenít el - adásmóddal, ami csak rá és Ágnesre volt a családban jellemző .

Ágnes halálát is elmesélte. Könyörtelen részletességgel és tárgyilagossággal.

Amikor Gülbaba elindult Jóskútra, hogy szülei házáat megkeresse, anyu szintén sírt.

Már tegezte is, mintha a fia lenne.

- Minek méysz el? Maradj még!

- Nyugtalan vagyok. Lehet, hogy a szüleim már otthon vannak.

- Gyere vissza! Itt hamarabb kapsz hírt róluk, elévgre ez a megyeközpont.

Másnap diadalmasan feküdt a nyugalgyban.

-Az én Ágnesem! Még ez a derék fiatalember is visszajött felkeresni. Pedig hát még egészen fiatal kislány. De Ágnes szent volt. S ezt mindenki megérezte. Minden félelmét leküzdötte, szegénykém, csak hogy segíthessen...

- Ágnes és a félelem! Vakmer volt! Ezt el kell ismernünk, Erna! - mondta nagymama, akit az elmúlt napok tökéletesen félrevezettek. - Szegényke! Hiszen a vakmer sége, a fegyelmezetlensége vitte a halálba is.

Anyu ismét becsukódott.

- Ágnes magától sohasem ment volna fel a tet re. De felcipelte az a lengyel!

Johanna arcához kapta kezét, s beszaladt a szobába.

- Nem! Ezt már nem lehet elviselni! A szerencsétlen kiskatonát teszi felel ssé Ágnesért! Pedig a kiskatona miatta halt meg...

De amikor újra felidézte magában az eseményeket, már maga is belezavarodott.

- Eifer hadnagy ott volt. Ez kétségtelen. Bizonyos, hogy Ágnes oktalan kíváncsiságból ment fel... De mi

lett volna, ha nem megy fel? Meddig bújt, meddig várt, mire várt volna a náci?...

De akkor is: miért? Miért ment fel Ágnes a tet re? Miért kellett meghalnia? Hogy anyut elvegye magának örökre?

Zokogott, de már nem Ágnest: magát siratta.

GÜLBABA

A szépudvarosi ebédlőben egyedül Ágnes ült az asztalnál. Pedig mind a hat teríték ott volt a szokott helyén, de a többi öt szék most üres volt.

Ágnes ott ült az asztalnál. Arca kidudorodott a hirtelen bekapott gesztenyés lepénytől.

„Mindig ilyen falánk volt!” - nézte Johanna csendes diadallal.

- Ülj le! - mutatott Ágnes a szemközti székre.

Johanna nem mozdult. „Ha közel ülök hozzá, egyszerűen elfelejtem, hogy elrabolta tőlem anyut.”

Ágnes sebesen falt. Johanna kitartóan bámulta. Kereste benne azt az Ágneszt, akit anyu szült meg magának.

Ágnes tányérjából már elfogyott a lepény, de mit se bánta. Átnyúlt a szemközti tányérba; két kézzel tömte magába a tésztát.

„Az illedelmes kislány!” - mosolygott Johanna megbocsátóan.

- Kérsz? - nyújtotta feléje a lepényt Ágnes, azzal az aggodalommal, hogy esetleg elveszi, s neki nem marad.

Johanna a szemöldökét számonkérően húzta össze.

- Miért mentél ki a tetőre?

Ágnesnek csupán egy pillanatra állt meg a keze a levegőben.

- Mindig felesleges kérdéseket teszel fel, Jovanka.

- Nem felesleges kérdés, hiszen belehaltál.

Ágnes elgondolkozva matatott a harmadik tányérban.

- Nagyi azt a borzalmas fekete kalapját tette föl? Bár én észre se vettem... úgy látszik, a halált nem veszi észre az ember.

Johanna érezte: Ágnes ismét becsapja.

- Hazudsz! A legfontosabb dolgot észreveszi az ember.

- A legfontosabb dolgot? A legfontosabb dolog nem a halál, Jovanka.

- Hát mi?

- A legfontosabb dolog a cselekvés.

Johannában túl sok volt a keserűség. Szinte vádlóan mondta:

- Nagymama szerint a vakmerűség nem igazi cselekvés: feleltelenség.

- Semmit sem értesz. - Ágnes felállt az asztaltól, és felült a nyitott ablakba.

- Mit nem értek? - állt mögéje Johanna. - Felelj! Ágnes hirtelen fordult vissza.

- Menj innen! Úgysem megyek vissza! Hiába kuncsorogsz itt. Nem akarok pincében élni!

- Már mi sem vagyunk a pincében.

Ágnes csak ült az ablakban. Nagy sokára szólalt meg újra:

- Különös. Már nem bombáznak?

- Nem bombáznak. Béke van.

Ágnes elgondolkozott.

- Nem tudom, milyen a béke...

- Pontosan olyan, mint Széppudvaros - mondta Johanna.

Alig tudta legyűrni könnyeit, hiszen dehogyis olyan: minden megváltozott Ágnes halálával.

Ágnes mintha kitalálta volna gondolatait.

- Tévedsz. Széppudvaros a gyerekkor. Nekünk már

nincs gyerekkorunk. Megszökött. Egyszer én megszökött, mint az a páva, amit a parkból elhoztam.

- Mégis béke van - makacskodott Johanna -, nem bombáznak, nincs lövöldözés, s az emberek kint járkálnak az utcán.

Ágnes gyanakvóan félbeszakította:

- Szvobodáék mit csinálnak?
- Még harmadnap elmentek.
- Nem emlékszem rá...
- Nem is emlékezhetsz, mert te már akkor...

Hirtelen elhallgatott.

- Te a tet re gondolsz! - nevetett Ágnes. - Kívülr l ismerem gondolataidat, hiszen bennünket elcseréltek... Gülbaba megjött?

- Megjött. Több mint három hete nálunk lakik.
- Nálunk?
- Nálunk. Beköltözött nagypapa szobájába, és a rend rségen dolgozik.
- Az a Laposa. Laposa dolgozik a rend rségen.
- Most már másik rend rség van.
- Laposa nincs is ott?
- Ott van. De ott van Gülbaba is.
- Mit csinálhat egy Gülbaba a rend rségen?
- Dolgozik és szomorú.
- Dolgozik és szomorú. - Ágnes fuldoklott a nevetést l. - A pompeji r! A pompeji r mindig szomorú! Szomorúan sütötte a kenyeret is, és a rózsákra gondolt.

De mit l szomorú békében egy ilyen pompeji r? Mit l? Mit l?

Ágnes ismét komédiázik. Pontosan tudja, mit l szomorú Gülbaba, de játszik a kérdéssel, ismételve, forgatja.

- Miért nem válaszolsz? - kalimpált Johanna feje fölött Ágnes piros szandálja.

- Gülbaba szeret téged, Ágnes.

Ágnes váratlanul szomorú lett.

- Különös. Gülbaba szeret engem abban a békében, amiről beszélsz, amit én nem is ismerek. Szeret engem egy fiú igazánbul. És én még sohasem szerettem senkit. Sohasem! Sohasem!

Johanna hangosan sírni kezdett.

- Mit b gsz? - förmedt rá Ágnes. - Inkább mondd el, hogy mit a béke hát a béke. Milyen nektek ott?

Johanna zavarba jött. Túlságosan is össze volt benne keveredve minden.

- Hogy is mondjam csak?... Jó, mert nem bombáznak, mert fent alszunk a lakásban, mert kiderült, hogy anyu h s, mert nem kell szégyellni, hogy apa szerb, mert kis Évának sem kell keresztlevél: mert nem kell félni... de rossz, mert kis Zsiga tényleg nem hall az egyik fülére, mert mindig éhesek vagyunk, s nagymama hiába járkal a városban, legtöbbször nem tud venni semmit, mert minden csupa rom, mert tífuszoltást kaptunk, és mert te nem vagy köztünk.

- Apa megjött? - hajolt le hirtelen hozzá Ágnes.

- Még nem, de mindennap várjuk.

Ágnes hirtelen kiugrott az ablakon, felmarkolt egy csomó vörös salakot, és Johanna arcába vágta.

- Mit mászkálsz utánam? Apa nem jött meg, és akkor te hülyeségekkel zaklatsz!

Felmászott a kerítésre. Arra az idegen, égszínkékerítésre, ami úgy fogta körül a házukat, hogy el is vette t lük. Johanna ismét ugyanazt a szorongást érezte: elveszik t le Szépuvarost örökre.

A kerítés, az égszínkékerítés úgy n tt, úgy magasodott, ahogyan Ágnes egyre feljebb mászott rajta.

Ágnes hangja búgva gy r zött, a kerítés szinte a hangjától ingott.

-Nem tudsz semmit! Nem tudsz semmit! Te csak

leveleket tudtál firkálni apának, de nem volt merszed kijönni a tet re, hogy megnézd, megbizonyosodj róla: jön-e már.

Johanna szaladt kifelé a házból, át az udvaron, a kerítéshez.

- Te sem azért másztál ki! Nem azért! Nem azért! Hanem mert kíváncsi voltál!

- Látni akartam apát! Apát! - búgott-zengett Ágnes hangja.

Johanna már a kerítést verte öklével.

- Csak a tankokat láthattad. Neked ezt tudnod kellett.

- A tankokat? Lényegtelen - hangzott a válasz diadalmasan a magasból. - Azok mind apát jelentették. Apa nélkülük sohasem jöhet haza... Azok a tankok: mind apa voltak.

Ismét feljebb mászott a kék kerítésen.

Már csak akkora volt, mint egy ötéves gyermek.

Johanna érezte, örökre elveszti, elveszi t le a kék kerítés, ahogyan elvette a Házat, a gyerekkort, mindent, és a legfájóbb dolgot még meg sem beszéltek.

- Ágnes! Anyut!...

Nem tudta folytatni.

- Neked adom! - csendült fel Ágnes hangja adakozóan.

Johanna boldog lett.

Olyan boldog lett, hogy a kék kerítést is szinte gyönyörködve nézte.

Ágnes már nem figyelt rá.

Egészen kicsire kucorodva ott ült a kék kerítés tetején, kezében az aranszegély tállal, és falta a gesztenyés lepényt, mint kiskorában...

Furcsa csodálkozásra ébredt.

„Az én Ágnesem sem olyan már, mint a régi! Falánk, s mintha egy kicsit butácskább lenne, mint régen.”

Johanna nem tudta, hogy az élők okosabbak a halottaknál, mert az élők azt is tudják, ami a halottak halála után történt. Egyébként is: visszanézve a dolgokra, mindig minden érthetőbb, világosabb.

Ágnes mit sem tudott a békéről. Semmit abból, ami halála után történt. Johanna a felismerést leírta.

„Persze az álmok nem tudnak elrendezni igazán semmit. Ágnes hiába adta nekem anyut, ez még nem elegendő. Magamnak kell visszaszereznem.”

Önkéntelenül is Gülbabára gondolt.

„Gülbaba megkönnyítette a dolgom...”

Valóban. Gülbaba visszatérése óta máris annyi minden megváltozott.

Gülbaba még azon a héten elhozta a szeplős férfit.

- Csatári elvtárs majd mindent eligazít - hunyorított Johannára.

„Szóval Csatárinak hívják - nézte a szeplős férfit Johanna. - Lám, ez is hozzátartozik a békéhez: az emberek nem élnek álneveken. Mindenki önmagát hordja nyíltan. Nyilván Szvoboda is...” Johanna még most sem tudta Szvoboda és Száva bácsi igazi nevét.

A szeplős férfi anyuval szigorú volt.

Anyu kicsire zsugorodva feküdt a nyugágyban, s hallgatta magáról mindazt, ami tökéletesen ellentmondott mostani szerepének. Egyre nyugtalanabbul lesett nagymamára.

Hiába.

Nagymama, hogy szövetségeseket érzett maga mellett, végre ismét a régi nagymama lett: lehetetlen, s tényleg lehetetlen helyzetnek mondta ezt az egészet.

- Itt fekszik már két hete a nyugágyban. Mint egy makacs kölyök.

- Beteg vagyok. - Anyu valóban kisgyerekként nyöszörgött, és magára húzta a plédet.

- A bánat nem betegség - mondta a szeplős férfi.

- Mit tud maga erről! Hiszen felénk se nézett. Jovanka napokig eszméletlen volt a bánattól. Igenis: a bánattól, ha tudni akarja...

Már az is gyönyörűség volt, hogy Johannát Jovankának hívta, úgy, mint régen Széputvaroson. De az, hogy a tetejébe megrendítéssel részletességgel mondta el Johanna napjait: sikoltozását, hadakozását nyomasztó álmaival, mintha maga is átélte volna, az már szinte győzelemnek számított.

Mégis szeret! - dobbant Johannában.

A szeplős férfi hagyta, hogy anyu beszéljen. Nemcsak hagyta: beszéltette. Ha anyu elakadt, újabb és újabb kérdéseket tett fel.

Amikor anyu kifogyott az emlékekből, sokáig nézett maga elé.

- Nem tudtam előbb jönni. Ne haragudjon. Meg kellett szerveznünk a pártot. Rengeteg a bánat, a baj, a sohasem múló seb, de az élet megy tovább, Erna. Az életet nem lehet abbahagyni.

- Nekem már minden mindegy. - Anyu fáradt, szomorú lett.

- Nikola? - A szeplős férfi végére hagyta a legfontosabb kérdést.

Anyu csüggedten legyintett.

- Meg kell keresnünk Nikolát, Erna.

- Mintha nem kerestem volna! Már nem hiszek benne. Nikola és Ágnes számomra annyira egyet jelentett, hogy Ágnes halálával már Nikola visszatérésében sem bízom.

- Nem igaz! Apa megjön! Hiszen megígérte! - Johanna fuldokolva tiltakozott: - Májkó is megmondta, csak az nincs, akiről lemondunk.

- Nem ilyen egyszer ez, kislányom - sóhajtott a szepl s férfi, és pontosan úgy tett, mint aki nem is hallotta, hogy anyu mit mondott. - Arra gondoltam, ha akarná, a Vöröskeresztnél elvállalhatná ezt a munkát: a hozzátartozók felkutatását. Annyi embernek van kit keresnie. Magánál megért bbet aligha találnak. Közben ideje lenne Nikolára... hogy keresse.

Anyu nem válaszolt.

A szepl s férfi nem is sürgette. Elment anélkül, hogy anyu döntött volna.

De Gülbaba mindennap új és új hírt hozott kétségbeesett anyákról, asszonyokról, akik hiába keresik hozzátartozójukat.

- Ennek a kislánynak is meg kell keresni az anyját - emelte kis Évát a magasba.

- Kis Éva anyja tudja, hogy a gyermekét hol keresse. És meg is találja. Mi teljesítettük, amit vállaltunk - mondta anyu, de másnap mégis elment a Vöröskeresztbe.

Johanna úgy várta haza az els nap, mint aki csodára vár.

Anyu valóban frissen érkezett meg.

Tele volt történetekkel, tervekkel.

- Ó, mennyi a szerencsétlen ember! - sírt, zokogott szégyenkezés nélkül, akárcsak egy kisgyerek.

„Ágnesset nem siratta, engem sem siratott, apát sem siratta, s az idegenek, a sosem ismertek, lám, mennyire felzaklatták. ” Johanna csalódott lett, mindezt nagyon furcsának találta.

- Az a jó, hogy már sírni tud, kislányom - felelte nagymama. - Bizony, a sírás is orvosság.

Johanna hitt nagymamának, mert nagy szüksége volt erre a hitre. Máskülönben be kellett volna látnia, hogy anyu ugyan már a régi kitartó makacssággal dol-

gozik, de vele és kis Zsigával szemben semmit vagy alig valamit változott.

Ráér idejében továbbra is csak kis Évát babusgatta.

- Légy türelemmel - mondta Gülbaba a kislánynak.

Johanna beleegyez en bólintott, s közben azon csodálkozott, hogy miért nem féltékeny Gülbabára?

„Mert anyu Gülbabát is sokkal jobban szereti, mint engem. Igaz, t le csupa olyan dolgokat is megtud Ágnesr l, amir l Ágnes annak idején mélységesen hallgatott itthon: az intézeti csínyeket, élményeket éppúgy, mint olvasmányait, csupa apró kis semmi titkot, amit a lányok legtöbbször csak barátoknak mesélnek.”

Ezek a beszélgetések mindig der sek, tiszták voltak. Anyu ilyenkor sohasem cserélte össze Ágnest Johannával.

„Miért nem vagyok féltékeny Gülbabára? - töprengett Johanna. - Furcsa. Mindenkire, még a munkájára is féltékeny vagyok, s ez a fiú hiába férk zik anyu szívébe egyre jobban, én mégsem bánom.

Gülbaba pontosan olyan, mint Ágnes. Ezt el kell ismerni.

Szertelen nyugtalansága megváltoztatta az egész házat. Nem. Nem ez a pontos kifejezés: majdnem visszaállította azt a hangulatot, amiben a háború el tt éltek.

Gülbaba talpraesett volt. Számára is a cselekvés volt a legfontosabb.”

Nagymama minden feladattal t bízta meg.

Elszállította a zöld huzatú bútort Kertészék lakásába. A lakásba ideiglenes lakót szerzett, aki meg rzi számukra a házat. Megjavította a cseng t, a zárat, minden apróságot. Kis Évának tejet szerzett. Kis Zsigát pedig elvitte a fülével szakorvoshoz.

- Miért nem vagy te az orvos? - faggatta Zsiga, aki szintén Gülbaba b vkörében élt.

- Én csak leszek orvos.

- Ugye, a bánatot fogod gyógyítani? - csillant meg a szeme a kisfiúnak.

Gülbaba vigyázzba vágta magát.

- Parancsára, tábornok! Kigyógyítom az embereket a bánatból!

- Az jó lesz, mert akkor Erna néni ismét nevetni fog, és Johanna sem fog annyit búsulni miatta.

Johanna t n dve hallgatta ket.

Gülbaba mégiscsak más, mint Ágnes. Nincs benne egy csepp hiúság sem. S nagyon tud hinni az emberekben. „Az emberek alapjában véve jók, Erna. Csak hinni kell bennük - mondta tegnap anyunak. - Én elképzelni sem tudnám az életemet úgy, hogy csak magamnak éljek, magamon gondolkozzam: szükségem van az emberekre.”

Pedig Gülbaba is sok mindenen ment keresztül, s még a szüleir l sem tud semmit.

Ez persze nagyon furcsa volt Johannának: Gülbaba semmit sem tud a szüleir l, lehet, hogy már nem is élnek - hogy tud hát mégis ilyen önzetlenül dolgozni?

- A cselekvés nagyon fontos, Johanna. Rajtunk múlik, hogy miféle békét teremtünk. Ez a legfontosabb dolog most mindannyiunknak.

- Te nem várod a szüleidet vissza? - Johanna nem tudta összeegyeztetni Gülbaba folytonos jókedvét azzal a várakozással, ami benne apa után izzott.

- Nagyon várom ket... - komorodott el Gülbaba - Tudod, amikor még rab voltam, mindig velük beszélgettem. Újra berendeztem velük gondolatban a házat, s napokon keresztül vitatkoztam egy-egy bútordarab elhelyezésén, s azon is, hogy hová ültessünk rózsát, és hová ültessünk sarkantyúvirágot.

-Én leveleket írtam apának... - Johanna olyan közelinek érezte Gülbabát, mintha csak rokona lenne.

- De én mindig csak azt írtam, ami történt, sohasem terveztem semmit a jövőre...

- A jövő, az nagyon fontos - bólintott Gülbaba meggyezéssel.

- És ha... ha nem jönnek vissza... ha meghaltak?

- Kimondta, és megkönnyebbült fel.

Gülbaba sokáig nem válaszolt.

- Ha nem jönnek vissza, nagyon szeretném, ha már az első hetekben meghaltak volna.

Johanna megütözve hallgatta, szinte nem is értette.

- A halál könnyebb dolog, mint a rabság. Mint az a rabság, ahova kikerültek. Én nagyon szerettem az anyámat: rettenetes lenne, ha úgy kellett volna meghalnia, hogy elbúcsúztatják mindent átélte volna...

- Gülbaba nagyon jó ember - mondta Johanna nagymamának. - Sohasem gondol magára. Neki mindig az a fontos, hogy a többieknek legyen könnyebb.

Aznap este már nem tudott haragudni Ágnesre. „Azt akarom, hogy anyunak minden könnyebb legyen, én visszaadom neked t, Ágnes!”

És gyorsan elkezdett számolni, hogy ne kelljen ismét sírnia a saját árvaságán.

HOL VAGY, APÁM?

Édesapám!

Már május közepe van. Tegnap beiratkoztunk az iskolába.

De te még mindig nem jöttél.

Pedig én mindent elkészítettem.

A növénygy jt mbe újraragasztottam és -címkéztem azokat a virágokat. A fekete kavicsokat is meg riztem, amit a Sugovicánál gy jtöttünk.

És itt vannak a leveleim, amikr l te nem is tudsz: ez a meglepetés. Ebb l látni fogod, nem felejtettelek el, mindig vártalak.

Hol vagy, apám?

Nagymama azt mondta, a háborúban a férfiak nincsenek itthon. De most már nincs háború. Béke van. Béke!

Igaz... nem olyan béke, amilyenre gondoltam.

Ágnes meghalt, s ezt semmilyen béke sem tudja visszacsinálni.

Anyu dolgozik a Vöröskeresztben. Ismét ott van az arcán az a merev mosoly, amit észre sem vesz, s csak arra való, hogy mindig tudjam: Ágnesre gondol, és engem nem szeret.

Nem mondja, de ezt úgyis lehet tudni.

Tegnap, amikor sírtam, hogy be kell menni az iskolába beiratkozni, láttam a szemén, haragszik.

- Túlságosan megszoktad a lógást, kisasszony!

Pedig én nem szoktam meg, de muszáj volt sírni,

mert rád gondoltam: azt hittem, mire megkezdődik az iskola, már itthon leszel.

Hol vagy, apám?

Miért nem jössz?

Én már mindenütt kerestelek.

Nehogy azt hidd, ez csak kitalálás, mint a nagyherceg volt tavalyelőtt ősszel. Igazán kerestelek.

Három héttel ezelőtt egy internált csoport érkezett a városba. Mentek haza Görögországba, mert görögök voltak.

Nagyon sokan voltak. Szinte tele volt velük az utca. Elfoglalták az elhagyott házakat, és a romházakba is beköltöztek, a csupasz falak közé.

Először nem értettem, miért olyan egyformák.

Nem voltak egyenruhában, nem is a csíkos rabruhában, mégis olyan egyformák voltak, mintha csupa testvérekből állna az egész csoport.

Talán a hajuk miatt, hogy rövidebbre van vágva! Meg hogy olyan soványak és sárgák! - tudtam.

De nemcsak attól volt rajtuk ez a nagy hasonlóság.

Az volt a legszomorúbb: a szemük még mindig félt. S a kezükkel olyan mohón nyúltak az ételért, amit nagyfi adott nekik, mintha attól tartanának, hogy ha nem veszik el azonnal, meg sem kapják.

Nagymama sírt, amikor az egyik görög ember szakkal kivitte a házból az egyik díványunkat.

Nem a díványt féltette, hiszen önként felajánlotta.

A görög nem akart velünk egy fedél alatt aludni.

- Fasiszta! Fasiszta! - vágta nagymama arcába.

Mi nem tudtuk neki megmagyarázni, hogy tőlünk nem kell félnie, mert nem vagyunk fasiszták. Azt sem lehetett megmagyarázni, hogy még te sem jöttél meg.

A görög elvitte a heverőt a szomszéd romházba, s ott tüzet gyújtottak a csupasz falak között a volt szoba közepén. Úgy éjszakáztak.

Amikor a szerbek jöttek, anyu is hazajött a Vörös-keresztb l.

Egész nap a várost jártuk. Kutattuk, hol lehet ket megtalálni.

- Radics Nikoláról nem hallottak? Ki ismerte Radics Nikolát?

Anyu egyre sápadtabb lett, én kis Zsigával már csak bukdácsolni tudtam a kövek közt, mert már este lett, és még mindig mentünk.

- Radics Nikolát! Könyörgöm, emberek! Mondják meg, ha látták!

Senki sem látott téged.

Látszott az arcukon, nem tagadnak le.

Szomorúak voltak, hogy nem segíthetnek rajtunk.

Nagymama hiába tiltakozott, másnap kis Zsigával mégis elmentem én egyedül a romházakat járni.

- Radics Nikolát nem látták?

- Rádics! Rádics! - mondták a férfiak, és gyorsan pergett a nyelvük, olyan gyorsan, hogy csak percek múlva fogtam fel: olaszok.

- Papa! Papa! - sírtam reménytelenül, hiszen hogyan is tudhatnák, hogy te hol vagy?

De megértették a papa szót. Körém álltak:

- Mauthausen? Dachau? Auschwitz?

Röpködtek körülöttem a városnevek, a haláltáborok helyei, de én nem tudtam megmondani, hogy melyik- r l van szó.

- Poveretto! Poveretto! - emelte égnek egy öreg- ember a kezét: k sem tudtak rólad semmit.

Otthon anyu megpofozott.

- Csavarogsz?! Ilyen id kben csavarogsz? Hogy meg- bolonduljon az ember! Ez az egyetlen gyereke van! S ez is vesztét érzi!

„Persze, ha Ágnes tette volna, most azt mondaná:

csuda klassz lány az én Ágnesem! ” - gondoltam, és juszt sem sírtam.

Másnap hiába zárták be a kaput: az ablakon másztam ki, és utána is még négyszer.

Mindig másokat találtam, mert a csoportok nem maradhattak a városban, csak egyetlen éjszakára, de mindig jöttek, jöttek, és mindig mások.

- Egész Európa! - mondta nagymama egyik este, de én úgy tettem, mintha nem tudnám, hogy róluk van szó: félttem, kiderül, hogy kiszököm az ablakon, amikor nincs itthon, és ránk zárja a házat.

De hiába járkáltam, mert sosem tudtam velük szót érteni, sokszor azt sem tudtam, hogy melyik országba valók.

Ezért már nem is a nevedet kiáltottam, csak annyit: Papa! Papa!

És mindig megismétl dött az, ami az olaszokkal történt, körbefogtak és kiáltozták:

- Mauthausen? Dachau? Auschwitz?

Nem tudtam, mit mondjak.

Pedig az már bizonyos, hogy nem maradtál itthon. Akik itthon maradtak táborban, azok már el kerültek. Gülbaba, Csukma bácsi, a Kardos fiúk és Muncz bácsi is, még az els nap, pedig sánta.

És ismét kiderült, hogy napok óta megszököm otthonról.

Anyu úgy megvert, hogy valósággal beleizzadt.

- Te szerencsétlen! Te szerencsétlen! - egyre csak ezt hajtogatta.

- Úgyis megkeresem, ha a tet r l kell leugranom, akkor is kimegyek a házból!

Anyu reggel bezárt a kamrába.

Kis Zsiga ott sírt kívül az ajtónál, s a kutyám, amit Szásától kaptam, az is ott nyüsztett.

Délfelé, amikor nagymama kiengedett enni, nagy-

mama is annyira sírt, hogy kis Éva is be akart velem bújni a kamrába.

-Nagyikám! Engedj el! Most az egyszer engedj még el! - Könyörögtem.

Nagymama sokáig hallgatott.

-Jól van, menj! De vidd magaddal kis Zsigát is! Ha valami történik veled, legalább meg tudja mondani.

„Mi történhetne velem? Hiszen téged kereslek! ” - hajtogattam, és egyenesen leszaladtam a Mikulics-házba, mert az a legnagyobb, és oda fér be a legtöbb ember.

A házban csupán volt. Szovjetnek voltak. Nekik is ugyanolyan rövid hajuk, sovány arcuk volt, mint a férfiaknak.

Az asszonyok körbefogtak bennünket, kis Zsigát ölbe vették.

- Radics Nikola! Radics Nikola! - hajtogattam. - Papa! Papa!

Az egyik asszony sikoltozni kezdett. Letérdelt, és a fejét a földhöz verte.

- Ó, Tánya! Tánya!

Akkor a többi asszony is sikoltozni kezdett.

Mind kiabáltak. Csupa ismeretlen gyerek- és férfinévet kiabáltak. Olyan nagy volt a zaj, a sírás, hogy kis Zsiga rémülten bújt hozzám, pedig még mindig rosszul hall a fülére.

- Menjünk innen, Jovanka!

De nem lehetett, mert az egyik asszony még mindig ölelt, és kislányomnak, édesemnek meg Kátyának szólított, vagyis látszott, hogy most nem is engem ölel, hanem a saját gyerekeit.

A járőrök bekukkantottak, de a nagy sírásra döbbenetesen elszaladtak. „Biztosan azt hiszik, hogy mi is

ide tartozunk! ” - gondoltam. Az asszony még mindig ölelt, és mi maradtunk.

Azután szovjet katonák jöttek. Ket úgy hívják, hogy patruj, mert ket vigyáznak a városban a rendre.

Az asszonyok csak nagy sokára hallgattak el így is.

Az az asszony, aki engem ölelt, egy tükröt vett el, és a kövön kettétörte.

Azt hittem, ez valami babona, de az egyik felét nekem adta.

- Mert olyan vagy, mint az én kislányom! Mert te is várod apádat!

Itthon eltettem a törött tükröt a kavicsok és a levelek közé, mert anyu véletlenül majdnem kidobta.

- Szóval megint megszóktél!

Odamentem hozzá.

-Üss meg, de nagyira ne haragudj! Nem tehet róla, hogy nekem muszáj mennem apát keresni!

De anyu nem ütött meg, csak nézett sokáig maga elé, aztán azt mondta:

- A Vörös keresztben már három hete szétküldtük apa adatait az összes táborba... Ez a legbiztosabb módszer...

Éjjel álmomban ismét az utcán voltam kis Zsigával.

De most a város nem Várf volt, hanem az a város, ahol a nyáron a táborban kerestünk anyuval.

- Radics Miklós! Radics Miklós! - kiáltotta az r-mester.

S ott állt az a rengeteg fekete férfi vigyázzban.

A homlokukon ismét ott feketéllett a tábla: Radics Miklós.

Én hiába szaladgáltam köztük, mert egyik sem te voltál, és nem is én kérdeztem ket, hanem ket engem.

Akárcsak a Mikulics-házban, búgtak, kavarogtak a nevek: csupa gyereknev, de egyik sem az enyém volt.

Elém állt a szovjet asszony.

- A tükröt, kis buta! A tükröt!

Azt hittem, visszakéri: odanyújtottam.

Mosolyogva megrázta fejét.

- Ne nekem mutasd! Nekik! Err l majd rád ismernek.

Fogtam az apró tükörcserepet, és a magasba tartottam.

Mindenki nagyon szomorú lett.

- Nem te vagy! Az én lányomnak nincs ilyen tükre!

Elt ntek nyomtalanul.

Kis Zsiga a ruhámat rángatta.

- Miért nem mutatod a tükröt?

- Mert nincs itt már senki.

- És aki ott áll?

A fa alatt ott állt egy férfi, fehér vászonruhában. Felemeltem a tükröt.

- Apa! Apa! Hiszen megjöttél!

Futottam, de mire odaértem, a férfinak nem volt arca...

Nagyon rossz álom volt, és másnap egész nap sírtam, pedig Gülbaba azt mondta, hogy az álmokban nem szabad hinni, nem szabad t lük félni, mert az álmok csak képzeletünk játécai.

- Ágnest is láttam letakart arccal, mielőtt meghalt volna.

- Csak azért láttad, mert bombatámadás volt, s féltetted Ágnest.

Vagyis: azért álmodtalak tégedet is így, apa, mert féltelek.

Gülbabának biztosan igaza van, mert nagyon okos, és különben is orvos lesz.

De másnap a városba mégsem jött senki.

Azóta nem jött egyetlen csoport sem Németországból.

Ezért már nincs, ahol keresselek,

Hol vagy, apám?

Miért nem jössz?

MÁRTA

1.

- Kertész Márta a te barátnéd?

Gülbaba kérdezte egyik délután Johannától.

- Igen, a barátném volt.

Gülbaba mosolygott.

- Itthon van.

- Mit beszélsz? Itthon? Nagyi! A Márta! Márta!

Villámgyorsan befutott a szobába. A fiókjában kezdett el keresgélni.

- Nekiadod a kavicsokat? - fontoskodott kis Zsiga.

- A copfjait adja neki, amit igazánbul levágott! - csipogott kis Éva.

Johanna a kockás papírt kereste.

Amit Márta írt neki Sárvárról: „Elvisznek bennünket Németországba. Ha találkozol apával, mondd meg neki.”

Nem tudta pontosan, hogy mit is akar ezzel az üzenettel, hiszen Márta írta, s Márta apját kellett volna róla értesíteni. „A kazalban keresnéd a tőt!” - mondta akkor nagymama, s igaza volt: apát sem találták meg, hiába utazott anyu annyit a nyáron.

„Mártának látnia kell, hogy meg riztem az üzenetet! Hogy mindig gondoltam rá és visszavártam.”

Az elszobában a kis kutyába botlott.

„A kutyát is elviszem. Képzem, kis Vera is hogy megőrül majd neki.”

Elgondolkozva ment Gülbaba mellett.

- Nagyon megnőt kis Vera?

- Ki az a kis Vera? - csodálkozott Gülbaba.
- Márta kis húga. Akkora volt, mint Éva, mikor elvitték.
- Gülbaba elkomorodott. Nagy sokára szólalt meg.
- Kisgyerekek nem jöttek haza Auschwitzból.
- Kés bb hozzák ket, különvonaton?
- A kisgyerekek sohasem jönnek többet haza, Johanna. A kisgyerekeket megölték.
- Mind megölték? Az összes kisgyereket? Miért pont a kisgyerekeket?
- Nemcsak ket ölték meg. Lassanként mindenkire sor került volna, ha közben fel nem szabadulnak.
- Johanna egész úton siratta kis Verát.
- Azt mondta utoljára: „Ugica jó kislány! Ugica elutazik! Ugica, ha nem sír, cukrot kap! ” Csomagolást játszott...
- Ne b gj! Nem mehetünk így Mártához.
- Ó, Márta! Látod, mindig egyformák vagyunk! Neked sincs kistestvéred többé! - Le kellett ülnie egy kerítésre, hogy összeszedje magát.

2

Márta az udvaron mosott.
 A haja éppen csak egy centire ütközött még ki.
 Az arca ugyanolyan sárga volt, mint azoknak, akiket
 Johanna az elmúlt hetekben látott
 A szeme más volt.
 Nem volt benne ijedtség. Valami más volt benne.
 Johanna még nem tudta, mit rejtenek ezek a szemek
 valójában, de zavarba jött t le.
 Ott állt szemben Mártával.
 Karján a kis kutyát szorongatta.
 Márta pedig csak mosott, mosott: rá sem nézett.

- Neked hoztam! - nyújtotta ügyetlenül a kis kutyát.

Félúton benne maradt a mozdulat, mert Márta nem nyúlt a kis kutyáért.

Johanna segélykér en nézett Gülbabára. Gülbaba arcán is megrendülés, csodálkozás volt.

Johanna azt hitte, Márta talán neheztel, mert már tegnap megjött, s Johanna csak ma keresi. „Persze, hiszen nem tudhatja, hogy én szobafogságra vagyok ítélve apa keresése miatt, vagyis csak az iskolába mehetek, különben nem hagyhatom el a házat. Másként nyilván már tegnap megtudtam volna, hogy itthon van.”

- Márta, én úgy örülök, hogy megjöttél... ahogy megtudtam, jöttem... meg riztem a kockás papírt is, amit Sárvárról írtál nekem, és amikor majdnem bent fulladtam a pincében, s már nem is voltam eszemnél, akkor is rólad álmodtam.

Márta letette kezéb l a ruhát, de nem szólt.

Johanna ismét tétován nyújtotta a kis kutyát.

Márta nem vette észre.

Johanna úgy érezte, beszélnie kell, különben ez a nagy csend mindent teljesen elront.

- Megkezd dött a tanítás is... nagyon muris most iskolába járni! A tantermekb l kórtermeket csináltak a szovjet katonáknak, és mi lent az udvaron ülünk egy asztalnál körbe-körbe, és gézt csavarunk egész délel tt.

- Gézt csavartok - ismételte gépiesen Márta, de Johanna már ennek is örült, boldogan folytatta:

- Azt, gézt, amit kimosnak, kif znek, hogy újra tudják a sebesülteket vele kötözni. Közben a tanárn magyaráz. És nem felelünk, sohasem felelünk. Máter Bozsó azt mondta, majd a vizsgán kell beszámolni az egész évi anyagról, hogy ne veszítsük el az évet.

- Hogy ne veszítsétek el az évet! Hogy ne veszítsétek el az évet!

Márta olyan furcsa hangsúllyal ismételte, hogy Johannának is meg kellett ismételnie.

- Igen. Hogy ne veszítsük el az évet. Hat hét az igazán nem sok, de talán sikerül levizsgáznunk... Neked biztosan semmi sem lesz az egész, hiszen te mindig mindent tudtál.

- Én már nem megyek többet a ti iskolátokba!

- Dehogynem! - nevetett fel bátorítóan Johanna.

- Az, hogy kitétek, az most már nem számít semmit sem. Felszabadultunk, és senkit sem lehet kitenni a származásáért. Van nálunk egy ruszinszkói lány, akinek az apja tolmács a szovjet parancsnokságon. Hiába egyházi iskola: muszáj volt felvenni nekik t is.

- Én akkor sem megyek a ti iskolátokba! Mert nem akarok! - nyomta meg a szót Márta.

Johanna csodálkozott:

- De hiszen ha nem fejezed be az iskolát, nem vesznek fel a tanítón képz be!

Márta leült a lépcs re.

- Azt hiszem, nem értjük egymást! Én nem akarok ebben a városban semmit. Semmit. Gy lölöm ezt a várost!

Úgy mondta, mintha csak azt akarná mondani: „Téged is gy lölök!”

Johanna nem akarta elhinni, azt remélte, az egész csak félreértés.

- Mindenkit gy lölsz?

- Mindenkit gy lölök!

- Túlságosan sok mindenben mentél át - szólt közbe sietve Gülbaba -, és még minden nagyon friss benned, de ez majd elmúlik, Márta.

- Sohasem múlik el. - Márta a fejét sem rázta, csak nézett maga elé, mint aki ott talál önmaga gondolataira feleletet. - Sohasem múlik el. Nem is akarom, hogy elmúljon. Semmit sem akarok elfelejteni. Azt az utat

sem, amit a templomtól a pályaudvarig megtettünk. Az utazást sem a marhavagonban. Fel tudod te fogni - fordult Gülbabához, mintha Johanna ott sem lenne fel tudod te fogni: kilencvenen voltunk egy vagonban. Kilencvenen! Egy vödör vízzel. Mire megérkeztünk, Vica csecsemje már halott volt. Vica mégis úgy ringatta, mintha élne. És Vica azzal a halott csecsemővel beállt abba a sorba, amibe kis Verát hajtották, ami egyenesen a gázkamrába tartott.

- Gázkamrába! - Johanna arcához kapta a kezét.

- Anya két hét múlva halt meg. A priccsen. Egymás mellett feküdtünk. Este még úgy aludtunk el, hogy egymást átöleltük. Reggelre megállt a szíve. Reggelre én is halottat öleltem: mint Vica a csecsemőjét...

Az volt a legborzasztóbb, hogy Márta nem sírt, nem kiabált. Ült, és lassan, tagoltan folytatta:

- Amikor Vica csecsemje meghalt, arra gondoltam: megjegyzem a sírját, hogy hová temették. Akkor még nem tudtam, hogy nekünk sírunk sem lesz. Bennünket nem temetnek. Később, amikor éjszakánként a krematórium kéménye szikrázott, világított, már csak arra gondoltam: miért hazudta anyám, hogy én tizenöt éves vagyok? Miért nem mehettünk együtt el az első napon? Miért? Miért?

Csodálkozva kérdezte.

Az arca pontosan olyan volt, mint Johanna anyjéé azon a bizonyos napon, a nyugágyban. Üres, mintha szivaccsal letörölték volna.

- Márta, én nagyon szeretlek!

Johanna úgy nyújtotta feléje ezt a szívvel jövö mondatot, mint egy ajándékot. Mintha csak azt mondaná: „Nagyon árva lettél! Én is árva vagyok! Legyünk testvérek!”

Márta a fejét ingatta, és szelíden szólt rá:

- Menj innen, Johanna! Én elmegyek ebből a városból! Senkit sem akarok látni!

Johanna Gülbabához fordult.

- Mondd meg neki te! Hogy mennyire vártam! Gülbaba! Ezt nem hagyhatod!

Gülbaba Johannát ölelte magához, de megrendülten csak Mártát tudta nézni.

- Hinni kell az életben és az emberekben, kis Márta. Nagyon sok a jó ember.

- Sok a jó ember? Láttam ket! Amikor elvittek bennünket. Ott álltak hajnal óta az utcán, csupa jó-ságból. És röhögtek, amikor az öreg Spitzer elesett.

Johanna befogta a fülét.

- Nem! Nem! - Nem akarta újra hallani mindazt a szörny séget, amit ott a red ny mögött átélt.

Márta keser en bólintott.

-Nehéz ezt végighallgatni! Menj innen, Johanna! Mit tudsz te err l?!

Márta most sem volt haragos. Szelíd volt, de ebben a szelídségben megmásíthatatlan komorság izzott.

Johanna pár lépést tett Márta felé, és iszonyodva suttopta:

- Hogy mit tudok én err l? Nem sokat tudok, Márta. Csak azt, amikor kis Zsiga családját megölte a bomba, csak azt, amikor a pince ránk omlott Erzsi néninél, és a razziát a kórházban, és Szvobodáékat a pincében, és a náciakat a házban, és fent a tet n Eifer hadnagyot... és Ágnest, ahogyan nevetve fel-fut a lépcs n: „Látni akarom a tankokat, amik visszahozzák apát! ” És a sikoltását! És azt a csendet...

Úgy zokogott, hogy Gülbabának le kellett ültetnie Mártá mellé a lépcs re.

Gülbaba nézte a két kislányt: a zokogó Johannát és a komor, szinte kifejezés nélküli arccal kuporgó Mártát.

„Majdnem egyforma a sorsuk, és hiába tenném egymás kezébe a kezüket: valami kialudt köztük örökre.”

Gülbaba értette Mártát, hiszen t is végighajszolták az országon a szégyen karszalaggal, s az szüleit ugyanazok a vagonok vitték el, amikben Mártáékat is elhurcolták; és értette Johannát, mert ismerte az itthoni szörny hónapokat, és túlságosan is közel került a Radics család tragédiájához, s mégis csak nézte ket megsápadva, tanácstalanul.

„Mennyi idő kell ahhoz, hogy a saját szenvedéseinkből felocsúdjunk, és ráérezzünk a másikéra is?”

Nagy sokára fordult Mártához.

- Hinni kell az emberekben, Márta. Johannáék az életük kockáztatásával öt embert bűjtattak. Köztük egy akkora gyereket, mint a te húgod. Látod, meghalt a nő vére, és nem került el az apja... Nem sajátíthatod ki a háborút, mindnyájunk szenvedését.

Márta mozdulatlanul ült, rá sem nézett Johannára. Szinte csak magamagának mondta:

- Nagyon sajnálom. Igazán sajnálom Johannát. De nem tudok másra gondolni, csak Vica csecsem jére és arra a sorra, amiben a gázkamra felé kis Vera olyan gyanútlanul lépdelt... Nem tehetek róla...

Felállt, és ismét mosni kezdett, mintha Johanna és Gülbaba már ott sem lenne.

3.

- Mégis a copfjaimat kellett volna odaadni! Ebből talán megértette volna, hogy én vállaltam mindent.

Gülbaba is szomorú volt.

Mártától - akivel szüleit együtt vitték Auschwitzba - azt is megtudta, hogy az szülei sem élnek. Már a

megérkezésnél abba a csoportba kerültek, ami a halált jelentette.

- Legalább nem szenvedtek sokáig! - De most, hogy ez bizonyossá vált, nem jelentett számára semmi megkönnyebbülést sem. - Nem tudom, ha ott lettem volna, hogyan tértem volna haza én is...

Gülbaba becsületes volt. Nem akarta sem magát, sem Johannát becsapni. Képtelen volt rá.

- Márta egyedül maradt meg a családjából. Egy tizennégy éves kislány egyedül jön haza, ez önmagában felfoghatatlan helyzet.

- De én nem bántottam t! Szeretem t! Hazavártam!

-Várni kell, Johanna! Talán az id majd elrendez mindent...

- Mindenre ezt mondd! Csökönyösen hajtogatod!

Johanna már sírni sem tudott, csak csüggedten legyintett.

-Johanna, meg kell értened: neked itt van édesanyád! Neki senkije sem maradt meg... senki... ez akkora különbség, amibe nem lehet egyik napról a másikra belenyugodni...

Johanna megértette, de képtelen volt Mártáról lemondani.

Újra és újra elment hozzá.

Márta soha többé nem küldte el, de nem is marasztalta.

A beszélgetéseik is ilyenformán zajlottak. Mintha mind a ketten külön-külön szobában lennének, és csak maguknak emlékeznének.

Johanna mondta a szepl s férfit, Márta mondta a csend röket. Johanna Laposa rend rre emlékezett, Márta a vasbotos kápókra. Johanna Szvobodáékat mondta, Mártának eszébe jutott, hogy kirúgták kezébe l a levesestálat.

„Gülbabának igaza van: fal van közöttünk” - nézte Johanna csüggedten a szobában rakosgató Mártát.

- Ha apa nem jön, elmegyek Pestre a nagybátyámhoz - mondta Márta. - De most még várom apámat.

„Én is apámat várom” - gondolta Johanna.

- Mindketten apát várjuk... Mégsincs ez így jól...
- szólt fennhangon.

Márta sohasem kérdezte, hogy mi nincs jól.

Johanna végül már nem is folytatta.

Csüggedten hazament.

Otthon odaadta a kis kutyát Zsigának.

4.

Végül megjött az értesítés Márta apjának haláláról.

Johanna nem mert hozzá többet elmenni.

Gülbaba járt át hozzá, amíg a dolgait intézte, vagyis felkészült az útra nagybátyjához.

Az utolsó napon Márta jött el Johannáékhoz.

Egy babát hozott újságpapírba csomagolva. Zavarosan kicsomagolta.

- Szamárság volt. Hazafelé jövet, Lengyelországban, egy romházban találtam. Kis Vera éppen ilyen babával utazott el. Elhoztam.

Nem Johannának adta, hanem kis Évának.

Kis Éva gondtalanul tett-vett az udvaron. Immáron három babája volt: az, amit még az anyjától kapott, a nagy kaucsukbaba, Johanna mikulási ajándéka, és Mártáé.

- Mit csináltok vele, ha nem jön haza az anyja?
- Márta ezt is olyan tárgyilagosan kérdezte, mint egy felnőtt.

- Azt mondta anyu, örökbe fogadja.

- Jó asszony a te édesanyád, Johanna. Irigyellek érte.

Johanna nem tudta megmondani, hogy semmi irigynivaló sincs azon, hogy anyu összekeveri Ágnessel, és megveri, valahányszor apa után indul. „Mert ez nem is lényeges. A lényeg az, hogy él. És én nem nézek csak magam elé, mint Márta.”

Hirtelen az a beszélgetés jutott eszébe, ami azon a napon történt, amikor Mártát kitették az iskolából. „Akkor még hogy szerettük egymást.” Csüggedten felsóhajtott:

- A háborúban minden másként lett.

Márta bólintott.

- Sohasem jövök vissza Várf re.

Johanna már fájdalmat sem érzett. Csak valami nagy ürességet.

Nagy sokára szólalt meg újból:

- Egyszer álmomban azt mondta Ágnes, hogy Szépuddvaros nem a béke, hanem a gyerekkor. A gyerekkor, ami megszökött, mint a páva, amit a parkból lopott kiskorában.

- Nekem Várf már sem nem béke, sem nem gyerekkor. Az én gyerekkorom nem szökött meg, Jovanka. Megölték.

így mondta: Jovanka, de elment anélkül, hogy megcsókolta volna.

SZERESD EGY KICSIT JOVANKÁT!

1.

Anyu nem sokkal azután, ahogy Márta elutazott, szomorúan jött haza. Olyan furcsán, olyan másképpen volt szomorú, mint ahogyan az utóbbi időkben szokott, hogy elbújtam a kamrába bgni, mert azt hittem, veled történt valami baj.

Mire visszatértem a szobába, anyu már nem nagyival suttogott, hanem kis Évát tartotta ölében.

- Akarsz az én kislányom lenni?

Kis Éva felnevetett.

- Vicces! Eddig is anyukám voltál!

- De most úgy igazánbu! szeretnék anyukád lenni.

Kis Éva öregesen elkomorodott. Sokáig babrált anyu gallérijával.

- És a Gizi? Az kicsodám lesz?

- is az anyukád lesz. Ez csak természetes.

- Lehet az embernek két anyukája?

Anyu biztatóan bólintott.

- Hát persze. Az egyik, aki elutazott egy nagy-nagy kertbe, a másik, aki itt van veled, és vigyáz rád.

Amikor anyu kimondta a kertet, nagy kiment a konyhába, és ott siratta kis Évát, aki a mai naptól lett végérvényesen árva, hogy megjött Gizi néni haláláról a hivatalos értesítés.

Kis Éva semmit sem vett észre az egészben. Egyre csak a kerten csodálkozott.

- Mit csinál az én igazi anyukám, a Gizi, abban a nagy-nagy kertben?

- Mit csinálhat az ember egy nagy-nagy kertben?

- Virágokat ültet! - kiáltott fel kis Éva diadalmasan.

- Na látod! - állította a földre anyu. - Okos vagy te! Amíg anyu nem ülteti tele a kertet virággal, addig nem is tud hazajönni.

Kis Éva egész délután a kerttel és édesanyjával foglalkozott.

- És ha én is elmennék? Ha dugdosnám a földbe azokat a haszontalanokat?

- Ezzel a csepp kis kézzel? - sópánkodott nagy.

- Hiszen még a játékaidat sem tudod rendesen összerakni.

Kis Éva csodálkozva forgatta apró kezeit, de végül is megért en bólintott.

- Mekkora az a kert?

- Olyan óriási, hogy mire anyukád teleülteti, te már nagylány leszel.

- Akkora, mint Johanna?

- Még annál is nagyobb.

Kis Éva diadalmasan végigmért.

- Nagyobb leszek nálad! Nagyobb leszek!

Csodálkoztam, hogy milyen egyszer en veszi tudomásul az egész dolgot, s azon is, hogy miért nem mondják meg neki az igazságot, de nagy leintett:

- Majd ha megn és megéri.

Tény, hogy anyu nagyon okosan elhazudta el le. Kis Éva teljesen megnyugodott, s azóta folytonosan virágültetést játszik.

Nagyon örültem, hogy ilyen szerencsésen végz dött a dolog, mégis, amikor megérkezett a helyi gyámhatóságtól az engedély, hogy kis Éva örökbe fogadható, nyugtalan lettem.

- Zsigát mikor fogadjuk örökbe?

Anyu nem értette.

- Miért kellene Zsigát örökbe fogadni? Elvégre rokonunk.

Ezt viszont én nem értettem: anyu örökbe fogad egy idegen gyereket, s az unokaöcsémén el sem gondolkozik. „Világos! Mert mi nem vagyunk neki fontosak!”

- Azt akarom, hogy t is örökbe fogadd! - makacskodtam napokon át.

Hiába mondták, ez nem olyan egyszer, mert te még nem jöttél meg, és Mihály bácsi is él, vagyis két közeli férfitrokon is van Zsigának, aki els sorban jöhet számításba.

- Mit makacskodsz? Lehet, hogy Mihályt jelölik ki gyámjának - csitított nagymama, de ett l csak jobban megijedtem.

- Nem akarom, hogy Zsigának gyámja legyen! Azt akarom, hogy igazi testvérem legyen!

- Egyel re én döntök arról, hogy mit akarsz, és mit nem akarsz!

Anyu már nagyon haragudott, de rettenetesen félttem, hogy Mihály bácsi elviszi kis Zsigát.

- Nem adom oda kis Zsigát! Kis Zsiga az én testvérem! S úgyis tudom, hogy ebb l a gyámságból semmi sem igaz! Csak neked az egész nem fontos!

- Mit beszélsz?

- Ha Ágnes akarná, neki elintéznéd! - zokogva hadonásztam anyu orra el tt.

Anyu sápadtan egy lépést hátrált, és azt mondta, kíméletlen, komisz kölyök vagyok, hogy szegény Ágnest belekeverem a dologba.

- Ágnes megértené, hogy várnunk kell, amíg apa meg nem érkezik.

- Nem igaz! is akarná! És hiába próbálsz velem folytonosan összekeverni Ágnest, mert úgysem horgolta azt a terít t, amit kis Évának tegnap mutattál,

hanem én horgoltam Májkóval Bácsszálláson, de te szándékosan mindent elfelejtesz!

Nagyi egyre mutogatott anyu háta mögött, de már nem tudtam abbahagyni.

- Pávát is lopott! Tiszta szerencse, hogy a páva megszökött, s így nem jött érte a rend r. És nem igaz, hogy véletlenül halt meg! Mindig kimászott a tet re. Akkor is, amikor nem voltatok itthon! Pedig akkor bombázták el szőr a várost! De kimászott, kimászott, és ellopta a gesztenyés lepényt is...

Hirtelen elhallgattam: hiszen a gesztenyés lepényt csak álmodtam! És anyu sír, sír már percek óta.

- Bocsáss meg... nem akartam...

Hiába volt minden. Anyu csak sírt, és bement a szobájába.

Egyetlen szót sem szólt többé hozzám.

2.

Anyu másnap sem szólt hozzám.

„Mert nem tud mit válaszolni! Mert igazam van! S most egyszer en csak hallgat. ” Egész este diadalmasan lestem a könyveim közül.

Anyu harmadnap sem szólt, s ez egyre rosszabb lett, hiszen nemcsak velem, de senkivel sem beszélt a házbán.

Némán telt-veit, s a többiek elgondolkozva figyelték.

„Lehetetlen, hogy ennyire ne szeressen! ” Elgondolkozva kavargattam a teámat, s felnéztem rá.

Anyu sápadt volt, karikás szem , s egyre a homlokát dörzsölte.

Hirtelen és váratlanul szállt meg valami gonoszság.

- Azt mondja máter Bozsó, hogy egyáltalán nem biztos, hogy le tudok vizsgázni matematikából.

Anyu nem válaszolt, de láttam, a kezében megrebben a kiskanál.

- És azt mondja máter Bozsó, hogy történelemb l és biológiából is elég rosszul állok.

Gyorsan lesütöttem a szemem, mert egy szó sem volt igaz az egészben l. Ugyanúgy kitaláltam, mint a nagyherceget, csak azért, hogy anyu szólaljon már meg végre, de csak hallgatott, hallgatott, és én képtelen voltam abbahagyni az egész hazugságot, egyre színesebb, egyre súlyosabb képet festettem magamról.

- Talán... okosabb lenne, ha osztályt ismételnék...

- Szó sem lehet róla! - csattant fel nagyí.

- De miért, nagyí, hiszen Ágnesnek is osztályt kellett volna ismételnie...

- De egészen másért. Egészen másért!

Nagyí megnyomta a szót, hogy értsem: Ágnes mindig kit n en tanult, s ez vele nem fordulhatott volna el , de én jóformán oda sem figyeltem. Anyut lestem, aki halkán sóhajtott, és ismét a homlokát dörzsölte.

- Majd én tanulok veled - szólalt meg végre Gülbaba is, hogy pontot tegyen a dolog végére.

Felálltam, s még mindig kitartóan anyut bámultam.

Anyu a teáját kavargatta. Ismét kifejezéstelen, moccsatlan volt az arca.

Egész este sírtam az ágyban: „Ha meghalnék, azt sem bánna!”

Másnap kis Zsiga egy papirost csempészett anyu táskájába.

Szeresd egy kicsit Jovankát!

Ezt írta a papírra, s egyetlen helyesírási hiba volt csak benne. De anyu ebb l sem arra következtetett, hogy milyen jól megtanítottam kis Zsigát írni-olvasni, hanem azt, hogy biztosan én diktáltam neki az egészet,

- Komisz kölyök vagy! Megbolondítod ezt a szegény kisiút is!

Ez volt az első mondat, amit azon a héten először mondott, s aztán ismét csak hallgatott, hallgatott kintartóan.

Kis Zsiga iskolába menet egész úton sírt.

-Nem szeret. Már engem sem szeret! Láthatod!

KISLÁNYOM, ÉDESEM

Egész délelőtt becsavartam a gézt az iskolaudvaron.

A lányok mind engem bámultak. Máter Bozsó is egyre csak a fejét csóválta.

De nekem muszáj volt sírni, mert folytonosan rád meg anyura kellett gondolnom.

Nem gondoltam volna, hogy a háború ennyire megváltoztatja az embereket. Még anyut is. „Ez csak a bánattól van” - mondta nagymama, de mindenre ezt mondja újabban. Arra is, hogy Csukma bácsi részeges lett, hogy Némethné olyan embereket is feljelent, akik semmit sem csináltak a háború alatt, hogy Márta megtagadta velem a barátságot.

Én azt gondoltam, ha vége lesz a háborúnak, mindent ugyanúgy folytatunk, mint ahogy a háború előtt abbahagytuk. Persze ha az embernek meghal a testvére, tudom, hiába van béke, a szomorúság tovább tart. De miért ennyire, hogy a felnőttek elhanyagolják azt a másikat, azt az élőket?

Hirtelen felálltam. Máter Bozsó és a lányok csodálkozva meredtek rám, hiszen nekik semmit sem értettek az egészből.

Meg kellett kerülnöm a nagy fát. Az jutott eszembe, te talán valamiképpen megtudtad, hogy Ágnes meghalt. Vagyis te is olyan lettél, mint anyu, nem akarsz már velem lenni: ehelyett Májkóhoz mentél.

Odaálltam máter Bozsó elé.

- Nekem sürgősen el kell utaznom a nagymamához!

Máter Bozsó leültetett. Vízet hozatott. A lányok körülfogtak.

- Persze hogy el kell utaznod! De nem most, hanem ha lesz rendes közlekedés. - A lányok is fecsegték, susstorogtak, hogy mostanában nincs rendes menetrend, bejön egy hosszú vonat, és annyian ülnek rajta, hogy amilyen mafla vagyok, csak a tetejére férnek fel, s nem is biztos, hogy Májkóhoz vinne, hiszen azt sem lehet tudni sohasem pontosan, hova megy a vonat, hol áll meg, meddig ér el.

A nagy kavarodásban alig lehetett rendet csinálni. A lányok éppen hogy a helyükre ültek, amikor megérkezett máter Varsányi, hogy menjek fel az irodába, mert máter Weber hívat.

- Talán hírt kaptak apádról! - csapta össze két kezét a kis Balogh lány.

Kettesével szedtem a lépcsőfokokat.

Az iroda ajtaja előtt mégis félve megálltam. „Talán máris megtudta, hogy nem csavarom a gézt, csak egész délelőtt bögök és járkálok?”

Máter Weber ott ült az asztalánál, mint mindig, ha valakit raporra idézett.

Egyre bizonyosabb lettem, hogy nem rólad van szó, hanem valami mulasztásomról.

Csak álltam az ajtóban, és néztem a szobát, ahol utoljára akkor voltam, amikor a nagyherceget kitaláltam. Alig tudtam a köszönést kinyögni.

- Kislányom, édesem... - hallottam fejem fölött máter Weber hangját.

Csodálkozva ütöttem fel a fejemet. - „Miért lettem én egyszeriben kislányom itt is? Hát mégis... Nem! Nem! Nem halt meg! Apa megjön!”

Zokogtam, de így is hallottam, máter Weber nyug-

tató szavait, hogy persze hogy megjössz, csak türelmesen ki kell várnom, s ne veszítsem el a hitemet.

- Azt hallottam, te tudsz oroszul.

Persze hogy tudok, ha nem is tökéletesen, de miért fontos ez most, mi köze ennek hozzád?

- A szovjet parancsnokságról vendégek érkeznek az iskolánkba. És arra gondoltunk, hogy neked kellene elmondanod a köszönt t...

Hát ezért hívtok? Már nem a Rábay lány mondja a köszönt ket? Igaz, Nyugatra szökött családjával. De mi van a többiekkel? Máter Weber kedvenceivel? Bircsikkel, Molnárral, Szilyvel? Már nem vagyok notórius hazudozó? Én is kedvenc lettem?

Semmit sem értettem.

- Nem hiszem, hogy alkalmas vagyok ilyen nagy feladatra.

- Ezt mi jobban tudjuk. Csak legyél nyugodt, kislányom.

Csodálkozva indultam haza kis Zsigával.

- Mit fog anyu szólni? Le kellene menni hozzá egyenesen a Vöröskeresztbe, hogy azonnal, már most megtudja.

- Erna néni úgysem szól hozzánk - hajtogatta makacsul kis Zsiga.

Elszontyolodtam. Kis Zsigának igaza van. Anyut még az sem érdekelte, hogy bukásra állok. Igaz, azt csak hazudtam... de éppen azért... ha kiderül ez a felköszöntés, az is rögtön kiderül, hogy a bukást csak hazudtam...

- Menjünk a Mikulics-házba! Hátha jöttek deportáltak!

Persze hiába mentünk. A romházakban nem volt senki.

- És most? - kérdezte kis Zsiga.

- Elmegyünk a szepl s férfihoz.

Kis Zsiga nagyon örült.

- Majd kitalál valamit, hogy Erna néni ne haragudjon.

Csak most jöttem rá, hogy kis Zsiga azt hitte, azért kóborolunk, mert a reggeli levél miatt nem merek hazamenni, pedig én egyszer en csak meg akartam beszélni valakivel a dolgot, hogy most hogyan lehetne a hazugságból kimászni, és anyunak elmondani a hírt.

A szepl s férfi nem volt otthon.

- Kés n jön haza. Bent van a pártban - mondta egy kövér asszony.

Fogalmam sem volt, hol van a párthelyiség.

- Megvárjuk - ültünk le a lépcs re.

Már besötétedett, amikor bekanyarodott a kapun.

- Hát ti?

Csodálkozott, mikor ránk talált a lépcs n.

- Csatári bácsi, fogadjon be bennünket!

Egyáltalán nem ezt akartam mondani, de addigra már annyira félttem, hogy odahaza baj lesz az elt né-
sünkbe l, hogy anyu soha többé nem szól majd hozzám.

- Na nézd csak! Ég a ház? - füttyentett a szepl s férfi.

Én egy szót sem tudtam többet kinyögni. Erre nem is volt szükség, kis Zsigából valósággal ömlött a szó. Mindent elmesélt. Azt is, amit Csatári tudott, azt is, amir l nem tudott, a mai reggeli levélig bezárólag.

A szepl s férfi bólintott.

- És ezért jöttetek hozzám.

- Nem... nem ezért... hanem mert máter Weber velem mondatja el a köszönt t a szovjet vendégeknek.

-Egyre furcsábbakat hallok: te nem örülsz ennek a megbízatásnak?

- De nagyon örülök, de otthon nem lehet elmondani, mert azt hazudtam, hogy bukásra állok, és anyu úgyszólván szól hozzám, és a máter Weber is mindig utált,

ki akart tenni az iskolából, és most kislányomnak szólított...

A szepl s férfi fejét csóválta ezen az összevissza beszéden. Nagy számárnak nevezett, mater Webert pedig agyafúrtnak, hogy lám, máris tudja, kiknek kell hízelegni.

Kis Zsiga persze semmit sem értett beszélgetésünkben l, s egyre aggódóbban faggatózott:

- Befogadsz végre bennünket?

A szepl s férfi feltolta homlokára sapkáját.

- Mi a szösz? Nálam akartok lakni?

- Legalábbis ma éjszakára! - könyörögtem én is.

Lehetetlennek tartottam, hogy ilyen kés n hazamerészkedjünk.

A szepl s férfi egy kicsit elgondolkozott, azután bevezetett bennünket a lakásába.

- Végteére is megpróbálhatjuk. Most már úgysem indulhattok haza. így legalább meglátjátok, mi sül ki bel le.

Vagyis megágyazott nekem és kis Zsigának.

- Nem féltek egyedül?

- Egyedül?

- Nekem ugyanis még dolgom van.

Persze hogy féltünk, de már benne voltunk. Nem lehetett mást tenni, csak maradni. Kis Zsiga, mint mindig, azonnal elaludt. Én csak feküdtem és b gtem. Fogalmam sem volt, hogyan keveredek ki ebb l a lehetetlen helyzetben l.

Álmomban mindig csak anyut láttam.

- Asszonyom, maga h s! - mondta a szovjet hadnagy, és leterítette elé köpenyét. Anyu lábujjhegyen sétálgatott a köpenyen, mint valami sz nyegen.

Bólintott.

- Igen. Hisz vagyok, de semmi értelme. Johanna megszökött tőlem.

- Derék asszony az édesanyád. - Szvoboda állt el tőlem, s egy nagy köteg levelet tett az ágyamra. - Látod, a leveleiddben is benne van.

Anyu mohón kapott a levelekért. A leveleket nem lehetett kinyitni: mind össze volt ragadva.

- Irigyellek édesanyádért! - kiáltott Márta. Feltette copfjaimat, és kisétált a kertbe.

Anyu kétségbeesetten turkált a hajamban.

- Hová tetted a copfjaidat?

- Neked a copfjaim fontosabbak, mint kis Zsiga levele, amit teljesen egyedül írt?

Anyu felhúzta szemöldökét, megfordult, és bement a szépudvarosi házba.

Addigra már én is ott álltam a szépudvarosi utcán a kék kerítés előtt, és kétségbeesetten ráztam.

Jött a fiú a bulldoggal.

- Rád ereszem a kutyát?

- Add vissza anyut! Nincs jogod bezárni a kék kerítéssel!

- Hiszen itt állok - hallottam magam mögött anyu hangját.

- Anyu! - borultam rá. - Gyere haza! Nem veszem el, csak úgy csináltam!

- Kislányom... édesem... - ölelt át anyu, és mind a ketten sírtunk.

A legszebb az volt az egészben, hogy anyu tényleg átölelt, és tényleg mondta:

-Kislányom, édesem... - Erre ébredtem, mert a szepi s férfi nem dolgozni, hanem anyuért ment el.

És most már nagyon jó minden.

Anyu megígérte, ha megjössz, azonnal örökbe fogadjuk kis Zsigát is.

AMIKOR FELNŐTT LESZ AZ EMBER

Nagymama Johanna megkerülésének másnapján levelet írt Mihály bácsinak kis Zsiga ügyében. Jó sokára érkezett válasz. Levél és hivatalos papír arról, hogy Mihály bácsi lemond kis Zsiga gyámságáról sógorné javára.

Nagymama csak a nyilatkozatot mutatta meg a többieknek. A levelet eldugta selyemtarsolyába.

Johanna alig várta, hogy hozzájuthasson.

A levél kis Zsigáról szólt. De volt benne egy furcsa mondat: „Nyilván Ernának valóban fontos a kislány, ha özvegy léteire is vállalni akarja..

Özvegy? Miért? Hiszen semmiféle értesítés sem jött apáról. Mit tud Mihály bácsi?

Nagymama haragosan kulcsra zárta fiókját.

- Megmondtad anyádnak?

- Nem mertem.

-Jól tetted. Teljesen felesleges a levélről tudnia. Honnan tudná Mihály az igazságot? Senki sem tud semmi bizonyosat.

Johanna beleegyezés nélkül bólintott: senki... hacsak anyu nem. Lehet, hogy is éppen így dugdos egy levelet, mint nagyi. Ki tudja?

Kitartóan kutatott, keresgélt anyu holmija közt. Nyugtalan bűntudattal. Csüggedten abbahagyta, és reszketve folytatta.

Ágnes gyerekkori naplójában találta meg a Vörös-

kereszt hivatalos papíráját. Apu elt nésének helyéül és idejéül a dunaföldvári bombázás volt megjelölve benne.

Johanna megkönnyebbülten dugta vissza a naplóba: ennyit eddig is tudott apáról. Apa Dunaföldvárnál szökött meg Szvobodáékkal. De hová? Ki nyomozza ezt ki végre?

- Nem sokat ér a Vöröskereszt sem - kottyantotta el anyunak.

Anyu azonnal megértette, hogy Johanna látta a papírt.

Óvatosan becsukta az ajtót, és suttogva fordult Johannához:

- Remélem, nem szóltál nagyinak? Úgyszincs jelent - sége. Ennyit már eddig is tudtunk.

Johanna ismét bölintott, és hallgatott Mihály bácsi levelér l. „Titkolódnak egymás el tt. Nekem is hallgatnom kell.”

Csak hát Johannának egyel re nem volt semmi külön titka. Hiába írt is Mihály bácsinak, hiába Májkónak és Didónak, nem tudott meg semmit.

Elmúlt a nyár is, s apuról semmi hír sem jött. Amikor kora sszel találkozott azzal a magyar katonatiszttel, akkor lett Johannának külön titka. Rossz titok volt, de két teljes napig tudta rizni. Nem rajta múlt, hogy kitudódott.

Johanna az iskolából jött haza. A mozi el tt egy teherautóra katonák rakodtak. Johanna jól megnézte ket, mert még sohasem látott a városban demokratikus magyar katonákat.

A falnál egy hadnagy állt. Mintha mosolygott volna. Mintha egyenesen rámosolygott volna. Johanna elszégyellte magát, s elindult, de így is hallotta, amit a hadnagy mondott. Nem, nem értette félre, róla volt szó:

- Honnan ismerem én ezt a kislányt?

- Honnan ismernéd? Nyilván valakire hasonlít! - felelt a katonának egy másik.

„Valakire! Valakire! ” - zakatolt Johannában. - Én csak apára hasonlítok, senki másra! ”

Hirtelen megállt és visszafordult: „Beszélnem kell veled! tud valamit apáról! ”

A hadnagy már nem állt a falnál. Mindenki a teherautón volt. Két lépést sem tett, a motor felbűgött, s a teherautó elindult.

Johanna senkinek sem szólt az egészről. Egyre nyugtalanítóbb sejtelmek támadtak. Szerette volna elfelejteni az egészet.

Harmadnap, amikor becsöngetett a hadnagy, szinte természetes volt, hogy megkereste, megtalálta ket, de az is bizonyossá vált, hogy semmi jót sem hallhat t le.

- Te Radics Miklós lánya vagy! - Nem kérdés volt, nem játékos rákérdezés, hanem komor megállapítás

Johanna nyelt egyet, és útját állta a katonának.

- Nincsenek itthon! Senki sincs itthon!

A katona nem tárgított.

- Akkor veled kell beszélnem.

- Nem! Nem akarok! Menjen innen!

-De Johanna! Micsoda viselkedés ez? - hallotta maga mögött nagy hangját. - Tessék csak befáradni.

-Nagyi! Hát nem érted? Nem szabad beengedni! Anyu itthon van! - Johanna kétségbeesetten topogott a nyomukban.

Dehogyan hallgattak rá, dehogyan értették meg, hogy ezt a pillanatot nem szabad siettetni, ellenkez leg: meg kell akadályozni, hogy a hadnagy bármit is kimondjon.

Minden pontosan úgy zajlott le, mintha egyszer már átélte volna. Anyu sikoltozott: „Nem! Nem! ”, nagy hűmmögve keresztet vetett, a kicsik riadtan hallgattak, a hadnagy zavartan maga elé motyogta:

- Lehetséges, hogy csak névrokonság.

Johanna vette át t le a fényképet.

Nem. Nem névrokonság. Valóság. Apa áll a képbal oldalán, kicsit soványan, mosolygósan, de igazi katona ruhában.

- Úgy örülök! - szakadt ki bel le, de folytatni nem tudta. Nem tudta magának megfogalmazni, hogy a kedves arcnak örül-e, vagy a katonaruhának; annak, hogy a kép apát már nem munkaszolgálatos-ruhában rögzítette.

A hadnagy megért en bólintott, és halkán, mintha csak neki beszélne, elmesélte apa utolsó hónapjait, hogyan harcolt a szovjet katonákkal vállvetve, egészen addig a határszéli kis faluig, ahol a halálos lövést kapta. De hol? Melyik faluban? A hadnagy tétován kutatott emlékezetében, s fáradtan ingatta fejét. Nem. A falura már nem emlékszik.

Mintha a többieket is kifárasztotta volna a hiábavaló kutatás. Ültek és hallgattak.

A hadnagy már rég elment. Talán senki sem kísérte ki. Talán kis Zsiga.

Anyu semmi esetre sem. Ült és hallgatott. És nagy sem. Ült, és hangtalanul mozgatta a száját.

Így esteledett rájuk.

Kis Éva sündörgött Johannához.

- Éhes vagyok.

Hát persze. Johanna megkönnyebbülten lépett ki a konyhába. Melegítette a vacsorát. Etette, fürdette a kicsiket.

- Hova visszük a virágot? - Kis Zsiga sehogyan sem értette, miért nem emlékszik a hadnagy apa sírjának helyére.

- Az ismeretlen katona sírjára visszük a virágot. - Jó volt beszélgetni apáról, a sírről, a virágokról: könnyebb lett t le minden.

Anyunak is ezt kell. Kibeszélni a fájdalmát.

De anyu nem szólt, nem mozdult.

Johanna már nagyit is lefektette. Nagymama hangtalanul tette, hogy betakarja, beadja neki a nyugtatót.

- Magunk maradtunk, Jovanka! - sírdogált örege-
sen, és kiküldte anyjához: - Ne hagyd magára!

Johanna végigsimított arcán. A könnyeit kereste. Furcsa módon egész délután egyetlen könnyet sem ejtett. A felismerés már-már megrázkáta, de nagyit ismét megszólalt:

- Ne hagyd magára!

Anyu is némán tette, hogy levegőt zesse, lefektesse, de a nyugtatót nem akarta bevenni. Összeszorította száját, és fejét rázta.

- Kell! Anyu! Most az egyszer!

Anyu, akár egy kisgyerek, szót fogadott.

Másnap reggel, ahogy a reggelit megette, kihányta. Az ebédet szintén. Johanna rémülten szaladt Ecsérdi doktorhoz, aki hosszan, eltűnően hűmögött anyu ágyánál.

„Ismét elveszítem! - Johanna vacogó rémülettel leste anyja merev, kifejezéstelen arcát. - Ha ismét Ágnes emlegeti, mindennek vége... ” Anyu nem emlegette Ágnes. Meg sem szólalt. Bágyadtan rámosolygott Johannára, de a vacsorát is kihányta.

Másnap már nem fogadott el semmit. Csak feküdt, és nézett maga elé némán.

-Tej kellene neki! - tűnődött Ecsérdi doktor az esedékes injekció beadásánál.

Tej nem volt a boltban. A parasztok pedig nem adtak pénzért semmit. Nagyapa öltönyéért vett nagyit tejet, túrót, vaját.

De meddig elég ez? Semeddig. S a parasztok hol bejönnek a városba, hol nem.

Johanna kitarotán kutatott egy megbízható hely után, ahonnan mindennap kaphatnának tejet.

Muncz bácsi hozta a hírt, hogy Csuknia pék sógora, Bircsik tehenész, aki a város végén lakik, nagy bélyeggyjt .

Johanna lázasan kutatott apa bélyegalbuma után a szekrényben.

- Csak nem akarod elherdálni az egészet? - Nagyi sírósan totyogott Johanna körül. - Apád azt mondta, több mint ezer peng t ér ez a gyjtemény.

Johanna szeme villámokat szórt.

- Anyáról van szó!

És elvitte az albumot Bircsiknek.

- Apa azt mondta, ezért egy telket is vehetnénk - forgatta az album lapjait. Veszekedett, alkudozott, hogy Bircsik lássa: ért hozzá, t nem lehet becsapni.

Egyvégtében szaladva tette meg az utat hazáig.

Anyu sápadtan elfordította a fejét, amikor a tejes bögrét meglátta.

- Minek?

Johanna kapkodva szedte a leveg t.

- Ez a bélyegért van! Apa küldte.

De anyu összeszorította a száját, és konokul nézett maga elé.

Johanna már a kamrában kotorászott. Azt a szopós csészét vette el , amit akkor vettek nagyapának, amikor haldoklott.

- Mit akarsz ezzel a csészével? - Nagyi rémülten ki akarta a kezéb l venni.

- Ha anyu elaludt, álmában megitatom.

- Nem engedem! Ebb l nem! Ez egy halott csészéje!

Johanna szeme haragosan villant. Majdnem fellökte hirtelen lendületében nagymamát.

- Hallgass! Mit babonáskodsz? Ez az én dolgom.

Nagyi szájához kapta a kezét, és félszegen félre állt.

- Tedd, ahogy jónak látod.

Johanna megittatta anyut. A csel sikerült. Anyu nem hányta ki a tejet. Attól kezdve senkit sem engedett ágyához.

Amikor anyu el szőr felkelt az ágyból, nagyfi hirtelen megragadta Johanna kezét, és megcsókolta.

- Nagyfi, te megbolondultál! - kapta el a kezét Johanna.

- Köszönöm, kislányom - mosolygott könnyein át rá az öregasszony.

Anyu már ismét feküdt. Kipirulva, egészséges fáradtsággal szuszogott álmában. De Johanna a kézcsók miatt még mindig megszégyenülten járkált a lakásban. Hirtelen kínzó éhséget érzett. Bement a kamrába, és levette a polcra nagyfi utolsó baracklekváros üvegét.

- Megesszük? - sündörgött kis Zsiga Johanna sarkában.

- Az egészet! - húzta fel Johanna az orrát, s a két kicsinek kanállal mérte az aranyárga lekvárt.

- De Johanna! Ez az utolsó üveg lekvárunk! - csapta össze kezét nagyfi, amikor rájuk bukkant a lépcső aljában.

- Ne légy már olyan zsugori! Inkább eladom Bircsiknek a bársonykalapodat, s veszek rajta barackot.

- Szeptember végén! Te bolondos! Te felnőt!

Nevettek, hogy a könnyeik is kicsordultak.

Azután nagyfi is leült közéjük, s elmerülten nyalták mind a négyen az ízes baracklekvárt.

- Most pedig mars kezét mosni! - parancsolta beket nagyfi a fürdőbe.

Johanna kis Zsigát maga után húzva szaladt befelé, s fintorogva visszanézett nagyanyjára: ismét helyreállt köztük minden. Nagyfi már megint határozott és szigorú. S ez a legjobb az egészben.

- Gyere, Zsiga, labdázunk! - szaladt Johanna ismét az udvarra.

Ilyen jót talán még sohasem játszott.

VALAKI RÓZSÁT VISZ

Apa ott állt a piros fejfák közt fehér vászonruhában.
Johanna az intézet egyenruhájában volt.

Ugyanabban a ruhában, amiben megkoszorúzták a szovjet katonák sírját.

Ugyanabban a ruhában, amelyben megkereste Nyikolaj Nyikolajevics Petrov sírját, hogy rátegye az külön virágát.

Johanna nem ismerte, sohasem látta a szovjet katonát. De a sírját már tavaly kikereste, amikor megtudta, hogy apa h si halált halt.

Apa ott állt a piros fejfák közt fehér vászonruhában.

- Apa, én már akkor tudtam mindent, amikor az a magyar katonatiszt utánam fordult: „Honnan ismerem én ezt a kislányt?”

Nem is csodálkoztam, amikor harmadnap eljött, de látod, hiába álltam útját, mert minden kitudódott, és anyu ismét sokáig beteg lett. Sok bajom volt vele, mert enni sem akart, úgy kellett a száját szétfeszíteni, de legtöbbször álmában itattam meg tejjel... Persze most te csudálkozol, honnan szereztem tejet, és mib l fizettem ki, amikor pénzért már szinte semmit sem adnak, neked elárulom: Muncz bácsi szerzett valakit, aki bélyeget gy jt, attól kaptuk a tejet, a te bélyegeidért. Ezért nem szabad megharagudnod. Neked már nem kellene a bélyegek, de anyunak muszáj volt tejet inni...

Johanna der sen beszélgetett apjával. Ahogyan egy igazi, él családtaggal megbeszéli dolgait az ember.

- Tudod, az a legfurcsább, hogy amióta megkaptuk a fényképedet, teljesen megnyugodtam. Arra persze nem számítottam, hogy te vagy az ismeretlen katona. Hogy nem emlékszik a hadnagy arra, hol temettek el, melyik faluban az osztrák határon. Látod, a feln ttek gyakran feledékenyek. Ezért nem is szabad haragudnod, hogy kikerestem Nyikolaj Nyikolajevics Petrov sírját, és ide hordom a virágot. A neve miatt. Ez majdnem olyan, mintha neked vinném.

- Az a fontos, hogy emlékszel rám...

- Ez csak természetes. Az ember mindig emlékszik az apjára. Láthattad a leveleimb l.

- Elolvastam ket.

- Vigasztalsz. Hiszen csak álmodlak. De ez jó álom. Ha felébredek, nem vagyok szomorú t le.

Apa ott állt a piros fejfák közt, és der sen mosolygott.

Johanna összehúzta az orrát, fintorgott.

Rossz szokás volt, de aput mindig megnevettette.

- Még mindig rágod a körmöd? - Ez jutott a fintorgásról apa eszébe.

Johanna ismét fintorgott.

- Még mindig rágom. Pedig nagyit azt mondja, hogy aki ennyire feln tt, hogy maga ápolja az anyját, annak már nem illik. S a kicsik miatt sem.

- Szóval te lettél a legnagyobb.

- Nélküled kellett kis Zsigát örökbe fogadni. Persze csak jóval kés bb, mint ahogy az engedély megjött, meg kellett várni, hogy anyu meggyógyuljon.

- Anyu most jól van?

- Teljesen meggyógyult. S már ismét tanít is. A szep l s férfi szerzett neki állást. Kitüntetést is akart neki szerezni, vagyis kérte, hogy adja oda a papírjait, hogy felterjessze, de anyu nem adta: „Csak a kötelességemet teljesítettem.” Ezt mondta. Ebb l is láthatod, ismét

a régi: óriás. Még a kitüntetésre sincs szüksége. Nekünk sincs. Csak rád lenne szükségünk, de te az ismeretlen katona lettél. Kis Zsiga szerint súlyos mulasztás volt részéről, hogy nem gondoskodtál az üzenetről: „Meg kellett volna üzennie, hogy hova tegyük a fejfát.” Ezt mondta, amikor megmutattam neki a fényképed, mert még kicsi, és fogalma sincs, hogy a háborúban az is csoda, hogy fényképet kaptunk rólad. De ez Zsigának csak jó: így legalább azt hiszi, hogy te és Iván bácsi egy és ugyanazon személy vagytok. De miért vagy a fényképen katonaruhában, ha mégis mindig ebben a fehérben látlak?

- A ruha nem fontos. Az a fontos, hogy a szabadságért haltam meg.

- Ágnes szerint a legfontosabb dolog a cselekvés.

- A cselekvés is szabadság, Johanna.

- Márta szerint a legfontosabb dolog a család.

- Igazi család csak szabadságban van, Johanna.

- Nagymama szerint a legfontosabb dolog a szeretet.

- Az is szabadság, Johanna. Az emberek különféleképpen értelmezik a fontos dolgokat, de mindenhez a világon szabadság kell.

- Kivéve a halottaknak...

- Tévedsz, Johanna. A halottaknak is kell szabadság. Hogy igazi sírban nyugodjanak. Nem úgy, mint Márta családja.

Johanna elgondolkozva nézte halott apját, akinek, lám, van igazi sírja, csak nem lehet tudni, hogy hol.

- Mondd, apa, visznek neked ott rózsat? Mert a rózsa fontos.

- Hiszen most is csupa rózsa közt állok.

Johanna ámulva látta, hogy a piros fejfák helyén megannyi rózsat piroslik.

- Hiszen ez a szépudvarosi pályaudvar!

- Siess, szállj fel a vonatra !

Johanna a vonatablakban állt.

Apa integetett.

-Kislányom! Édesem! Nagyra n j! És vigyázz anyura!

Johanna nevetett, könny , édes nevetéssel, mert oly jó volt, oly szép volt, hogy apa is feln ttként kezeli, hogy apa is tudja anyuval való új kapcsolatát.

A vonat felmorajlott. Apa ott állt a rózsák közt.

Johanna kihajolt a vonatablakon.

- A leveleim! A leveleimet nem adtam oda! A nagy k mögött vannak!

A vonat elindult, egyre jobban gyorsított, s már nem hallotta a választ, csupán apa mozgó száját látta.

De ez egyáltalán nem volt baj.

Johannának csak át kellett mennie a másik kupéba, és ott már a szépudvarosi ebédl t találta.

A vendégek ott ültek a helyükön: Májkó, Iván bácsi, Etelka. Szemben velük: Márta, Jolánka, Ágnes.

És apa is ott állt az ajtóban.

-Na látod! Nagyí mégis megsütötte a gesztenyés lepényt!

Johanna odahajolt apjához.

- Babból sütötte. De el ne áruld! Megharagszik!

Az asztal körül a többiek vidáman falatoztak.

Márta sokáig nézte Johannát. Nagy sokára megszólalt:

- Ideje már a kertbe menni, játszani!

- Jovanka, fuss! - kiáltott Ágnes is.

A lányok mind kifutottak a kertbe. A kék kerítésnek h lt helye volt.

- Nem is a vonaton vagyunk - csodálkozott Johanna.

- Ez csak természetes. Hiszen azért utaztál, hogy köztünk légy.

- Azt hittem, elutazom.

- A vonatok mind Szépudvarosra jönnek.

- Ezt már én is megfigyeltem.

A lányok kerget ztek, labdázta.

- Jovanka! Kapd el a labdát!

Nem a labdát dobták feléje, hanem azt a pávát, amit Ágnes a parkból hozott el kiskorában.

A páva felrepült. A lányok ujjongtak.

De Johanna nem a pávát nézte.

Apát nézte, aki ott állt a piros rózsák közt fehér ruhában, és ismét volt arca, vagyis der sen mosolygott...